

Forstanderskabets virke i Upernavik distrikt 1864 – 1910.

Historisk undersøgelse af forstanderskabets funktion og indvirkning på
samfundet i Upernavik distrikt

Speciale

Studerende Grete Rendal
Vejleder Kennet Petersen

Institut for Kultur – og Samfundshistorie
Ilisimatusafik

Nuuk januar 2006

Indholdsfortegnelse.

Oversigt over forkortelser

Stednavne

1. Indledning og Problemformulering.....	6
Valg af forstanderskab.....	8
Afgrænsning.....	9
Anvendte arkivalier.....	9
Anvendt litteratur.....	9
Metode.....	10
 2. Forstanderskaberne – fra ide til handling.....	 11
De 4 mænd i Godthåb.....	11
Forslaget af 2. maj 1856.....	18
Sammenfatning af forslaget.....	22
Rinks Danmarksophold 1856/57.....	23
Forstanderskaberne 1857 til 1861.....	25
Foreløbige Bestemmelser i Sydgrønland i 1862 og i Nordgrønland i 1863.....	28
Om de gamle skikke og vedtægter.....	29
Rink som direktør for den Kongelige Grønlandske Handel.....	30
 3. Upernavik distrikt.....	 32
Geografi og klima.....	32
Erhvervsgrundlag.....	33
Bosteder.....	34
Upernaviks kolonisations- og missionshistorie.....	35
Befolkningen og de beboede steder i 1869.....	36

4. Forstanderskabet i Upernavik kolonidistrikt 1864 til 1873.....	38
Det første møde.....	38
Usikkerhed og tvistigheder.....	39
Ny inspektør – nye tider.....	46
Sygdomme i perioden 1870-72.....	49
Sammenfatning af forstanderskabets første år.....	50
 5. De nye ”Foreløbige Bestemmelser” 1872.....	51
Forstanderskabets rolle ved katastrofer.....	52
Administrationen af de nye bestemmelser.....	53
Jacob Lynge – for sidste gang.....	54
Nye mennesker – tobak – Mørch vender hjem.....	55
Forstanderskabets pragmatik mod bureaukratiets rigiditet.....	59
Hjælp og forebyggelse i trangtider.....	61
Sammenfatning af perioden 1872 til 1881.....	63
 6. De sidste ”Foreløbige Bestemmelser” 1881.....	64
Den nye formand med de nye bestemmelser.....	65
Om overgangen til de nye ”foreløbige Bestemmelser”.....	67
Inspektør Andersen og forstanderskabet.....	69
Sammenfatning af perioden 1881 til 1890.....	74
 7. Perioden 1890 til 1900.....	75
Den første grønlandske ungdomsinstitution.....	75
Om forstanderskabet og inspektoratets videre samarbejde i	
Inspektør Andersens tid.....	78
Sammenfatning af perioden 1890 til århundredskiftet.....	80
 8. Forstanderskabets sidste år.....	82
Nye strømninger i Danmark og i Grønland.....	82

Formand Mørchs skrivelse til indenrigsministeriet.....	84
Lovovertrædelse og straf.....	85
Om hunde.....	86
Anvendelse af paragrafferne 11 og 12 efter år 1900.....	88
Optakten til nye lokale styreformer.....	89
Sammenfatning af perioden 1900 til 1910.....	92

9. Afsluttende bemærkninger og konklusion..... 94

Arkivalier

Litteraturliste

Bilag

Oversigt over forkortelser.

BTB:	Breve til betjentene
FB:	Foreløbige Bestemmelser
KGH eller Handelen:	Den Kongelige Grønlandske Handel
KMB:	Kopibog for modtagne breve
KNK:	Grønlands Landsmuseum- og Arkiv
IN:	Inspektoratet for Nordgrønland (eller inspektøren for...)
Kommissionen:	Den permanente kommission under indenrigsministeriet.
RA:	Rigsarkivet
RBGM:	Registrerede breve fra grønlandske myndigheder
Rd:	Rigsdaler
Sk.:	Skilling
UFF:	Upernavik Forstanderskab Forhandlingsprotokol

Datidens danske stednavne.

Julianehaab	Qaqortoq
Frederikshaab	Paamiut
Godthaab	Nuuk
Sukkertoppen	Maniitsoq
Holsteinsborg	Sisimiut
Egedesminde	Aasiaat
Christianshåb	Qasigiannguit
Jakobshavn	Ilulissat
Godhavn	Qeqertarsuaq
Sdr. Upernavik	Upernavik Kujalleq
Prøven	Kangersuatsiaq

1. Indledning og Problemformulering.

Indførelsen af forstanderskaberne i de danske kolonier i Vestgrønland i midten af 1800-tallet, var en skelsættende ændring i den grønlandske befolknings historie, som den havde udformet sig siden landet blev koloniseret i 1721. Først nu blev der nedfældet bestemmelser, som kunne sikre socialt udsatte grønlændere, og for lovovertrædelser og arvesager blev der udstukket rammer, så de ikke blev behandlet og vurderet vilkårligt. I hvert kolonidistrikt i Grønland blev der nedsat råd, bestående af danske embedsmænd og grønlændere, der skulle vurdere og tage bestemmelser i sådanne sager, og som skulle være ansvarlige for de dertil afsatte pengemidler.

Den oprindelige grønlandske samfundsorden og sociale organisation, havde i ordenes egentlige betydning, fundet sin form i kraft af nødvendigheden af at overleve under de ekstreme krav, som de arktiske forhold bød på. Årtusinders tilpasning skabte tilsyneladende en befolkning, som kunne overleve i en hårfin balance med naturen. Gennem mundtlige overleveringer og arkæologiske fund ved vi, at der har været kontakt med andre, ikke arktiske befolkninger¹, men de har været sporadiske og har tilsyneladende ikke resulteret i ændringer i strategierne for at leve og overleve.

Først da grønlænderne kom i kontakt med en bofast europæisk befolkning,² begyndte en ændring af denne samfundsorden. Der kom en ny aktør i form af den danske stat, som ved sin tilstedeværelse i landet og sine krav og forventninger til befolkningen, foranledigede ændringer af den traditionelle grønlandske levevis. Hvor man hidtil for at overleve havde forholdt sig til hinanden og naturen i en fin afstemt orden, kom nu denne nye dimension ind i tilværelsen, som krævede nye tilpasninger og nye spilleregler.

Af mangel på forståelse for de gamle samfundsnormer og i kaldet for at kristne, arbejdede de danske kolonisateurer fra første færd på at nedbryde de gamle sædvaner og den oprindelige religion uden at sætte nyt istedet. Ødelæggelsen af den oprindelige sociale organisation medførte efterhånden en udbredt materiel og åndelig forarmelse blandt grønlænderne. Påvirkningerne og kravene kom dels fra missionen og dels fra handelen, og deres mål var langt hen ad vejen forskellige. Handelen kunne i vid udstrækning acceptere grønlændernes oprindelige levevis som fangere, da det var forudsætningen for at skaffe de varer som gav den et overskud og dermed en grund til at blive i landet. For missionen, som

---

¹ Hvalfangere.

² Nordboerne, som boede i landet fra det 10. til det 15. århundrede tages ikke i betragtning her, da de 2 befolkningsgrupper formodentlig ikke havde afgørende indflydelse på hinandens levevis.

oprindeligt var drivkraften for bosættelsen i Grønland,³ var målet at indføre kristendommen i befolkningen, og med den erstatte den gamle tro, som var tæt knyttet til samfundsorganiseringen. Før missionen og handelens påvirkning begyndte at sætte sig spor, havde hvert individ sine nøje definerede pligter og rettigheder. Der var nøje fastlagt ejendomsbegreber, regler for ægteskab, for forældreløse børn, for enker, for gamle. Der var regler for hver enkelts pligter for at sikre overlevelse for den gruppe man var tilknyttet.

Missionærerne kom til at beskæftige sig med alle sider af grønlændernes liv og deres hovedprojekt, forkyndelsen og dåben af de indfødte, blev også relativt hurtigt gennemført i de områder på vestkysten, hvor de kom i berøring med befolkningen, men de nye åndelige og merkantile værdier kunne ikke erstatte de gamle forsørgelses-, ejendoms- og retsregler.

I beretninger fra de første kolonisatorer, overleveringer fra grønlænderne og fra arkæologiske udgravninger ved vi, at hungerperioder var et tilbagevendende problem også før 1721, som undertiden førte til hele husstandes død. Arkæologer har udgravet ”dødehuse”,⁴ med husstand og al indbo intakt. I kolonitiden var hungerperioder også et tilbagevendende fænomen og i Instruxen af 1782⁵ pålægges det også handelens folk ”....i alle dele paase deres tarv” (citeret fra Gad 1976:20), uden dermed at forhindre hungerperioder, hvor folk døde af sult.

Der var ingen retsregler for grønlænderne. Kun hvis forseelsen eller forbrydelsen er særlig grov, ”...straffes de derfor efter omstændighederne og forbrydelsens beskaffenhed” (citeret efter Gad 1976:24). Kun grønlændere der var ansat under handelen, kom under dansk lov. Der var ingen formulerede regler for, hvordan man hjalp forældreløse, enker og gamle, idet man formodede at de var sikrede indenfor familien efter gammel sædvaneret.

Men en ting var sulten som man mere eller mindre effektivt kunne kompensere for. En anden, var den i alle måder mere udbredte sociale nød, der manifesterede sig blandt grønlænderne. Sundhedsskadelige huse, sygdom, dårlige klæder, manglende redskaber o.s.v. Den danske stat havde indtil midten af 1800-tallet undladt at gribe direkte ind i det grønlandske samfundsliv. Dette ændredes således, at man i Danmark i 1840’ernes reformprogram besluttede, at der nu skulle arbejdes frem mod at udvikle grønlænderne og det grønlandske samfund mod dansk standard. I tidens liberalistiske ånd skulle Handelens ypperste formål ikke længere være størst mulig overskud til statskassen, men prisfastsættelser

³ Hans Egedes oprindelige mål var at finde efterkommere af nordboere og ”genkristne” dem.

⁴ Et kendt eksempel er Perlehuset, et ”dødehus”, udgravet af Hanne Tuborg Sandell og Birger Sandell i Scoresby Sund fjorden. MOG, Man and Society 15. 1991

⁵ 19. april 1782 blev instruxen vedtaget af direktionen for den Kongelige Grønlandske Handel, som et forsøg på at skabe et grundlag for orden og ensartethed i Handelen og dens forhold til grønlænderne.

ved køb og salg, der nærmede sig markedsprisen, således at grønlænderne fik større økonomisk frihed og derved mulighed for at sikre sig selv socialt. Missionærerne skulle ikke bare varetage det kirkelige arbejde, men skulle også reformere undervisningsvæsenet, med henblik på oplysning og modning af det grønlandske folk.

Reformen fik dog ikke umiddelbart det ønskede resultat. Der indløb stadig alarmerende meldinger om hunger og social nød. Det måtte da erkendes, at over 100 års kolonisation havde nedbrudt de oprindelige samfundsnormer, og at der ikke længere eksisterede nogen fastlagt sikkerhed for de, som ikke kunne forsørge sig selv. Man frygtede at den grønlandske kultur var ved at forsvinde, og hvis den skulle overleve, måtte de grønlandske traditioner genoplives. Hjørnestenen var sælfangsten, det nationale erhverv, på hvilken både grønlændernes og danskernes overlevelse afhang, så brugen af kajak måtte opmuntres. Ved deltagelse af beslutninger om egne sager skulle grønlænderne genopdrages og genvinde deres selvrespekt og der ville blive genskabt naturlige grønlandske autoriteter. Den fatalistiske holdning til at Handelen ville træde til i nødsituationer, skulle erstattes af ansvarlighed over eget liv og tilværelse.

Det var på denne baggrund af begivenheder i Grønland, at forstanderskabsinstitutionen blev etableret, men det skete også i samspil med og som reaktion på de politiske og samfundsmæssige strømninger i Danmark.

Forstanderfunktionen med medbestemmelse var en uprøvet situation for grønlænderne, og målet med dette speciale er et forsøg på at sætte mig ind i, og efter bedste evne vurdere, hvordan denne nye tingenes tilstand forløber i et udvalgt kolonidistrikt, og hvordan det i årenes løb udvikler sig og påvirker samfundet.

Valg af forstanderskab.

Mine oprindelige intentioner var at tage udgangspunkt i grønlands sydligste forstanderskab Nanortalik i Julianehåb distrikt. Begrundelsen for at vælge dette område var den enkle, at min familie stammer fra området, at jeg tidligere fagligt har beskæftiget mig med det, så det føltes velkendt og trygt. Dette valg måtte jeg hurtigt ændre. Da grønlandsskibet Hans Hedtoft i 1959 forliste, befandt en stor del af Sydgrønlands arkivalier sig ombord, deriblandt forhandlingsprotokoller og andet materiale fra Nanortalik forstanderskab. En del af dette materiale kan formodentlig findes i Rigsarkivet (RA) da der er kopier af meget af materialet, men af indlysende praktiske årsager, måtte jeg udvælge et andet forstanderskabsdistrikt, hvor materialet er tilgængeligt på Grønlands Landsmuseum- og Arkiv (KNK). Valget faldt på Upernavik forstanderskab ud fra ønsket om at undersøge et

forstanderskabs funktion i et område, der var så langt borte fra ”magtcentret” som muligt, d.v.s. Godhavn hvor inspektøren for Nordgrønland residerer. Dette var også en betragtning jeg, udover det personlige, havde gjort om mit første valg. At vælge Upernavik kolonidistrikt føltes som en større udfordring, end at vælge Nanortalik, da området for en midt/sydgrønlander føles meget fremmed og det på mange måder virkede som et fremmed land jeg skulle beskæftige mig med.

Afgrænsninger.

Jeg har valgt kun at beskæftige mig med andre forstanderskaber, forholdene i Danmark m.m. i den udstrækning det har påvirket Upernavik forstanderskab. F.eks. kunne de politiske forhold i Danmark i 18- og 19-hundredtallet, forhold i Godthåb og det persongalleri vi finder i denne koloniby og kendte hændelsesforløb i andre forstanderskaber have været uddybede og medtaget, men de medtages kun i specialet i den udstrækning de afspejles i Upernavik forstanderskabs funktioner.

Anvendte Arkivalier.

Det vægtigste kildemateriale som er benyttet i specialet er ”Upernavik Forstanderskab Forhandlingsprotokoller”, hvori alle referater af forstanderskabsmøderne er nedfældet. I de første år var en særskilt protokol for indkomne breve, men efter 1875 blev alle indkomne breve der vedrørte forstanderskabet, indført i forhandlingsprotokollerne. Desuden har jeg benyttet mig af ”Registrerede Breve fra grønlandske Myndigheder”, som er skrivelser inspektøren har modtaget, ”Breve til Betjentene”, som er en protokol hvori inspektøren har skrevet en kopi af de breve han sendte, ikke alene til ansatte indenfor handelen, men f.eks. også breve til forstanderskaberne. Designationer findes fra 1864-69 og fra 1882-92. De er også benyttet, ligeledes kirkebøgerne f.eks. til at undersøge dødsårsager i de år, hvor det opgives at mange er døde af sygdom. Via en bekendt, fik jeg en kopi af det originale manuskript om ”...Forslaget til Indenrigsministeriet til et slags Forstanderskaber ved Colonierne i Grønland...” skrevet af Kleinschmidt, Rink, Janssen og Lindorff.

Anvendt litteratur.

Udover den litteratur der direkte er henvist til i specialet, har jeg læst en del bredere fremstillinger for at skabe en forståelsesramme for perioden jeg beskæftiger mig med. Her skal bl.a. nævnes Dansk identitetshistorie og Politikens Danmarkshistorie. Finn Gads grønlandshistorie bind 1-2-3 har givet et sammenhængende billede af grønlands

kolonisationshistorie indtil begyndelsen af 1800-tallet, omend den dog tenderer mod først og fremmest at give et billede af den danske handel og missions arbejde. Da filosofien bag forstanderskaberne til dels er at genskabe eller bevare de traditionelle dyder har jeg læst Hans Egedes "Relationer fra Grønland" og "Det gamle Grønlands ny Perlustration", Poul Egedes "Efterretninger om Grønland", H.C. Glahns "Anmærkninger" og Lars Dalagers "grønlandske Relationer", forfattere som har beskrevet det traditionelle samfund, før det rigtig blev påvirket af kolonisatorerne. H.C. Gulløvs "Grønlands forhistorie" har ud fra det arkæologiske materiale, bidraget med det seneste indenfor forskningen omkring fælleshuse og tidligere tiders handelsrejser. Desuden har jeg læst forskellige specialer, som har været vigtige i forståelsen af problematikken omkring kolonisationspolitikken og dens effekt på det grønlandske samfund, bl.a. Dybbroe og Møller "Om betingelserne for Grønlands kolonisering- en skitse til en analyse" og Lauridsen og Lythans "Det grønlandske kald." En del af litteraturen, såsom visse af Rinks skrifter, De "Foreløbige Bestemmelser...", Krarup-Schmidts cirkulærer m.m. har ikke været umiddelbart tilgængelige, men jeg har fået stor hjælp fra Ilisimatusarfiks bibliotekar, Groenlandica og Grønlands Landsmuseum- og Arkiv.

Metode.

I optakten til den konkrete gennemgang og behandling af forstanderskabet i Upernavik, har jeg valgt at gennemgå baggrunden for ideerne om et forstanderskab og udførligt medtage de oprindelige tanker, der lå til grund for forstanderskabstanken og den efterfølgende proces indtil forstanderskaberne gik i gang.

Da jeg begyndte at gennemlæse Upernavik forstanderskabs forhandlingsprotokoller, mente jeg at det var nok efter gennemlæsning, at notere det ned som jeg på det tidspunkt fandt relevant. Ret hurtigt indså jeg, at jeg først ved skrivning på specialet kunne vurdere, hvad der egentlig var relevant og at jeg ofte havde skønnet forkert. Derfor begyndte jeg en langsom og slidsom afskrivning af referaterne, hvor jeg først på et sent tidspunkt kunne afgøre, om noget ikke var nødvendigt at afskrive. På landsarkivet findes en del kildemateriale om Upernavik distrikt fra forstanderskabstiden, men da jeg ikke kunne gennemgå alt, prioriterede jeg efter, hvad jeg skønnede bedst ville supplere de oplysninger jeg fik fra forhandlingsprotokollerne.

Efter at have beskrevet den administrative/historiske baggrund i Grønland generelt, begyndte arbejdet med Upernavik kolonidistrikt. Efter en indføring i dens kolonihistorie, dens geografi, erhvervsgrundlag og befolkning, begyndte gennemgangen af forstanderskabstiden. Jeg har bestræbt mig på at uddrage de sager/hændelser/beslutninger som er nedfældet i

forhandlingsprotokollen, som jeg skønner bedst illustrerer forstanderskabets arbejdsgang og, som viser hvilke problemstillinger der blev præsenteret for i relation til befolkningen, og i relation til deres foresatte gennem hele perioden. Fremstillingen skal afspejle den udvikling der sker gennem årene og de påvirkninger indefra, fra samfundet og udefra fra højerestående myndigheder, der har haft indflydelse på institutionens virke og indflydelse på forholdene i distriktet.

Ved begivenheder, der naturligt signalerede en ændring af hidtidig praksis, d.v.s. ved indførelse af nye eller ændrede "Foreløbige Bestemmelser", eller et inspektørskift, har jeg lavet et kort sammendrag. I sammendragene har jeg visse steder citeret passager, som ikke er brugt i selve fremstillingen, for at understøtte en "pointe".

Med hensyn til stednavne indenfor Upernavik distrikt skal der ikke lægges for stor vægt på stavningen, da den nærmest er helt uden retningslinier og af de forskellige referat- og brevskrivere kan skrives forskellig fra gang til gang og tilsyneladende styres af udtalen. Det eneste gennemgående ens stavede stednavn er Upernivik. Skiftet til Upernavik som det officielle navn, kommer først efter forstandertiden. Jeg lader i vid udstrækning min stavning følge datidens, men i passager som udtrykker mine holdninger o.lign. benytter jeg nutidens stavemåder. Jeg benytter ligeledes de danske stednavne for kolonibyerne.

Hvor der i teksten ved f.eks. citater ikke er henvisninger til ophavssted, er det fordi det fremgår af sammenhængen. Eksempelvis hvis der citeres fra et referat af et forstandermøde, hvor dato og årstal er opgivet.

2. Forstanderskaberne - fra ide til handling.

De 4 mænd i Godthaab.

I 1856 udformede og underskrev H. J. Rink, Samuel Kleinschmidt, Carl Janssen og J. F. T. Lindorff *"Underdanigst Forslag til Indenrigsministeriet om Oprettelsen af et Slags Forstanderskaber ved Colonierne i Grønland til Bestyrelse af de Indfødtes fælleds Anliggender og navnlig deres Understøttelse med Materialer til Husenes Forbedring, med Redskaber til Fangst, med Fødemidler under Sygdom og Trangtid osv."* Alle fire havde et grundigt kendskab til forholdene i Grønland, og var stærkt engagerede i spørgsmålet om en forbedring af den grønlandske befolknings levevilkår. Der skal ikke herske tvivl om, at selve omsættelsen af ideerne om et forstanderskab fra tanke til virkelighed, kan tillægges Rink, men de igangsættende visioner og det kendskab til grønlænderne, der var en forudsætning for forslaget, kan tilskrives alle 4 underskrivere af forslaget.

H. J. Rink (1819-1893) var på dette tidspunkt konstitueret som Inspektør for Sydgrønland, under Inspektør Holbølls ophold i Danmark. Han var videnskabsmand, uddannet geolog og geograf. Efter at have studeret kemi og fysik ved polyteknisk læreranstalt, tildeltes han i 1843 universitetets guldmedalje for en kemisk afhandling. I 1844 blev han Dr. Phil. ved Kiels Universitet og deltog derefter i Galatheas jordomsejling som geolog. Her pådrog han sig en ondartet klimafeber og måtte vende hjem. Han led af følgerne af denne sygdom resten af sit liv. Fra 1848-51 foretog han mineralogisk-geologiske undersøgelser i Nordgrønland og skrev afhandlingen "Om Isens Udbredning og Bevægelse over Nordgrønlands Fastland." Efter sin hjemkomst blev han medlem af Grønlandskommissionen, som samme år var blevet nedsat. Efter afslutningen på enevældstiden og junigrundloven 1849 ønskede man, at Grønlands forhold skulle tilpasses forfatningsændringen. Adgangen til Færøerne og Island var frigivet i 1851, men man mente ikke at dette kunne ske i Grønland af hensyn til befolkningen. Der var dog røster fremme om, at adskille handel og administration og det var bl.a. dette spørgsmål som kommissionen skulle tage stilling til. Efter opfordring fra Kommissionen rejste Rink til Sydgrønland i 1852, hvor han fungerede som kolonibestyrer og inspektør. På baggrund af denne rejse udgav han "Om Monopolhandelen paa Grønland", hvor han redegjorde for befolkningens situation, og hvor sårbare de var overfor fremmed indflydelse. Desuden havde han allerede i 1853 udsendt et skrift, hvori han forsvarede monopolen. Resultatet af Kommissionens arbejde blev, at der ikke skulle ske ændringer i grønlandspolitikken, da det ville være umoralsk at udsætte den umodne grønlandske befolkning for den frie handel. Det blev ligeledes besluttet at de grønlandske sager fremover skulle sortere under indenrigsministeriet, og at Den Kongelige Grønlandske Handel (KGH) fremover skulle fungere som et direktorat, med en direktør i spidsen. (Gad 1984:223)

I 1852 indsendte Rink ligeledes et dokument til indenrigsministeriet, "Om Manglerne ved de til Grønlændernes Understøttelse i Sygdom og Trang sigtende Foranstaltninger", som blev fremlagt for kommissionen. Dette skrift blev en del af en fuldstændig samling af kommissionens drøftelser, som Rink fik til opgave at få samlet og udgivet. I sit skrift (Rink 1856:167f.f.) redegør han for, hvorfor det er halsløs gerning, at yde trangshjælp ud fra de eksisterende bestemmelser. Hermed mener han de retningslinier der er nedskrevet i Instruxen af 1782. (Gad 1976:20 f.f.) Heri står at det er påbudt, i tilfælde af *almindelig* misfangst og *langvarig* hunger at hjælpe grønlænderne med dansk proviant, som de fattige skulle have gratis, og de øvrige skulle betale tilbage, når fangsten slår til. Denne bestemmelse er senere

fornyset og indskærpet ved cirkulærer i 1846 og 1850.⁶ Rink mener at for at vurdere betydningen af disse bestemmelser, bliver man nødt til undersøge 1) størrelsen af mangelen i de givne tilfælde, 2) størrelsen af midlerne som haves til at bøde på mangelen, samt måden hvordan dette kan ske. Med afsæt i Julianehåb kolonidistrikt giver Rink en fremstilling af hvilke fødemidler landet har, antal indbyggere og den årscyklus, som er bestemmende for grønlændernes erhvervelse af fødemidler. Den bliver inddelt i 5 perioder og det er i periode 5 at mangelen kan opstå. Hvis man derefter holdt sig til lovens bogstav, ville det betyde at man til stadighed skulle have hungerkost, bestående af 180.000 pund fødemidler opmagasineret, da man aldrig ved hvornår sulteperioderne indfandt sig. Dernæst kom problemet med distributionen hvor der i f.eks. i Julianehåb er 70-80 beboede steder. Rink har konstateret, at der rent faktisk ikke bliver rekvireret sultekost, men at de fleste danske fødevarer, hovedsageligt brød,⁷ bliver brugt som betalingsmiddel ved kolonien, for at erhverve det vildt grønlænderne kan fange. Kort sagt, der er ikke midler nok hvis instruxen skal opfyldes, hjælpen der udgives er luksusvarer (brød), og den er vilkårlig da den sælges og bortgives til de grønlændere der er nærmest kolonien, hvis elendighed er lige for europæernes øje. Rink foreslår på baggrund af sine konklusioner at dansk proviant bliver helt udelukket. Forrådet som anses for passende til sultekost, skal ligge helt urørt hen, der må ikke udgives eller sælges deraf. Ved uddeling bør der foreskrives bestemte regler, så det ikke er overladt til vilkårlighed og der bør fastsættes, hvad der skal forstås ved misfangst. Man skal sondre mellem de grønlændere som kun under stor og almindelig misfangst søger hjælp, eller dem som slet ikke søger hjælp, men hjælper deres landsmænd og endelig dem som er tilbøjelige til jævnligt at søge hjælp og lån. Man bør også have tilsyn med de beboede steds økonomiske tilstand.

Det er ikke mangelen på fødemidler, der gør afbræk i populationens tiltagen, men den slette og uordentlige levemåde, de slette boliger, samt mangel på lægehjælp og tilsyn i sanitær henseende. Lægens hjælp begrænser sig for størsteparten til koloniens indfødte. Rink foreslår til afhjælpning af de lægelige problemer, at der af lægen oplæres lægemedhjælpere, der kan udstedes til de fjernereliggende bopladser. Eventuel kritik af denne ide, imødegår han med, at lidt hjælp er bedre end slet ingen, og at mange grønlændere har udvist gode evner i sygdomsbehandling og sågar i kirurgi.

I anmærkningen ved trykningen af dokumentet, anfører Rink, at ovenstående skrivelse kun er en begyndelse, for at komme til klarhed i disse sager.

---

⁶ I cirkulæret 1846 fastsættes, at understøttelse ydes efter bestyrerens konduite og i reglen tilbagebetales, men ikke af hjælpeløse trængende eller andre under overordentlige omstændigheder. I 1850 fastsættes at regnskabsføreren fritages for ethvert ansvar for, hvad der udborges under sådanne omstændigheder.

⁷ Brød bliver sendt færdigbagt til Grønland, da man derved sparer brændsel til bagning.

Tilsyneladende er Rinks forskellige skrifter blevet godt modtagne, for i 1855 blev han udnævnt til Inspektør for det Søndre Inspektorat, da den siddende Inspektør Holbøll, omkom under et forlis på vej til Grønland.

Men Rink var andet og mere end naturvidenskabsmand og administrator. Han havde i sine barne- og ungdom gået på Sorø Akademi, hvor han havde haft B. S. Ingemann⁸ som lærer, og med hvem han siden bibeholdt et nært venskab. Det er muligvis under hans indflydelse, at Rink blev præget af nationalromantikken og blev inspireret til at påbegynde det store arbejde med at indsamle grønlandske sagn. Under dette arbejde fik han et indblik i en del af grønlændernes liv, som han mente ellers blev holdt skjult for den danske del af befolkningen. Rink havde tæt kontakt med C.C. Rafn⁹ og i korrespondancen med ham konstaterer han, at grønlænderne ikke er forvænt med at danskerne interesserer sig for deres sagn og deres historie. Han skriver bl.a.: *"Paa Grund af den store Kløft mellem de Indfødte og Europæerne i landet hersker der hos de førstnævnte en vis Dobbeltthed, idet deres Væsen ligeoverfor Europæerne er tilbageholdende, tvunget og tildeels paataget, hvorimod det, som udgjør Hovedindholdet af deres Samtale under deres indbyrdes Sammenkomster, og som navnlig tjener dem til Underholdning i de lange Vinteraftener, i reglen er at betragte som en lukket Bog for Europæerne, endog for dem, der opholde sig Størstedelen af deres Levetid iblandt dem."*¹⁰ Gennem dette arbejde opdager Rink, at der blandt grønlænderne eksisterer fortællinger om deres historie, og at det stadig blandt dem er levende, hvordan deres forfædre levede, deres helte, deres tro, deres samfundsindretning. Rink blev i sine år i Grønland stadig mere kritisk overfor danskernes forvaltning af deres grønlandske kolonier, og han mente at indsamlingen og anerkendelsen af grønlændernes sagn og myter, sammen med indførelse af mere ansvar i styret af deres egne anliggender, var den eneste måde at redde grønlændernes selvværd, et selvværd som de efterhånden havde mistet, fordi danskerne på grund af deres overbevisning om egen kulturel overlegenhed, helt havde ignoreret grønlændernes værdier.

Samuel Kleinschmidt (1814-86) blev født i Lichtenau som søn af et herrnhutisk missionærpar. Her boede han indtil sit 10. år, hvor han blev sendt til Europa for efter herrnhutisk skik, at gå i skole og blive uddannet. I et skudsmål der bliver skrevet af hans lærer da han er ca. 16 år, står der: *"Hans åndelige evner lader hans mester vederfare al*

---

⁸ Lektor i dansk sprog og litteratur ved Sorø Akademi fra 1822 til sin død. Dansk nationalromantisk digter. (1789-1862)

⁹ C.C. Rafn var stifter og sekretær for Det Kongelige Nordiske Oldskrift-selskab og udgav bl.a. Grønlands historiske Mindesmærker I-III (1838-45)

¹⁰ citeret fra Thisted 1999:15

retfærdighed og klager kun over en trodsighed der af og til bryder igennem, og over en stor ubehjælpssomhed i ydre ting". (Wilhjelm 2001:66) Dette skudsmål ville have passet til ham resten af livet. Han var en højt begavet og genial mand, som aldrig gik på kompromis med sine holdningen, hvilket gav ham mange knubs gennem årene. Han vendte i 1841 tilbage til Grønland som missionær, og efter 5 år i Lichtenau og 2 år i Lichtenfeldt, ankommer han i 1848 til Neuherrnhut ved kolonien Godthaab, hvor han tilbringer resten af sit liv. For eftertiden huskes han velsagtens bedst for sin grønlandske grammatik, som blev udgivet i 1851, samtidig med en ny retskrivning. I den gør han op med tidligere grammatikker udarbejdet af Egederne (Hans og Poul) og Otto Fabricius, som var skrevet med udgangspunkt i europæisk, d.v.s. latinsk sprogopbygning, og tager udgangspunkt i det grønlandske sprog selv. (Wilhjelm 2001:124) Udover arbejdet med det grønlandske sprog, skrev han lærebøger, oprettede et trykkeri og var en fremragende korttegner. Siden hans hjemkomst til Grønland, målte han dagligt temperaturforholdene og hans evner som korttegner og vejrobservatør vandt stor anerkendelse, også internationalt.

Kleinschmidts forhold til den grønlandske befolkning, adskilte sig fra mange af hans kolleger. Han advares mod, at "gøre sig lig med grønlænderne" (Wilhjelm 2001:104) Det fortælles, at da Kleinschmidt rejste fra Lichtenau "var grønlænderne utrøstelige. Da en af de andre missionærer sagde til dem: 'I har jo aldrig før været så bedrøvede, når en missionær blev forflyttet, hvorfor så denne gang?' fik han svaret: ' de andre står alle over os, men han er blevet som en af os'". (Wilhelm 2001:111). I note 283 skriver Wilhelm, at det ikke er ganske sikkert, at bemærkningerne faldt ved denne lejlighed, selvom det var sandsynligt, men at ordvekslingen under alle omstændigheder var ganske betegnende for Kleinschmidts forhold til grønlænderne.

I Neuherrnhut varetog Kleinschmidt som sin hovedopgave undervisningen, og oprettede efter inspiration af seminariet i Godthåb¹¹ en hjælperuddannelse, svarende til den danske kateketuddannelse. Da det var Kleinschmidt, der alene varetog denne uddannelse, kaldtes den efterhånden ikke andet end "Samuels skole". I 1859 brød han dog med den herrnhutiske menighed efter tiltagende uoverensstemmelser og blev tilknyttet seminariet, Ilinniartissuak, i Godthåb. Da havde han allerede et godt kendskab til menneskene og forholdene i kolonien, da han gennem flere år, havde haft sin næsten daglige gang derovre.

På det tidspunkt hvor forslaget til forstanderskaberne opstår og formuleres, er Kleinschmidt og Rink i det store og hele enige om de fleste ting omkring det kritiske syn på

---

¹¹ Seminariet i Godthåb (Nuuk) blev oprettet i 1847. Året efter oprettedes seminariet i Jakobshavn (Ilulissat).

danskernes styre og på grønlændernes forhold. Deres enighed holdt dog ikke så længe, i særdeleshed Rinks kraftige anklager mod missionens skadelige virkninger, uden en tilsvarende kritisk holdning til handelens rolle i udviklingen, skabte splid mellem de to mænd, som dog flere år senere blev nogenlunde bilagt.

Carl Emil Janssen (1813-1884) blev ordineret til missionær i Grønland i 1844 og havde sit første embede i Holsteinsborg. Det var almindeligt, at teologer der ikke havde opnået gode eksamenspapirer lod sig udsende som missionærer i Grønland i en årrække, da det sikrede dem et godt embede i Danmark efter endt tjeneste. Det var dog ikke tilfældet med Janssen, der havde gode eksamensresultater, så det vides ikke ganske, hvad der var hans motivation. Eftertiden har lært ham godt at kende, da de dagbøger han skrev til sin mor er blevet udgivet. Janssen er romantiker, hvilket præger hans dagbøger i begyndelsen og man ser, hvordan han fokuserer på at hans sprog er korrekt og velklingende. Han er meget positiv og begejstret overfor grønlænderne, men efterhånden indsniger sig en vis kritik og han får øjnene op for de mere negative sider,- den dårlige hygiejne, at de ikke samler forråd m.m. Han betragter det grønlandske samfund med en vis distance, nærmest som om det ikke er helt virkeligt. Efter et år, fornemmer man, at der begynder en spaltning. På den ene side er der den offentlige person, præsten, af hvem der forventes en vis loyalitet over for danskerne og det danske system og på den anden side mennesket, som identificerer sig mere og mere med grønlænderne. Det medfører at han bliver bedre til at skrive, den følelsesmæssige åbning han oplever, forbedrer hans kunstneriske stil og han bliver mere følsom overfor grønlændernes lidelser. Den afgørende ændring i hans holdninger sker ved det chok han oplever, da han erfarer at man har forsøgt at slå en kvinde ihjel, som beskyldes for at være heks. (Janssen 1913: 179 f.f.) Chokket udmønter sig på 2 måder. 1) hans romantiske syn på den primitive indfødte rystes og 2) han bliver voldsom kritisk overfor danskerne, bl.a. lægen ved Holsteinsborg, som intet har foretaget sig i ”heksesagen”.

Efter 4 år som missionær ved Holsteinsborg, er han i et par år i Godthåb, et par år i Julianehåb og bliver i 1853 seminarieforstander ved Seminariet, Ilinniarfissuak, i Godthåb, hvor han forbliver til sin afrejse til Danmark i 1856. I 1849 bliver han gift med Louise Lupplau, som også skriver dagbøger (breve), der dog mest handler om det daglige og familielivet.

Jacob Frederik Theodor Lindorff (1823-1859) var distriktslæge i Godthåb fra 1853 og indtil sin død. (Han døde undervejs til Danmark) Hans store ambition var at forbedre

sundhedstilstandene for grønlændere. Han fik i 1857 opført et lille sygehus, hvor hensigten var at samle de syge fra hele distriktet. Han foreslog at der blev oprettet en uddannelse som lægemedhjælper (tydeligt inspireret af Rink) og nåede selv at uddanne en, Pavia Egede, som efter hans død i et år varetog lægegerningen, indtil der kom en afløser. *"En efterfølgende Læge havde ingen Interesse, saalidt for Grønlænderne, som for Sygehuset; det stod tomt, sit distrikt bereiste han aldrig, og de Dreng, som vare antagne til Oplærelse, drev omkring og bleve brugte til personlig Opvartning."* (Bluhme 1952: 64-65)

Når man nu så mange år efter betragter denne personsammensætning, kan man ikke andet end glæde sig over, at der netop på dette tidspunkt befandt sig sådanne mænd i Godthåb, som de ovenfor beskrevne. Der var kun ganske få veluddannede mænd ved kolonierne, så de var mere eller mindre tvunget til at omgå hinanden. Gennem årene har der været mange trakasserier i særdeleshed mellem handelens og missionens folk og disse 4 mænd i Godthåb i 1856 var bestemt heller ikke enige om alt, men dog i, at grønlændernes forhold skulle bedres og at det bl.a. skulle ske ved at de fik større medindflydelse i egne forhold. Deres holdning til grønlænderne som mennesker stemte overens. Det kan metaforisk beskrives som, at de anså dem som børn, der ved den rette vejledning og hjælp kunne blive ligestillede med europæerne. De var ikke racister¹², selvom dette bestemt ikke var et ukendt begreb i Grønland. Herom skriver f.eks. Janssen: *"Fordi jeg behandler Grønlænderne som frie selvstændige Mænd, hvoraf mange på grund af deres Retskaffenhed og Forekommenhed, ved jeg, at der blandt visse bornerte halvraa Personer hertillands hedder sig, at jeg bibringer Grønlænderne Indbildinger og vækker Pretensioner hos dem, som hine Personer ikke kunne billige, fordi de hellere ønske et Forhold, som det mellem Blanke og Kulørte i vestindiske kolonier."* (Janssen 1913:168) Med disse "halvraa" personer, sigter han formodentlig til visse af handelens folk, men indenfor missionens rækker, er denne holdning heller ikke ukendt. En omtrent samtidig missionær, Carl Wilhelm Wulff, som var missionær og læge fra 1848 til 1868 i h.h.v. Jakobshavn og Egedesminde giver i sine breve og notater gentagne gange udtryk for sine opfattelse af grønlændere, som kun kan kaldes racistisk. I et af mange eksempler skriver han: *"Vel have vi 2 Tjenerinder, men det var Grønlænderinder, der aldrig før havde været i et dansk Huus, og en saadan Skabning er altid mere end halvt et Dyr..."* (Hall 1979:95) Wulff havde i modsætning til Janssen dårlige eksamensresultater og hans

---

¹² Racisme er ideologien om enkelte samfundsgruppers biologiske eller kulturelle underlegenhed i forhold til andre. Den biologiske racisme blev benyttet til at legitimere slaveriet i f.eks. Vestindien, hvor Danmark også havde kolonier.

udsendelse til Grønland var for ham vejen til et godt embede i Danmark. De 2 missionærer er glimrende eksempler på, hvor forskellig opfattelsen var blandt europæerne af grønlænderne og det grønlandske samfund, uanset erhverv.

I 1856 kunne Rink, Janssen, Kleinschmidt og Lindorff imidlertid frit inspirere hinanden. De mente at den grønlandske befolknings usle levevilkår skyldtes sammenbruddet af den oprindelige samfundsorden, som var forårsaget af europæernes ringe forståelse for, at der overhovedet var en orden. Båret frem af deres fælles agtelse for grønlænderne og deres ønske om at de igen skulle tage ansvaret for deres egen tilværelse, bygget på det gamle samfunds dyder, men på civilisationens præmisser, kunne de diskutere deres visioner om Grønlands fremtid, uden at blive bremset af fordomme, eller noget videre ansvar for deres forslags videre skæbne. Rink ville snart forlade sin konstitution som inspektør for det Søndre Inspektorat når Holbøll vendte tilbage, Janssen ville snart forlade Grønland af familiemæssige årsager, Lindorff havde opbakning til sit arbejde indenfor sundhedsvæsenet, så Kleinschmidt var den eneste af de 4 forslagsstillere, som i fremtiden ville blive påvirket i ændringer af styre- og beslutningsformer. Da Holbøls skib forliste på tilbagerejsen, skiftede scenariet, da Rink blev udnævnt i hans stilling og således stod i en ganske anden indflydelsesrig position i forhold til fremtidige ændringer indenfor grønlandspolitikken.

Forslaget af 2. maj 1856.

Da jeg anser dette forslag som en art ideologisk manifest,¹³ grundlaget for de senere bestemmelser om det lokale styre i Grønland, gennemgår jeg i det efterfølgende indholdet forholdsvis indgående. Jeg anvender *i vid udstrækning deres egne ord*, hvorfor jeg ikke kursiverer det nedenstående, men har omredigeret og kortet ned for overskuelighedens skyld.

Forslagsstillerne giver i deres skrivelse en redegørelse for a) hvorfor de har forfattet den, b) hvad de vil opnå, c) hvilke ressourcer der er i landet at trække på, d) hvordan de opstillede mål kan nås og e) de giver en fremstilling af situationen i Grønland, som den fremstår i skrivende stund.

Ad a. På grund af de materielle fornødenheder som er indført af europæerne, forsvinder den tidligere urkommunisme mere og mere. Derfor er der behov for understøttelse til visse dele af befolkningen, og denne understøttelse hviler på enkelte mænd, ansat under Den Kongelige Grønlandske Handel, som på grund af de vanskelige forhold i den

---

¹³ Jeg tillader mig denne ”pompøse” benævnelse ud fra den betragtning, at dette forslag ikke er en stillet opgave fra den ene eller anden myndighed, men et resultat af 4 mænds teoretiske diskussioner om en ideel fremtidig styreform af grønlændernes egne anliggender.

grønlandske natur, ikke kan forvalte denne opgave tilfredsstillende. Disse mænd er desuden bebyrdede med ganske andre forretninger og er dertil under hyppig forflyttelse og midlertidig ansættelse.

Ad b. Der skal indrettes institutioner, som nærmer sig hvad man i civiliserede samfund kaldes kommunalbestyrelser.¹⁴ Kun en institution med fast tilknytning til stedet og til folk der have hjemme i egnen, kan have den fornødne lokal- og personkendskab, til en nogenlunde retfærdig og ligelig fordeling af hjælp.

Ad c. Der var en ikke lille stegen oplysning blandt grønlænderne. Der var respekt for europæerne, ikke mindst sjælesørgerne, hvilket kunne benyttes til at fremme sammenhold og enhed i en sådan bestyrelse. Grønlænderne mangler ikke modenhed og interesse for fællesanliggender. De mangler bare bestemte mål og vækkende og vejledende kræfter. At ansvarligheden findes ses blandt kateketerne og de indfødte, der bestyrer de mindre handelspladser.

Ad d. Man skal tage de dygtigste og agtværdigste erhververe fra fjerntliggende pladser med på råd. På den måde vil man opmuntre og udmærke dem og endvidere få de fornødne oplysninger om tilstandene på de forskellige pladser. Der vil også derved opstå en vis borgerlig orden, hvor den dygtigste som tjener samfundet anvises sin plads, og den som tærer på kræfterne, anvises sin.

Ad e. Befolkningens ejendommelige erhverv kræver, at de bor meget spredt. Derfor er det ikke trods kolonibestyrelserens bedste vilje, den mest trængende der får understøttelse, men det bliver indskrænket til dem han kan overse eller skaffe sig pålidelig underretning om. Af befolkningen kan nogle af dem dagligt gå til kolonibestyrelsen, nogle bor langt borte og nogle er helt afskåret fra ham. Den understøttelse som kolonibestyrelsen giver, får let karakter af tiggeri og det avler usselhed og demoralisation. De som har beholdt mere æresfølelse og ikke vil tigge og de som bor afsides, er ukendte for kolonibestyrelsen og ved nød og ulykker kan det føre til ulykkestilfælde (hungersnød).

Hvis fattighjælpen gives forkert, kan den virke mod sin hensigt og avle fattigdom og nød. Dette skyldes grønlændernes grænseløse letsindighed med i særdeleshed fødevarer. Da grønlænderne var henviste til sig selv, reguleredes denne adfærd af naturens ubøjelige nødvendighed og begrænsedes af deres ældgamle skikke og vedtægter. Den besværlige og

---

¹⁴ Forslagsstillerne er uden megen tvivl inspireret af indførelsen af sogneforstanderskaber i Danmark i 1841. Disse institutioner skulle træffe beslutninger om landkommunernes forhold, først og fremmest fattigvæsen og skoleforhold. sogneforstanderskaberne blev i 1867 erstattet af sogneråd.

farlige sælhundejagt, på hvilken såvel grønlændernes egen, såvel som kolonisationens eksistens beror, vil muligvis aftage til fordel for et lettere liv ved kolonien, hvor de kan hentare livet ved fiskeri og lån. Til den hidtil givne fattighjælp kan siges, at den uretfærdige fordeling let kan forvirre grønlænderne i hans begreber om ret og billighed.

I deres skrivelse stiller de også forslag om andre midler til ”at øge grønlændernes materielle velvære”. De skriver, at allerede nu har regeringen haft mange forhandlinger om grønlændernes kår. Der har været spørgsmål som forbedringer af husene, udborgning (udlån) af rifler og belønninger eller præmier til duelige erhververe. Man håber at regeringen i endnu flere henseender vil være tilbøjelige til at anvende en del af handelens overskud, til at forbedre de indfødtes materielle vilkår. Dog hersker der de samme farer som ved fattighjælpen, at den kan gives vilkårligt og dermed skade mere end den gavner. Det vil samtidig kræve endnu grundigere regnskabsaflæggelse af bestyreren, end det han bruger på de egentlige handelsforretninger.

Efter de overordnede betragtninger omkring de nye institutioner, gives der mere konkrete forslag til deres indretning. Institutionen skal benævnes **Forstanderskab**, og hvert handelsdistrikt skal have sit eget, undtagen Julianehåb, som grundet sin udstrækning skal have 2. (Det andet skal være anlæget Nanortalik).

Hvert forstanderskab skal have medlemmer efter deres stillinger. De faste medlemmer skal altid være kolonibestyreren, missionæren, distriktets overkateket, lægen, samt en repræsentant fra herrnhuterne i det Søndre Inspektorat. Kolonibestyreren og missionæren skal på skift være h.h.v. formand og regnskabsfører. Befolkningen vælger selv blandt deres egne et vist antal medlemmer fra de beboede steder i distriktet, således at man altid var vis på af dem at kunne erholde oplysninger om beboernes tilstand på ethvert sted. Det skal være mænd over 30 år, som er dygtige og selvstændige fangere og som ikke har tilbøjelighed til at gøre lån og falde andre til byrde. Disse medlemmer skal gives navn af distriktsforstandere og vil hvert 3. år være på valg. Desuden skal den kongelige inspektør være bemyndiget til, hvor sådant af lokale eller temporære grunde måtte synes ønskeligt, at udnævne andre end de allerede omtalte mænd.

Forstanderskabets vigtigste funktion er en retfærdig uddeling af understøttelse. Det vil sige en vurdering af ansøgerens trang, hvorledes trangen er opstået, om det er selvforskyldt eller uforskyldt nød. Ved således at samle alle distriktsforstanderne, de fra kolonistederne og de fra de fjernere liggende steder, kan man nu drage sammenligninger og de nuværende begreber om hjælpens betydning og nødvendighed kan samordnes, sådan at alle trængende

tildeles hjælp ud fra de samme kriterier. Det kan så også virke moralsk ansporende for dem, som på grund af den nemme adgang til kolonibestyreren, ikke er så gode erhververe.

Et område som det er nødvendigt at skabe rammer for, er det retslige område. I den traditionelle tid havde grønlænderne deres egen art domstol, nemlig sangdysterne, hvor stridighederne kunne behandles. Denne institution er efter europæernes ankomst ganske forsvunden og den eneste bestemmelse, der gælder for grønlændere indenfor det retslige område er, at de skal afstraffes ved grovere forbrydelser. For danskerne i landet og de ved handelen ansatte grønlændere, var under dansk lov. Det betyder at der hersker de samme tilstande, som når den dygtige erhverver og dagdriveren går ved siden af hinanden, således gælder det også med den forurettede og foruretteren. Der er ingen offentlig stemme, som uddeler ros til den ene eller dadel til den anden. Offentliggørelsen af navnet på den der skal dadles, fra en nationen selv hørende stemme, ville være et kraftigt straffemiddel, der i forskellige grader kunne benyttes og i de fleste tilfælde være tilstrækkelig. Lovgivningen behøver kun at være yderst simpel, men *nogen* burde der være.

Der skal årligt holdes et par regelmæssige møder, foruden ekstraordinære efter omstændighederne. Hovedmødet formodes at være tidligt på året, under hensyn til grønlændernes erhverv og kolonibestyreren og præstens forretninger. Her drøftes hvem der skal have understøttelse. Ved at afholde mødet på den tid som er den årlige velstandsperiode, kan der statueres eksempler ved at afslå hjælp til personer, der burde forsyne sig, mens der er mulighed for det. Under dette møde bør også forhandles om understøttelse med husmateriale eller redskaber til at sætte personer i drift, som ville arbejde sig frem, men som savner midler dertil og præmier til velfortjente fangere og familieforsørgere, skal også være genstand for forstandernes forhandlinger. Ligeledes bør der også under dette møde drøftes fællesanliggender, såsom bygningen af fælles forrådshus, et hus på midlertidige opholdssteder, hvor der er god fangst på visse tidspunkter af året, sygehus, skoler, indhegning og forskønnelse af begravellespladser o.s.v. Man kan ud fra iværksættelse af sådanne foretagender vurdere Forstanderskabets dygtighed, om pengene bruges til sådanne projekter, eller om de mest bruges til understøttelse med fødemidler.

Et andet møde kan holdes efter modtagelsen af brevene fra hjemmet (Danmark) og i anledning af korrespondancen dertil i sommertiden. Disse møder kan dog måske afholdes af de faste medlemmer alene.

Et tredje møde holdes om efteråret, når vinterkvartererne er etablerede. (Når befolkningen er vendt tilbage fra sommerfangststederne). Her træffes den endelige aftale med hensyn til mulig nødvendig understøttelse for den følgende vinter. Både på dette møde som

det i foråret afholdte, skal formanden gentagne gange med eksempler oplyse om det urimelige og uværdige i at modtage hjælp med fødemidler i et land, hvor der er så rigeligt. Han skal også forklare, at hensigten med disse møder er at gøre sådan hjælp mere og mere overflødig. Undtaget er dog visse hjælpepersoner (bl.a. enker og forældrelose). Derefter udstedes der fuldmagter til medlemmer, der bor på afsides pladser, hvorved de i virkelig nødstilfælde, er berettiget til at forlange noget udleveret fra den nærmeste handelsplads.

For at bestemme de midler som forstanderskaberne skal have til deres rådighed, skal man i hjemmet (Danmark) dels udregne hvad der i hele inspektoratet gennemsnitligt har været af udeståenderne blandt grønlænderne, dels hvad der i gennemsnit årligt bliver bortskænket eller gratis udgivet. Disse beløb samt hjælpepengenes midler skal være et fast fond, som en gang for alle skal gives forstanderskaberne. Dertil skal også indgå en mulig tilstået sum til husenes forbedring, som kan blive et årligt tilskud som forstanderne kan råde over. Handelen skal give et vist tillæg i betalingen for produkterne, og dette beløb skal være til forstanderskabets rådighed. Således vil handelen fremover ikke befatte sig med understøttelserne, udover at den som administration fører en overordnet kontrol med forstanderskaberne.

Forstanderskaberne skal have fuldstændig frit råderum med hensyn til hvorledes de vil afhjælpe trang, og også hvorledes husenes tilstand skal forbedres. At være forstander er en æressag, derfor må der ikke gives dem anden indtægt derfor, end rigeligt godtgørelse for de rejser de foretager i tilknytning til deres hverv, og for den tid de forbruger.

Inspektøren kan som den lokale øvrighed i landet være et passende mellemlid mellem forstanderne og autoriteten i hjemmet. Alle årlige indberetninger og regnskaber bør sendes til ham, og af ham befordres til autoriteterne med de fornødne oplysninger og betænkninger.

Sammenfatning af forslaget.

Det er, som det fremgår, et meget vidtgående forslag, som bl.a. gjorde op med de principper for hjælp i trangstilfælde, som var nedfældet i instruxen af 1782. Den hidtidige vilkårlige form for hjælp havde bl.a. medført, at de grønlændere der boede nærmest ved kolonistederne og havde den tætteste kontakt med europæerne, lettest opnåede hjælp med social deroute, tiggeri og dyb fattigdom til følge. Forslagsstillerne går endog så vidt, så de anfører den mening, at den vilkårlige trangshjælp gjorde mere skade end gavn. Hvis grønlænderne skulle genvinde deres selvrespekt, måtte der ske en holdningsændring, respekten for de gamle dyder måtte genoplives og dette måtte ske med hjælp fra de dygtigste erhververe og familieoverhoveder.

Det mest banebrydende i forslaget var, at grønlænderne for første gang siden kolonisationen i 1721, skulle være med til at forvalte deres samfund. Dette krævede ikke blot en holdningsændring hos grønlænderne, men også hos deres kolonisatorer som indtil nu havde været dem, der gjorde sig overvejelser om, hvad der tjente det grønlandske samfund bedst, formodentlig ud fra den overbevisning, at grønlænderne var et alt for umodent og primitivt folk, til at kunne betros ret meget ansvar for egne anliggender. Forslagsstillerne var opmærksomme på de hindringer denne holdning hos beslutningstagerne kunne afstedkomme for deres forslag, og gør derfor meget ud af at beskrive de ressourcer der findes blandt grønlænderne, og hvorledes disse kan udvikles med støtte fra europæerne. Endelig måtte det erkendes at hele udviklingen i Grønland så ret katastrofal ud med faldende befolkningstal og årligt tilbagevendende hungerperioder, særlig i det Søndre Inspektorat. Netop disse forhold havde Rink i sit arbejde for kommissionen i 1851 afdækket, og da han kunne fremlægge sit arbejde på grundlag af videnskabelige arbejdsmetoder og påvise at derouten formodentlig ikke ville vende under de gældende forvaltningsmetoder, virkede det langt mere overbevisende, end de vanlige indberetninger.

Rinks danmarksoophold 1856/57.

I juni måned 1856 rejste Rink til Danmark med forslaget om forstanderskaberne i bagagen. Han var hjemkaldt af ministeriet, for at assistere den i 1851 nedsatte kommission, ved de forhandlinger, der pågik i undersøgelsen af Den Kongelige Grønlandske Handels virksomhed. Han foranledigede, som tidligere nævnt, en offentliggørelse af de samlede forhandlinger om sagen med indenrigsministeriets billigelse i ”Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel”. I det år han tilbragte i Danmark, før han vendte tilbage til Grønland som Inspektør for det Søndre Inspektorat, kom han med nye indlæg der skulle underbygge forstanderskabsideen.

I august måned har direktionen ”behaget at forlange”(Rink 1856:206) hans betænkning vedrørende forslag om ændringer i de hidtidige gældende regler for indhandling af spæk og lever. Han er enig i forslagene, som bl.a. går ud på at priserne for indhandling skulle stige med 50%. Rink kunne acceptere dette forslag, men på betingelse af, at dette tillæg i prisen skulle kræves af de indhandlende som skat, der skulle anvendes til dækning af kommunale udgifter. Det vigtigste punkt i dette indlæg er forslaget om repartiering af en vis del af nettooverskuddet i kommunens årlige regnskab. Det skal være efter særlige regler, så det tilkommer dem der kunne anses for at bære og opretholde det øvrige samfund, såsom konebådsejere, slædeejere, fædre til et vist antal drenge udrustede med fangstredskaber, eller

andre forsørgere, som nu på grund af de retsløse tilstande ikke får den opmuntring for deres flid, de kunne fortjene fra det offentlige. Rink understreger kraftigt, at hovedformålet med dette forslag er at skabe en ordnet tilstand blandt grønlænderne, så enhver kan skaffe sig den plads i samfundet der tilkommer ham, ud fra dygtighed og værd for hele samfundets opretholdelse. Repartitionen skal ikke være en gave, men en retmæssig fortjeneste, som enhver fanger kan opnå.

Rink slutter Samlingen af med endnu en skrivelse til indenrigsministeriet, med nærmere oplysninger og begrundelser for forslaget om indførelse af forstanderskaber, hvor han fremhæver Kleinschmidts særdeles væsentlige støtte i fremskaffelse af dokumentation. Da der i skrivelsen ikke kommer nye forslag, kan man have den formodning, at han ved at færdes i danske kredse har mødt en uvidenhed om grønlandske forhold, som han og hans medforslagsstillere ikke havde forestillet sig, da de forfattede deres forslag. Dette indlæg må siges at være skarpere i tonen end de andre indlæg, og han lægger ikke fingrene imellem i sin kritik af handelen og dens vurdering af grønlændernes sociale forfatning. De midler man har brugt indtil nu for at forbedre grønlændernes materielle vilkår, har været forfejlede. Der er kun fokuseret på det ydre, uden at forsøge at finde ud af de dybere årsager til armod og trang. Handelen drager den fejltagtige slutning, at fordi der indhandles mere tran, er der flere sæler. Men det er ikke rigtigt. Den større indhandling skyldes at grønlænderne har fået mere smag for europæiske varer og at det er blevet lettere at afsætte produkterne. Som eksempel nævner Rink, at indhandlingsstedernes antal siden 1828 er steget fra 3 til 27 i Det Søndre Inspektorat. Grønlænderne er så ivrige efter at sælge spækket, at konerne indhandler det endnu varme spæk for kaffe og tobak.

Rink finder det besynderligt at man aldrig har gjort sig tanker om og optalt det, som i virkeligheden er handelens grundkapital, - de dygtige fangere. I stedet har man gjort omhyggelige beregninger af, hvor mange penge staten har stående i handelen, og hvor meget de faste ejendomme i Grønland kunne vurderes til. Det er ikke lykkedes at finde nogen anden erhvervskilde i Grønland, som kan modsvare sælfangsten og hvis man ønsker en øget spækproduktion, skal man ikke forlade sig på, at antallet af sæler stiger, men at drenge bliver uddannet til dygtige fangere.

Skriftet kan betragtes som en grundig og ligefrem lidenskabelig opsang til de danske myndigheder, som Rink mener har svigtet et folk, som de ved at kolonisere også har påtaget sig et ansvar for. Han nærmer sig de problemer der er i det grønlandske samfund, og de muligheder der er for at løse dem, ved at tage udgangspunkt i det grønlandske folk og nedefra,

fra folket, starte en proces, så de selv kan opbygge en samfundsorden, til erstatning for den der blev ødelagt, da de blev koloniserede.

Rink har for at få forslaget drøftet så alsidigt som muligt, sendt det til udtalelse hos alle kolonibestyrere og missionærer i det Søndre Inspektorat og har fået positive tilbagemeldinger. Formodentlig har Rink været klar over, at det var nødvendigt med opbakning fra så mange autoriteter som muligt, da forslaget og i særdeleshed det sidste skrift formodentlig ikke er blevet lige vel modtaget af alle. Hertil må også siges at visse dele af hans fremlæggelser kunne diskuteres, bl.a. med hensyn til hans statistik om dødeligheden, hvor han udleder, at dødeligheden er mindst om vinteren, hvor der normalt er trangtid. Forskellige årsager der kunne påvirke en dødelighedsstatistik (ulykker, sygdom etc.) bliver ikke nævnt, men Rink konkluderer på sin statistik at: *"...synes det dog at fremgaae, at Faren for Hunger er langt ringere, end Faren for Demoralisationen ved et slet organiseret Fattigvæsen"*. (Rink 1856:238)

Tilsyneladende har der ikke været kritiske røster, i hvert fald ikke officielt og Rink får fuldmagt til i foreløbig 2 år, forsøgsvis at iværksætte de foreslåede Forstanderskaber i Det Søndre Inspektorat. Således kan Inspektoratet i august 1857 udstede et foreløbigt regulativ for oprettelse af Forstanderskaber i Sydgrønland, som er i nær overensstemmelse med de retningslinier, der blev foreslået i maj 1856.

Forstanderskaberne 1857 til 1861.

D. 1. juli 1857 ankommer Rink atter til Godthåb og han afholder møder med de danske embedsmænd, herrnhuterne og grønlænderne hvor han orienterer om de resultater han har opnået, og for at igangsætte forstanderskaberne. Straks derefter rejser han sydpå i samme ærinde og indenfor samme år bliver 4 forstanderskaber etableret (Julianehåb, Frederikshåb, Fiskerhædet og Godthåb), i 1858 følger de 2 sidste kolonidistrikter efter (Sukkertoppen og Holsteinsborg). De retningslinier forstanderskaberne får, kan nærmest anses som hensigtserklæringer og arbejdet gribes således også forskelligt an i de forskellige distrikter.

Rink er ret kortfattet i sin omtale af disse år i sin "Oversigt over Forstanderskabs-Indretningens Indførelse og Virksomhed i Grønland 1857-1868". (Rink 1869) De implicerede parter i de forskellige kolonidistrikter er allerede godt bekendt med de retningslinier, der foreligger i forslaget fra 1856, men ifølge sin oversigt har han understreget, at der bør være den største opmærksomhed på at begrænse fattigvæsenet og sondre mellem fattighjælp på den ene side og opmuntring af selvstændighed på den anden. Han må også gøre klart, at midlerne til at drive forstanderskaberne ikke må overstige hvad der hidtil er blevet brugt til lignende

øjemed. Derfor vælger nogle forstanderskaber at repartiere overskud, mens andre vælger at beholde dem til dækning af uforudsete udgifter.

Omstændighederne for indførelse af forstanderskaberne er ikke de bedste. I året 1856/57 havde en hidtil uhørt hungersnød ramt befolkningen, med en derefter følgende epidemi. Alene ved Holsteinsborg og Sukkertoppen døde således 140 mennesker. *”Nøgne og krybende sammen under de sidste stumper af Skind eller Tøj var de Ulykkelige langsomt døde, omgivet af ubeskrivelig Kulde og stinkende Forraadnelse, sultet ihjel under utænkelige Lidelser.”* (Oldendow 1936:47) Rink har på baggrund af disse ulykkelige hændelser konkluderet, at forarmelsen blandt den grønlandske befolkning gik endnu dybere end man hidtil havde antaget.

Da de 2 års forsøg med forstanderskaber i det Søndre Inspektorat er ved at rinde ud, indsender Rink et forslag til en endelig ordning, sammen med en beretning om, hvorledes det indtil nu er gået. Ministeriet mener dog, at forsøgsperioden har været for kortvarig til at man kan komme helt til klarhed over de grundsætninger som fremtidige regler skal bygge på, og man er i særdeleshed usikre på ideen om at inddele befolkningen i klasser, samt hvordan man sonderer mellem uddeling af fattighjælp og opmuntring til større selvstændighed. Dog erkender ministeriet, at enhver tvivl om at befolkningen er i stand til at deltage i en ordning af en sådan art, har været ubegrundet.

Rink skriver at ministeriet bevilger 5000 Rd. (rigsdaler) i 1860/61 og derefter igen i 1861/62 på baggrund af hunger- og sygdomsforekomsterne og skriver derefter, at han i vinterhalvåret tager til Danmark, hvor ministeriet benytter lejligheden til at tage hele sagen op til forhandling. Resultatet heraf bliver, at man endnu ikke finder tiden moden til at fastsætte endelige regler i henhold til de i 1859 indsendte forslag, men det besluttet på baggrund af de erfaringer man nu har indhøstet, at ordningen kan fastslås som en *ministriel* anordning, d.v.s. at det ikke længere er et *forsøg* med Inspektøren som den ansvarlige. Dette sidste (at det er et forsøg) har ifølge Rink, skabt en del usikkerhed. Resultatet af disse beslutninger fra ministeriet bliver at der d. 2. maj 1862 bliver udfærdiget ”Foreløbige Bestemmelser om Grønlændernes Kasse og Forstanderskaber i Sydgrønlands Inspektorat.” Betegnelsen ”Foreløbige Bestemmelser” kom til at dække forstanderskabsreglerne i hele deres levetid, indtil de blev afløst af andre institutioner ved styrelsesloven i 1908.

Rink har formodentlig sine grunde til at beskrive sagsgangen indtil 1862, uden at gå dybere ind i forløbet. Oldendow (Oldendow 1836:47 ff.) skriver at Rink i foråret 1859 fra direktoratet (bemærk her, at det er fra Den Kongelige Grønlandske Handel og ikke fra ministeriet) modtager et brev fyldt med ”besværinger” over hvad der var passeret i forsøgets

første år og beskyldninger om, at han var gået ud over sine beføjelser. Dette kunne dog senere tilbagevises. Oldendow er lidt uklar i sin fremlæggelse af hvem der i Danmark afgør hvad, men det er formodentlig handelen, der tager beslutning i pengespørgsmålet og ministeriet der afgør om og hvordan forstanderskaberne skal fortsætte. Oldendow skriver, at det er på grund af manglende underretninger om fortsættelse af forsøget og dertil hørende bevillinger, at Rink i første omgang fortsætter forsøget på eget ansvar, for dernæst helt at stoppe dem i 1861 da han drager på vinterorlov og overdrager til handelen at sørge for fattighjælp og deslige. I selve affattelsen af de ”Foreløbige Bestemmelser...” bliver Rink ikke inddraget, han bliver ikke engang rådspurgt ifølge Oldendow. Arbejdet med at affatte dem bliver overdraget til cand. polyt. Krarup-Smith, (1834-1882) som senere blev inspektør for Nordgrønland i perioden 1867-1882 (Oldendow 1836:49). At Rink ikke bliver inddraget i arbejdet forekommer nu ret usandsynligt. Det er vanskeligt at forestille sig, at man har ignoreret Rink under hans danmarksoophold og i særdeleshed når han i sin oversigt skriver: *”Da Inspecteuren atter foretog en hjemrejse i det sidstnævnte Aar, benyttede Ministeriet hans Nærværelse til paany at foretage hele Sagen til Forhandling.”* (Rink 1869:5)

Ifølge Wilhjelm (Wilhjelm 2001:248f.f.), var det ikke de manglende tilkendegivelser om forstanderskabsvæsnets fremtid, der fik Rink til foreløbig at stoppe dem. (Bevillingsbrevene kom ganske kort tid efter beslutningen). Snarere var det de stigende uoverensstemmelser mellem Kleinschmidt og seminarieforstander Jørgensen på den ene side og Rink på den anden, der var årsagen. Disse modsætninger vil det være for vidtløftigt at gå nærmere ind på her. Hvorom alting er, har Rink i sin oversigt ikke fundet det formålstjenligt, at berøre eventuelle uoverensstemmelser, der måtte være mellem ham og embedsmændene i Godthaab eller i Danmark. Tilbage står, at inddragelsen af grønlænderne i styret af deres egne anliggender nu var lovfæstet og man må antage, at opnåelsen af denne revolutionerende nyskabelse i styret af kolonien Grønland, har overskygget de genvordigheder der uvægerligt må opstå, når en mangeårig og velkendt forvaltningsform så radikalt ændres.

En uddybende beskrivelse af hvorledes indførelsen af forstanderskaberne foregik, kan man læse i ”Aarsberetning om Communalbestyrelsen i Sydgrønland. 1858-1859.” Opfattelsen af at det er i yderste øjeblik at der sker forandringer cementeres her. Beskrivelsen af hvordan nøden udartede sig under hungersnøden i 1855/56 og en året efter følgende epidemi med brystsye, er rystende læsning. Men de muligheder som bestemmelserne i forstanderskaberne åbner op for, standser den sociale deroute. Der udddeles i tide nødvendige klæder og redskaber til fangere, der selv kan erhverve og der bevilges små understøttelser til de der er helt ”hjælpeløse”. På denne måde lykkes det at undgå det sædvanlige tiggeri ved handelspladserne

og den deraf følgende uregelmæssige hjælp. Forstanderskabet har taget sig af forbrydelser og indberettet de alvorligere til Inspektoratet og har således vist, at de også er i stand til at varetage dele af retsplejen. Designationsprotokollen¹⁵ bliver færdigudført for Julianehåb distrikt og der kommer uddrag af samtlige distrikters protokoller. På baggrund af det, har man kunnet udfærdige nøjagtige lister over befolkningsantallet, antal af fangere, fiskere, konebåde, kajaker o.s.v. og det er muligt at inddele familierne i klasser. På baggrund af disse statistiske oplysninger, kan det også dokumenteres, at den indfødte befolkning var i tilbagegang.

Foreløbige bestemmelser i Sydgrønland i 1862 og i Nordgrønland i 1863.

Om end visse af de 4 herrers ideer ikke blev medtaget i de foreløbige bestemmelser af 1862 og 1863 i h.h.v. Nord- og Sydgrønland, var det dog deres grundlæggende ideer, der her blev lovfæstede. Deres tanker om klasseopdeling og repartition bliver f. eks. slet ikke medtaget. Grønlænderne fik del i lokalforvaltningen af egne anliggender, hvor deres opgaver lå i hjælpeforanstaltninger, hjælp til husbygning og erhvervelse af fangstredskaber, samt retsmyndighed i en vis udstrækning.

Indholdet i de 2 landsdeles bestemmelser adskiller sig ikke på væsentlige punkter fra hinanden. De er ordnet i 4 hovedemner: 1) indtægter 2) Forstanderskabets sammensætning og forretningsgang 3) om anvendelse af kolonikassens midler og 4) om retsplejen. I Nordgrønland skal Inspektøren vælge formanden, hvor det i Sydgrønland er fastsat, at præsten er formand og kolonibestyreren regnskabsføreren. I Nordgrønland skal forstanderskabet føre tilsyn med undervisningen og de må til dens fremme anvende indtil halvdelen af deres midler. På det økonomiske område var de heller ikke ligestillede. I Nordgrønland fik de kun 1/2-delen af midlerne fra handelen, en 1/4 gik til fælleskassen under inspektoratet og 1/4 til en særlig kasse for hele Grønland, der blev administreret af Indenrigsministeriet. Da de som nævnt også havde tilsynet med undervisningen og de derved følgende udgifter, var de noget ringere stillet økonomisk end Sydgrønland. Hvorledes man havde argumenteret sig frem til denne åbenbare økonomiske ulighed, har jeg ikke kunnet læse om nogle steder, formodentlig fordi der ingen rigsdagsdebat har været om Nordgrønlands Forstanderskaber, da selve ideer jo i princippet var godkendt i debatten om Sydgrønland.

---

¹⁵ I designationsprotokollen optegnes alle forhold i husstanden. F.eks. boligforhold, redskaber, om de er flittige og renlige.

Om de gamle skikke og vedtægter.

I arbejdet som fører frem til gennemførelse af forstanderskabstanken, bliver der gang på gang henvist til ”de gamle skikke og vedtægter” og som det vil fremgå senere i specialet, vil denne ordlyd gå igen i det videre lovgivningsarbejde og i selve praktiseringen af de foreløbige bestemmelser. I 186’erne trykkes i Atuagagdliutit¹⁶ den ”grønlandske grundlov”, udfærdiget af Kleinschmidt. Den kan ganske vist ikke regnes som en lov efter gængs forstand, men en liste over hvad man i tidligere tider plejede at gøre. Listen bestod af 20 punkter, som var som følger:

- 1: Den vigtigste familieenhed er forældre og børn
- 2: De nærmeste enker og forældreløse bor sammen med fangerne og hjælper dem.
- 3: Flere fangere søger sammen i samme hus, søskende eller fætre eller svogre udgør sammen et hushold hvor de hjælper hinanden.
- 4: Alle hushold ledes af en af fangerne, hvem også en del af medlemmernes dadel- eller rosværdighed falder tilbage på.
- 5: Alle tilstrækkeligt store hushold har en konebåd.
- 6: Husstande der er for små til en konebåd, slår sig sammen med nogle nærtstående om en konebåd.
- 7: Når det bliver forår tager alle af sted for at bo i telt.
- 8: Selv fangere der ikke har konebåd, har et godt telt.
- 9: Når folk forlader deres huse nøjes de med at fjerne vinduerne, mens tagkonstruktionen forbliver urørt.
- 10: Alle vinterbopladser er folketomme om sommeren.
- 11: Alle konebåde tager på ammassætfiskeri; konebådsejerne tager dem uden konebåd med til ammassætpladserne.
- 12: Alle familier har forrådposer, -steder og -rum som om efteråret er fyldt ordentligt op.
- 13: Alle huse har ordentlige tag og vægge og brikse.
- 14: Alle teltene har ordentlige inderskind og yderskind.
- 15: Man skal forebygge mangeltid.
- 16: Alle som vil slutte sig til et husfællesskab skal selv have de nødvendige redskaber og ikke låne andres.
- 17: En andens ejendom skal respekteres.

---

¹⁶ Bladet ”Atuagagdliutit” blev oprettet 1861 på Rinks initiativ. Kateket og seminarielærer Rasmus Bertelsen var den første redaktør, efterfulgt af Lars Møller, som i Danmark fik en kort uddannelse som bogtrykker og litograf.

- 18: Anskudt dyr tilhører finderens, og bortkommen ejendom overgives til ejeren hvis han stadig leder efter det.
- 19: Ønsker man at bosætte sig et sted skal beboerne først spørges.
- 20: Bopladsfæller hjælper altid hinanden.
- 21: Værdige fattige (enker, forældreløse, svage gamle, syge) uden familie støtter bopladsfællerne uden at forvente betaling derfor.
- 22: Uværdige fattige (p.g.a. dovenskab eller ødselhed) skal ikke hjælpes udover til at komme i gang med fangsten.
- 23: Fattige der mangler fornødenheder, købe ikke luksusting.
- 24: Alle børn skal fra de kan sanse, vænnes til sandheden, så de ikke ødelægges af tomheden; de skal opdrages til at være himmelboere.
- 25: Børnene skal fra barnsben også vænnes til deres opgaver: drengene til al slags fangst og pigerne til kvindesysler. (Wilhjelm 2001:253 f.f, samt 475 f.f)

Disse regler var skrevet til grønlænderne og da Atuagagdliutit blev distribueret til alle kolonier er der ingen tvivl om, at de er blevet flittigt læst og har bidraget til at grønlænderne genfandt en form for fælles identitetsfølelse. De har formodentlig også bidraget til en større forståelse af forstanderskabernes forvaltning af de ”foreløbige bestemmelser”. Rink har i mange af sine skrivelser, både før og efter trykningen af den ”grønlandske grundlov”, uddybet disse regler, men de har fortrinsvis været beregnet på et dansk publikum.¹⁷ Om reglerne kan man sige, at de ikke er et ”rent” regelsæt hentet fra tiderne før befolkningen blev påvirket af fastboende kolonisateurer. Mange af dem har rod i denne tid, men visse var opstået som konsekvens af mødet med missionærene og handelen (f.eks. regel nr. 23), en stod i direkte modstrid med oprindelig tradition (f.eks. regel nr. 22) og en enkelt havde Kleinschmidt føjet til med direkte inspiration fra den herrnhutiske troslære (regel nr. 25). Alt i alt må de siges at være udtryk for tanken om det ideelle grønlandske samfund, med udgangspunkt i mere eller mindre autentiske oprindelige gamle skikke og regler.

Rink som direktør for den Kongelige Grønlandske Handel.

I 1871 tiltræder Rink stillingen som direktør for KGH og året efter udgives efter hans forslag nye reviderede ”Foreløbige bestemmelser”, som nu er samordnede og gældende for både

---

¹⁷ Her skal nævnes ”om Grønlænderne, deres Fremtid og de til deres Bedste sigtende Foranstaltninger” udgivet i 1882 og ”Om grønlandske Skikke og Vedtægter” udgivet i 1881.

Nord- og Sydgrønland. Af mere væsentlige ændringer i bestemmelserne er at præsten skal være formand, med kolonibestyreren som regnskabsfører og at kriterierne for at blive forstander, udstrækkes fra *”en dygtig Fanger”* til *”som enten endnu er en dygtig Kajakfanger eller i alt Fald har været en saadan og kun formedelst Legemssvagthed, har opgivet Fangsten”*. (§5) Den vigtigste ændring er, at hovedvægten på anvendelse af kolonikassens midler ligger på repartitionen. Når de beløb man skønnede nødvendige til dækning af fattighjælpen, det være sig de værdigt og de uværdigt trængende (§ 11A og §11B), var taget fra, samt et beløb for hver person i distriktet som reservebeløb, skulle resten uddeles i repartitioner. Rinks gamle tanke om klassesdeling af fangerne i forhold til driftighed, ejerskab af kajak, konebåd m.m. blev nu gennemført. De dygtigste skulle belønnes så de kunne købe bedre erhvervsredskaber, forbedre deres huse o.s.v. og være eksempler for efterfølgelse og de som havde modtaget fattighjælp på grund af forsømmelighed (§11B), var udelukket fra repartitionen. De hidtidige muligheder for at få hjælp til redskaber, husforbedringer o.s.v., var afskaffede, nu var det op til den enkeltes duellighed at forbedre sin lod i livet. Med hensyn til fælleskassen, indskrænkes inspektørens hidtidige råderet til kun at omfatte nøje beskrevne områder, yderligere brug af midler skal godkendes af indenrigsministeriet.

Rink forsøgte i sin direktørtid, at skille handelen fra administrationen, bl.a. ved de ovenfor nævnte bestemmelser. Han mente ikke at forstanderskabernes anliggender skulle behandles og afgøres i handelens direktorat, og han forsøgte derfor at få etableret en permanent kommission, bestående af grønlandskyndige mænd, under Indenrigsministeriet, som var uafhængig af både missionen og handelen. Dette lykkedes efter gentagne ansøgninger i 1877. Denne kommission, som efterhånden benævntes *”Kommissionen for Grønlændernes Anliggender”* afholdt et eller flere årlige møder efter indkaldelse af direktøren og under hans ledelse. Efter Rinks afgang i 1882, mistede kommissionen indflydelse, i 1889 holdt den op med at fungere og i 1893 blev det efter direktoratets indstilling besluttet, at den skulle ophøre med sin virksomhed. Nu blev forstanderskabernes sager behandlet i direktoratet og de skulle før forelæggelse for indenrigsministeriet, forelægges og konfereres med embedsmænd, der havde gjort tjeneste i Grønland, evt. med embedsfolk der var i Danmark på permission. (Oldendow 1936:62ff)

Rinks ønsker om at skille administration og handel var dømt til fiasko under den tids præmisser. At han selv sad som direktør for handelen og derfor måtte forventes først og fremmest at skulle tjene dens interesser, kunne opfattes som en interessekonflikt. Selv skriver Rink at *”kommunale Sager ville aldrig kunne trives på Handelens nuværende Kontorer ved siden af de Forretninger som mere egentlig hører hjemme her”*. (Rink 1877:14) En anden

vigtig faktor, der modarbejdede en adskillelse af handelen og administrationen var, at trods den kendsgerning at forstanderskaberne administrativt hørte under indenrigsministeriet, så var det i handelens direktorat, at stort set al sagkundskab om grønlandske forhold befandt sig, og indenrigsministeriet lod derfor alle sager gå gennem deres kontor til behandling og indstilling. I indenrigsministeriet sad Rinks ”onde ånd”, Hugo Hørring.¹⁸ At beskrive uoverensstemmelserne mellem de to vil føre for vidt, men det skal nævnes, at hvor Rink repræsenterede den demokratiske indstilling med mange forslag til en progressiv udvikling i Grønland, stod Hørring for det mere konservative, som faldt fint i tråd med Estrups¹⁹ styre, hvor meget lovgivningsarbejde lå stille og nødvendigt arbejde blev ekspederet administrativt, med deraf følgende betydelig magt til embedsmændene. (Andersen 1979:10 og 14)

I 1882 tog en bitter og desillusioneret Rink sin afsked og blev efterfulgt af Hørring. Dennes pedantiske stil blev videreført af forskellige direktører og egentlige ændringer af styret af Grønland ses først i forbindelse med systemskiftet i 1901,²⁰ hvor nye strømninger og voldsom kritik af KGH's styre af Grønland førte frem til vedtagelse af Styrelsesloven i 1908, hvor handel og administration bliver adskilt, og forstanderskaberne bliver afløst af sysselråd og kommuneråd.

3. Upernavik distrikt.

Geografi og klima.

Upervavik distrikt er beliggende mellem 72° N og 75° N. I bilag 1, i et nedfotograferet kort over distriktet, har jeg indført lokaliteter, som var beboede i forstanderskabsperioden, således at man kan danne sig et indtryk af f.eks. de afstande, der skulle tilbagelægges og hvilke ruter der blev fulgt, når forstanderne drog til møder i kolonibyen Upernavik. (Bilag)

Geografisk blev området delt af Upernavik Isfjord, hvor naturen syd og nord for den på mange måder er forskellig. De isfri landområder er langt bredere i syddistriktet, i den sydligste del af den, er den helt op til 120 km. I norddistriktet trænger indlandsisen sig længere ud, for til sidst ved distriktets nordligste grænse, at nå helt ud til kysten. Upernavik Isfjord udgør også en naturlig grænse for plantevæksten, således at mange af de plantearter vi

---

¹⁸ Hugo E. Hørring, 1842-1909 var assistent i Indenrigsministeriet fra 1874, dernæst fuldmægtig fra 1880, 1882 blev han direktør for KGH., 1889 chef for Indenrigsministeriets 1. departement, 1894 indenrigsminister i Estrups ministerium og 1897-1900 var han Konseilspræsident.(regeringsleder)

¹⁹ J.B.S. Estrup 1825-1913. Indenrigsminister 1865- 1869. 1875-1894 konseilspræsident. (For godsejerpartiet Højre)

²⁰ Venstre danner regering.

finder syd for, ikke findes på den nordlige side. Selv om man p.g.a. de stærke kuldegrader om vinteren skulle forvente gode isforhold, er der dog så mange producerende gletschere nord for Upernavik, at de sammen med de stærke udgående strømme, der kendetegner de fleste isfjorde, danner våger eller strømskår og visse steder slider isen så tynd nedenfra, at det kan være farligt for hundeslædekørerne. Det kræver derfor et godt kendskab til forholdene at færdes der, og ofte må ruterne lægges over land. Syd for Upernavik er den faste is på trods af det lidt mildere klima, langt mere fast og sikker, da der ikke findes producerende gletschere i dette område. Tidspunkterne for hvornår den faste is lægger sig i distriktet varierer derfor efter forholdene, men generelt er der fastis fra november til juni. Ved kolonien Upernavik er isen dog først sikker senere på året, for det meste i december måned.

Erhvervsgrundlag.

Distriktets vigtigste fangst dyr er ringsælen. Dens tilstedeværelse er ikke sæsonbestemt, så den jages hele året. Desuden er der remmesæl, grønlandssæl, blæresæl og spraglet sæl. Så snart isen lægger sig begynder garnfangsten, dog ikke nord for Tasiussak, hvor isen er for tyk. I maj/juni måned bliver solen så varm, at sælerne lægger sig på isen for at sole sig. Nu ophører fangsten med garn og i stedet drives utokfangsten.²¹ Hvalrosser findes i stort tal i det nordlige del af distriktet.

De store hvalarter er sjældne, til gengæld er der store træk af hvidhvaler og narhvaler, som jages hvert forår og efterår, og enten fanges i net eller nedlægges med harpun eller riffel. Isbjørne er almindelige, særlig mod nord. De almindeligste søfugle er lomvier og alke og de jages i stort tal. I distriktet findes nogle af grønlands største fuglefjelde, hvorfra man indsamler æg. Der er også mange edderfugle, hvis reder er lettere tilgængelige og fra dem indsamles også æg, men vigtigst dun, som for beboerne har været en væsentlig indtægtskilde. Upernavik har været et af grønlands vigtigste dundistrikter. Fiskeriet var ikke udbredt, da det ikke var prestigefyldt, men blev dog praktiseret af erhververe, som ikke længere var i stand til at jage, af ældre og af kvinder og børn. Der er hajer²² overalt i distriktet og i norddistriktet er der mange hellefisk. Hajleveren kunne indhandles og blev også brugt af indbyggerne, der udvandt olie af den, til brug til lamperne. Desuden var der uvak, torsk, ulke, ammassatter og

---

²¹ Ved hjælp af forskellige teknikker, nærmer fangeren sig den intetanende sæl der soler sig på isen, indtil han kommer så nær på, at han kan nedlægge den med harpun eller riffel.

²² Havkarlen, en lille hajart med en meget stor lever. Tørres og bruges som hundefoder. Handelen begyndte at interessere sig for indhandling af dens lever i slutningen af 1700-tallet.

den meget eftertragtede ørred. På land kunne der jages rener, ræve og harer, men disse dyr havde i forhold til sælen ringe betydning for befolkningen og i handelsøjemed.²³

I Upernavik distrikt indkommer næsten halvdelen af produkterne i forårskvartalet, mens efterårskvartalet ikke engang udgør 1/8. (Meddelelser vedkommende Forstanderskaberne i Norgønland, 2, 1868-1871. 1872)

Bosteder.

I Upernavik distrikt kunne man bosætte sig i kolonien, hvor administrationen havde sæde, hvor kolonibestyreren og missionæren boede og hvor forstanderne mødtes til forstanderskabsmøderne. På grund af sin udstrækning havde Upernavik distrikt også et Anlæg, hvor der var ansat en assistent. Desuden var der et antal udsteder, d.v.s. et beboet sted med butik, hvor der var ansat en udligger, og bopladser, som er et beboet sted, uden butik.

Ifølge Robert Petersen (Petersen 1971:198) eksisterede fælleshuset indtil omkring 1830 i Upernavik distrikt. Det er således det område i det danske Vestgrønland, som bevarede denne boligform længst.²⁴ Den væsentligste årsag til at denne boligform og sociale organisering blev opgivet, skal formodentlig forklares med den nye samfundsøkonomi, hvor det blev muligt at sælge sit overskud og dermed at erhverve sig eftertragtede goder hos danskerne, i stedet for at dele det med andre. De ting man erhvervede var ens egne og blev ikke anset som noget, man havde pligt til at dele. Hvis en i bofællesskabet havde arbejde ved kolonien eller missionen og modtog løn, havde vedkommende ingen pligt til at dele sin løn, men forventede at få del i køduddelingen. Formodentlig var det derfor, at de dygtigste fangere først flyttede ud af fælleshuset.

For beboerne i Upernavik Distrikt var den almindeligste boligform til langt op i det 20. århundrede tørvehuset. Efterhånden som det blev muligt at købe træ hos handelen, kunne tørvehusene beklædes indvendig med træ, få trægulve m.m. og efter forslag fra kommissionen af 1835 blev det vedtaget, at udhandle billigt træmateriale og kakkelovne for at bedre grønlændernes bolig- og sundhedstilstand.²⁵ Ved at anvende mere træ i husbygningen og ved at indlægge kakkelovn, blev man mere bofast, i hvert fald om vinteren, da man ikke uden videre kunne medbringe sit træ, for ikke at tale om sin kakkelovn, hvis man ønskede at skifte vinterboplads. I de traditionelle tørvehytter, fjernede man tage og vinduer når man drog ud på

²³ Oplysningerne til dette afsnit er fundet hos Robert Petersen: "Fangst og Bosættelse" og i: "Grønland i Tohundredeåret for Hans Egedes Landing".

²⁴ Iflg. Robert Petersen opstod fælleshuset i Nordgrønland, men den nyeste forskning har fastslået, at den opstod i Sydgrønland og spredte sig nordpå i forbindelse med handelsrejser (Gulløv 2004:332)

²⁵ Alfred Bertelsen (Bertelsen 1937:14 ff) giver en udførlig beskrivelse af de forskellige hustyper og udviklingen af dem.

sommerboladserne, så husene kunne renses af vind og vejr, og man kunne uden større besvær og med materiale, der var umiddelbart tilgængelige i naturen, opføre et nyt. Derfor vandt disse nye boligformer senere terræn i dette distrikt, end i andre distrikter i Dansk Vestgrønland, dels fordi befolkningen jævnligt flyttede vinterboplads og dels fordi der fandt en fortsat ekspansion sted mod nord, hvor man anlagde nye bosteder.

Upernaviks kolonisations- og missionshistorie.

Upernavik distriktet blev koloniseret i 1771.²⁶ Befolkningen var fåtallig og boede spredt. I 1871 opgjorde man antallet af indbyggere til 380 personer. Det steg langsomt op gennem årene og blev i 1850 opgjort til 450 personer. De første mange år var vanskelige for kolonisterne og var ikke altid økonomisk givtige for den Kongelige Grønlandske Handel. Europæerne havde vanskeligt ved at klare klimaet og adskillige af dem døde, først og fremmest af skørbug. I 1791 blev Upernavik nedlagt som handelsplads, og i den forbindelse forsøgte man at få befolkningen til at flytte til Umanak. Et fåtal flyttede med, men de fleste af dem vendte tilbage til Upernavik området igen. For ikke at miste indhandlingen sendtes hvert år et skib derop indtil det i 1805 atter blev etableret som kolonidistrikt. Som resten af Grønland blev Upernavik distrikt voldsomt påvirket af krigen mellem Danmark og England fra 1807 til 1814. Forsyningssituationen var katastrofal og i 1814 forlod den sidste dansker Upernavik, da der oveni den almindelige nød også opstod en koppeepidemi. I Tasiussak oplevedes også krigen på en ganske kontant måde, da handelens lagre i 1811 blev plyndret af en engelsk kaper. (Ostermann 1931-32:40 ff) Først i 1823 blev Upernavik genoprettet som et udsted under Godhavn, for atter i 1826 at blive et selvstændigt kolonidistrikt.

Var perioden turbulent for handelen, var den det ikke mindre for missionen. Den første missionær var islændingen Olafur Gundløggen Dahl som var missionær fra 1779 til 1787. De forhold der blev budt dem med hensyn til bolig var meget ringe. Siden koloniens oprettelse havde man uden held ”trukket tov” med direktionen om at skaffe ”husrum” til missionæren, men fra direktionens side mente man, at omkostningerne skulle være så små som muligt ved denne koloni. Det manglende ”husrum” var en af årsagerne til at missionæren R. F. Lassen (missionær i Upernavik 1787-90) i 1790 blev forflyttet. Han havde i juli 1788 afgivet en nærmest desperat indberetning om de forfærdelige forhold i distriktet og mente i øvrigt at en mission på dette sted var aldeles unødvendig. (Gad 1976:292)

---

²⁶ Ifølge Finn Gad skete koloniseringen i 1771 (Gad 76:291), men det officielle grundlæggelsesår er 1772, hvor der ”holdtes rejsegilde med festmåltid, kanonskud og betragtninger over koloniens håbefulde fremtid.”(Ostermann 1921:510)

R.F. Lassens efterfølger C. C. Østergaard (missionær i Upernavik 1833-41) fik tildelt egen bolig, som derudover skulle tjene som skole og kirke, lagerplads for brændsel m.m. Det var så sjusket opført, at det efter hans egen beskrivelse nærmest var uegnet til menneskebolig og hans kone og 2 af hans børn dør da også under hans virke der. At han møder meget lidt forståelse og hjælp fra handelens folk, gør ikke hans tilværelse lettere. (Ostermann 1935:76)

Betingelserne for at drive missionsvæsen var som det fremgår, ikke gunstige. Da kolonien blev nedlagt i 1791 anslog man antallet af døbte til 80 og katekumerne²⁷ til 14. Indtil der atter kom en missionær til distriktet, havde man forsøgt at få en kateket dertil, men det lykkedes kun for en 2-årig periode fra 1825 til 1827.²⁸ Da C.C. Østergaard tiltræder i sit embede har de 44 år uden missionær sat deres spor. Det er vanskeligt for ham at danne sig et overblik over hvem, der i det hele taget er døbt og af hvem. Han skriver bl.a.: *"og en hel del var døbte af de senere Kateketer, Kolonibestyrere og andre Handelsbetjente; hvoraf nogle igen var bekræftede af Præsten, men andre ikke, og alle tilsammen intetsteds optegnede"*. (Ostermann 1935:53) Desuden mente han ikke, at de døbtes kristendom var meget bevendt, at de om man så må sige, var blevet døbt på et meget løst kristeligt grundlag, uden ret meget kendskab til kristendommens grundlæggende lære. C.C. Østergaard angiver i 1834 antallet af indbyggere i distriktet til 283 individer, hvoraf de 122 er hedninge og 161 døbte. I det forløbne år har han døbt 29 børn, indlemmet 10 katekumer i menigheden og bekræftet dåben hos 14 der var hjemmedøbte af diverse købmænd, assistenter og kateketer. Han har dog sine tvivl om hvorvidt hans krav til de døbte har været store nok. *"...at de Voksne næsten i intet adskiller sig fra Hedningerne, og at jeg om Børnene slet ingen Forvisning har for, at de ikke opvokser i Hedenskab og Uvidenhed..."*(Ostermann 1935:74) Hans mistrøstighed er forståelig, kateketen Lars Abelsen Schmidt omtaler flere gange åndemanerseancer i sin dagbog til missionæren Peter Kragh,(Ostermann 1936:66 note11) og troen på ilisitsut (hekse), er meget udbredt. (Ostermann 1936:44).

Herefter kommer distriktet ikke til at mangle missionærer, men først op i 1850'erne bliver de sidste hedninge døbt.

Befolkningen og de beboede steder i 1869.

Ved at benytte designationsprotokollen for 1869 kan man få indtryk af befolkningen og hvordan de er spredt i distriktet i netop dette år. Visse af bopladserne og udstederne nedlægges eller flyttes gennem årene, da det er et fangersamfund, der må flytte sig efter

²⁷ Underviste, men endnu ikke døbte.

²⁸ Kateket Lars Abelsen Schmidt

dyrene og for de fleste steders vedkommende, endnu ikke er bundet af dyre offentlige bygninger, eller egne ”moderne” huse, eller har arbejde, der binder dem til institutioner. Det samlede befolkningstal er 649²⁹, heraf 485 grønlandere og 164 blandinge.³⁰

Upernavik er kolonibyen og centrum for handelens og missionens aktiviteter. Her bor kolonibestyreren og missionæren og her afholdes forstanderskabsmøderne. Befolkningen består af 91 personer i 17 familier, hvoraf de 61 er blandinge og 30 er grønlandere. Udover erhvervet som fanger, er der 1 overkateket (blanding), 2 kateketelever (1 blanding, 1 grønlander), 1 nationalbødker³¹ (blanding), 2 nationalmatroser (grønlandere), 1 jordemoder (blanding og grønlandsk uddannet)³² Desuden var 3 registreret som h.h.v. tjenere og tjenerinder (grønlandere). Der er 4 personer over 50 år, de er alle enker og bor hos familie.

I **Karsok** bor 65 personer i 16 familier (hvoraf 1 hvor manden er dansk udligger, Isak Jacobsen). Der er 8 blandinger og 57 grønlandere. Der er 2 enker under 50 med hver 4 børn og 2 enker og 2 enkemænd, som alle er over 50 og bor hos deres børn. Her er 1 læser³³, ellers er fangst eneste erhverv.

I **Kingitsok** bor 98 personer i 18 familier. Der er 12 blandinge, fordelt med 8 i den ene familie og 4 i en anden. Der er 10 over 50 år, heraf 2 hvor den ene er 60 og den anden 71 år. Der er 6 enker, som alle bor hos voksne børn. Her er 1 kateket og 2 er registreret som tjenere.

I **Augpilagtok** bor 80 personer i 15 familier. Der er 14 blandinge fordelt på 2 familier: volontør Mathiesen og bødker Petersen. Der er 9 over 50 år. 2 enker over 50 år bor sammen med voksne børn, 1 enkemand over 50 bor sammen med voksne børn, 1 enke under 50 bor sammen med en anden enke og dennes 3 børn. Her er fangst eneste erhverv.

I **Sauernek** (boplads) bor 35 personer i 6 familier. Der er ingen blandinge. Der er 2 over 50, som er enke/enkemand og bor hos voksne børn. Der er 1 enke med 2 børn. Fangst er eneste erhverv.

I **Kaissersok** bor 44 personer i 7 familier (heraf 1 hvor manden er dansk udligger, Philip Petersen). Der er 3 over 50 år. Der er 1 enke (46 år) som bor hos voksne børn.

I **Tasiussak** bor 59 personer i 13 familier. Der er 10 blandinge. Der er 6 over 50 år, deraf 1 over 60. 1 enke over 50 bor med voksne børn, 2 enkemænd over 50 bor med et

²⁹ I befolkningstal er ikke medtaget danskere.

³⁰ Om en person er blanding, d.v.s. har en europæisk far eller forfar, kan i de første mange år ses ved, at de har et efternavn, da det ikke er grønlandsk skik at bruge efternavn. (Frandsen 1997:123)

³¹ At anvende ordet ”national-” foran erhvervet opstår formodentlig da man skulle skelne mellem de danske kateketer og de grønlandske kateketer i kolonisationens første år.

³² Fra 1820’erne blev der ansat grønlandske jordemødre ved mange kolonier. De var ikke uddannet efter danske normer, men havde erfaring som fødselshjælpersker. (Rønsager 2002:71, Sveistrup og Dalgaard 1945:319).

³³ Ikke uddannet, men fundet dygtig nok til at undervise børnene for et mindre vederlag.

ægtepar over 50. 1 enke under 50, bor med 3 børn, hvor de 2 er h.h.v. 15 og 17. Faderen var med en amerikansk nordpolsekspedition, hvor han omkom. Fangst er eneste erhverv.

I Anlægget **Prøven** bor 101 personer i 17 familier. Der er 55 Blandinge, som for de flestes vedkommende er børn og efterkommere af assistent Christiansen og fangstmand Thorleifsen. Der er 8 over 50 år heraf 1 over 60 (81 år). 1 enkemand over 50 bor med voksne børn, 4 enker over 50 bor med voksne børn og 1 enke under 50 med 3 børn. Udover fangsterhvervet er 1 kateket, 1 nationalbådfører, 1 nationalmatros og 3 er registrerede som tjenerinder.

I **Søndre Upernavik** bor 49 personer i 11 familier. (heraf 1 familie hvor manden er dansk udligger Anders Christensen). Der er 11 blandinge, alle børn af udligger Christensen og hustru Johanne og tidligere hustru Laurette Christine. Begge grønlandere. 3 er over 50 år og 2 af disse bor alene. Fangst er eneste erhverv.

4. Forstanderskabet i Upernavik kolonidistrikt 1864 til 1873.

Det Første møde.

Den 1. april 1864 mødes de udpegede forstandere for første gang til forstanderskabsmøde i kolonien Upernavik.³⁴ Det er den bedste islægperiode, så på slæderne kommer grønlander Willads fra Tassiussak, grønlander Peter Kragh fra Kingiktok, grønlander Ludvig fra Augpilagtok, blanding Frederik Christiansen fra anlægget Prøven, grønlander Zacharias fra Søndre Upernavik og for kolonien Upernavik møder blanding Jacob Georg Lynge. På dette tidspunkt er brugen af efternavne i Upernavik distrikt endnu ikke almindeligt, hvilket fremgår af kirkebøger og designationsprotokoller.³⁵ Af faste medlemmer (danskere) deltog Lorenz Mathiesen(1832-1921)³⁶, C. A. F. Bolbroe(1833-1878)³⁷ samt Formanden for forstanderskabet, kolonibestyrer og Bataillonskirurg Christian Nicolai Rudolph³⁸ som indledningsvis præsenterer forstanderskabets redskaber: en forhandlingsprotokol, en designationsprotokol og en regnskabsprotokol, hvorefter Missionær Anthon(1829-1920)³⁹ der

³⁴ I dag kaldet Upernavik. Gennem hele forstanderskabsperioden benyttes navnet Upernavik i protokollerne. I de officielle cirkulærer bruges skiftevis Upernavik og Upernavik.

³⁵ En nærmere udredning af navneskikke vil være for vidtløftigt her, men herom kan læses i Bertelsen 1918 og Frandsen 1997. Det kan være tilfældigt at det er forstandere med efternavn, d.v.s. blandinge, der fortrinsvis nævnes i specialet, grunden kan også være, at de har lettere ved at tage ordet p.g.a. deres baggrund, men det er teorier som jeg ikke har efterprøvet. Generelt er forstanderne anonyme og bliver benævnt 'forstanderne' en masse, muligvis fordi der ikke blev taget referat af formødet der blev indført efter 1872 (ved de nye bestemmelser).

³⁶ 1832-1921. Assistent i Upernavik.

³⁷ 1832-1921. assistent ved Prøven

³⁸ Christian Nicolai Rudolph 1811-1882. Kolonibestyrer i Upernavik 1858-1874 og tillige læge.

³⁹ missionær i Upernavik 1858-1866

er sekretær og referent, formaner de tilstedeværende om samvittighedsfuldt at varetage deres pligter som forstandere for deres landsmænd. Derefter omdeler formanden de ”foreløbige bestemmelser” til forsamlingen og ledsager det med nogle mundtlige oplysende bemærkninger.

Ved oprettelsen af forstanderskaberne skal de fremover overtage alle gælds-mellemværender mellem handelen og befolkningen og dette mødes hovedindhold er en gennemgang af hvert enkelt udsted med tillæggende bopladsers økonomiske situation og en drøftelse af hver enkelt persons evne til at betale sin gæld. Erhvervsduelige skal betale deres gæld til forstanderskabet og værdigt trængende, såsom enker og syge får eftergivet deres gæld. Der har været en udbredt praksis med at udborge rifler og de der skønnes uværdige, får frataget den (riflen). Andre får skænket en med tilskud fra kolonikassen (forstanderskabets kasse). Enker og andre værdigt trængende bliver således opgjort, men der fastsættes ingen praksis om, hvorvidt de fremover skal modtage understøttelse og i hvilken form.

Til slut gør Pastor Anthon opmærksom på den store trang der er til bedre skoler og især ved Augpalartok var der stort behov for et skolehus. Da ingen har yderligere at sige slutter mødet med udregning af mødediæter og rejsegodtgørelser.

Således forløb det første møde i det forstanderskab der skulle bestå i mere end 40 år. Umiddelbart virker det lidt tamt, man fik lavet status over den økonomiske situation og missionæren fik henledt opmærksomheden på distriktets undervisningsproblemer.

Det vil dog være en hastig dom, at affærdige det med ovenstående korte opsummering. I virkeligheden var det på mange måder et enestående møde. Omkring bordet sidder personer som historisk er vant til at udfylde rollerne, som h.h.v. de der repræsenterer den absolutte magt og de der ingen indflydelse har på hverken handel eller mission. I teorien var de nu ligestillede, med et fælles ansvar for befolkningens ve og vel. Kort sagt, en fremmed og uvant situation for alle, ligegyldig hvilken rolle i hierarkiet de tidligere har besat. Dette møde og de som kommer, vil også være medvirkende til at der kan udveksles informationer mellem de forskellige egne af distriktet og skabe en følelse af enhed i distriktet. Formodentlig har de enkelte steder hidtil defineret sig i enheder relateret til slægts og venskaber, fordi befolkningstallet var så lille. (599 grønlændere i 1863).

Usikkerhed og tvistigheder.

Hvor usikre alle er på de nye tingenes tilstand kan ses i et notat af 30. juni 1864, hvor Formanden skriver at der er indløbet en skrivelse fra Distriktsforstander Jacob Lynge dateret d. 24. maj hvor *”han besværer sig over, at 3 navngivne Grønlændere befatte sig med*

Fuglefangst i stedet for med Sælhundefangst og anmoder om Formandens medvirken til en efter hans Mening saa utilladelig Mishandling af Grønlændernes Tid. Endvidere anbefalede han i samme Skrivelse Grønlænderen Tobias' Enke til en Understøttelse fra Forstanderskaberne.” Derefter: ”...efter at denne Skrivelse havde cirkuleret iblandt de danske Medlemmer” og ”... endelig advaredes Forstanderen om at holde sig sin Instrux efterrettelig”. Der kan ikke herske meget tvivl om at Jacob Lynge opfatter sin rolle som en slags vagthund over de ”menige” grønlændere og at han af formanden og de andre danske medlemmer opfattes som en temmelig emsig person, der har overskredet sine beføjelser. Det er muligvis rigtigt, men det har formanden måske også gjort, ved kun at henvende sig til sine danske kolleger. Vedrørende enken i Tasiussak har Jacob Lynge måske blandet sig i en anden forstanders arbejde, men grunden kan også være at denne forstander ikke har udført sit hverv. Hvorom alting er, medtages dette for at illustrere hvor vanskelig det er for alle, at finde deres ben i de nye tider.

I de næste par år fremgår det af forhandlingsprotokollen, at man ikke finder en fast form for hvordan forstanderskabsforretningerne skal afvikles. Det andet møde afholdes d. 11. marts 1865; I et notat fra missionær Anthor, hvor han melder afbud til mødet i marts 1865 med bl.a. disse ord: til den ”*Velbyrdige Herr Bataillonschirurg og Formand Rudolph*” hvor ”...*jeg bringer Dem deres Opførsel d. 12. november f.a. i behagelig Erindring, vil De i denne udelukkende finde Grunden til min Udeblivelse, som De bedes meddele Forsamlingen samt tilføje Protokollen*” ser man, at det ikke er et spørgsmål om fronter mellem danskere og grønlændere; det modsætningsforhold man gennem kolonitiden så ofte har oplevet mellem handelen og missionens folk, trives tilsyneladende også her, om end årsagen i dette tilfælde nok må siges at adskille sig fra de vanlige stridspunkter, da anledningen er at Pastor Anthon misbruger den kredit missionsselskabet har givet ham, oven i købet så groft, at han opsøger andre handelssteder end koloniens, hvor de ikke ved at han for længst har opbrugt de penge, der er anvist ham hjemmefra.⁴⁰ Kolonibestyreren tager det tilsyneladende ikke personligt, han er tværtimod meget hjælpsom, i forbindelse med forbedringen af missionsboligen.⁴¹ Der genoprettet efter alt at dømme en *modus vivendi*, da Missionæren deltager i efterfølgende møder.

Da der er konstateret overskud i kassen, besluttet det, at der skal uddeles 50 Rd. som belønning til de dygtigste erhververe og 50 Rd. til værdigt trængende. Hver forstander skal i

⁴⁰ Brev fra Rudolph til Inspektoratet d. 11. august 1864, hvor der er vedlagt kvitteringer til dokumentation. (IN:RBGM m.fl. 1864-66)

⁴¹ I 1860 blev ”Den grønlandske mission” lagt under Kultusministeriet med en række forbedringer til følge, bl.a. oprettedes bygningskomiteer, som årligt fik bevilget penge til istandsættelse af boliger, kirke og skoler.

et forseglet brev til formanden angive hvem han anser for den værdigste, hvorefter denne vil bestemme præmiens fordeling. Efter ”foreløbige bestemmelser...” § 11 er præmiering som opmuntring til de driftigste og mest forsynlige anvendt efter lovens intention, men at uddele penge til værdigt trængende af kolonikassens overskud, er der ingen lovhjemmel for. Både værdige og uværdigt trængende skal have hjælp efter § 10 i naturalier. Hvorvidt inspektøren for Nordgrønland Olrik (1815-1870)⁴² har reageret på disse dispositioner fremgår ikke umiddelbart, da der i forstanderskabets kopibog (bog hvori officielle skrivelser fra Inspektoratet indføres), først indgår skrivelser da Krarup Schmidt bliver inspektør for Nordgrønland i 1867. Til gengæld blev der reageret på, at der af samme overskud blev skænket 100 Rd. til *Fondet for de Faldnes Efterladte i Danmark*. Direktoratet modsatte sig denne donation, men indenrigsministeriet tillod den (Meddelelser vedr. Forstanderskaberne i Nordgrønland 1863-1867:19). Ifald de grønlandske forstandere har været rådspurgt, har de næppe helt været klar over hvad deres penge gik til, og der kan jo nok sættes spørgsmålstejn ved graden af solidaritet mellem en fanger fra Upernivik distrikt og de efterladte efter en dansk krig. Da der i protokollen intet nævnes om gaven, er det formodentlig en beslutning, der er truffet af de danske medlemmer af forstanderskabet og man kan vel med en vis ret sætte spørgsmålstejn ved lovligheden i den disposition, selv om indenrigsministeriet godkender den.

Usikkerheden omkring bestemmelserne fremgår også af en forespørgsel fra udliggeren i Tasiussak, hvorvidt han kan få betaling af kolonikassen for at have befordret 2 brude til deres bryllup; det meldes der ham afslag på.

Det fastslås at de enkelte forstandere er berettiget til på handelsstederne at få udleveret hvad de skønner der er behov for af materialer til kajakker og af fangstredskaber til grønlanderne. Formodentlig er det effektueringen af de beslutninger i.h.t. § 10 der træffes på forstanderskabsmødet, der her er tale om. Dermed fastslås det på skrift i protokollen, at forstanderen har kompetance til overfor bestyreren af den lokale handel, at meddele hvilke ting der skal udgives, uden at bestyreren skal foretage en vurdering af beslutningen. At der har været nogen speciel anledning til at fremdrage dette, fremgår ikke i referatet. Referent og formand Rudolph ødsler ikke med ordene og er tilbøjelig til kun at nedfælde beslutninger truffet på møderne, uden at medtage eventuelle diskussioner, begrundelser etc. Hvis ikke 2 distriktsforstandere Jacob Lynge fra Upernivik og Ludvig fra Augpilagtok i juli 1867 havde skrevet til indenrigsministeren for at klage over nogle forhold, ville Rudolfs kortfattede

---

⁴² Inspektør for Nordgrønland 1846 til 1866.

notitser ikke have levnet læserne d.v.s inspektoratet og indenrigsministeriet mange muligheder for at vurdere, hvordan indførelsen af forstanderskabet fungerede, udover de helt kontante foranstaltninger. I brevet klager de over, at visse af handelens udliggere stærkt forhåner distriktforstanderne og nægter at anerkende, at forstanderne har nogen myndighed over dem. Herudover beklager Jacob Lynge sig over danskerne i Uperniviks dårlige opførsel, og over hvordan han forhånes når han påtaler det. I særdeleshed kommer han med nogle skarpe udfald mod købmanden (Rudolph), som han anklager for at misbruge sin stilling som købmand og formand for forstanderskabet og at han også er skyld i at nogle af grønlænderne ikke længere vil gå i kirke, da han lader dem arbejde om søndagen. Ludvig uddyber sine anklager mod udliggeren Philip Petersen, med eksempler på hvilke ord han anvender, når han håner og nedgør hans arbejde som distriktsforstander. Desuden mener de, at det er svært at sætte sig i respekt som forstandere, når de ikke har modtaget symbolet på deres værdighed,- kasketten.(KMB).⁴³

Før Jacob Lynge og Ludvig foretager dette skridt, må man antage at de har forsøgt at frembringe deres klage til formanden for forstanderskabet, hvilket ovenstående punkt i protokollen giver anledning til at tro. I referatet af forårsmødet 1866 står : *"I anledning af Forstander Ludvigs udtalte Ønske om, at Udliggeren ved Augpadlartok stedse måtte blive Hjemme for at besørge Handelen tilkendegaves ham, at i saa Henseende vistes der Grønlænderne saa megen Imødekommenhed som det med billighed kunne forlanges."* Det må antages at Ludvig mener at udliggeren er for meget væk fra sit arbejde, og man kan med stor sandsynlighed formode, at udliggerens uforskammetheder og usædelige levned også er blevet nævnt og anket over, uden at Rudolph har fundet det fornødent at nævne det i protokollen. Ludvig sættes også på plads, idet der i protokollen står, at grønlænderne ikke kan kræve mere af udliggeren, hermed underforstået at Rudolph er tilfreds med hans arbejde og hvis de andre klager har været nævnt, finder han dem ikke vigtige. Rudolph i denne sag har handlet som kolonibestyrer og det gør han med god ret, idet forstanderskabet ikke har nogen indflydelse, hverken på hvordan handelsvirksomheden skal drives, eller forhold der angår personer ansat under handelen. Det er en mulighed, at de 2 Forstandere har følt sig så afviste i deres klager på forårsmødet i 1866, at de har besluttet at sende et klagebrev direkte til indenrigsministeriet, men ved vurderingen af Jacob Lynge og Ludvigs klage, er der forskellige forhold der må tages i betragtning. Klagepunkterne kan deles i 2 kategorier. Det ene er det personlige angreb mod Rudolph og hans skadelige indflydelse på moralen, og det andet er den manglende

---

⁴³ Heri er indskrevet forstandernes klage, som inspektøren har sendt tilbage til forstanderskabet, samt inspektørens svar)

respekt for forstanderne fra enkelte ansatte ved handelen. For at forstå visse af bevæggrundene for Jacob Lynges klager over moralen, kan man formodentlig ikke komme udenom den inspiration han har fået i den kontrovers der hersker mellem Missionær Thøger Sørensen⁴⁴ og Rudolph.

Missionær Sørensen udgiver d. 7. april 1866 en meddelelse til danskerne ved Upernivik og nærmeste udsteder om, at der i anledning af påsken vil være altergang for danskerne d. 28. april. Det er en ganske kort meddelelse, men den bliver fulgt op af en 2 siders efterskrift der sætter sindene i kog blandt danskerne. Missionær Sørensen henviser til Apostlen Paulus i 1. cor. 11, 28-29, samt Paulus 1. cor. 10,- hvor essensen i efterskriften er, at de der lever i forargelige forhold bør have så megen anstændighed, at de ikke går til alters. På vegne af (og underskrevet af) 7 danskere svarer Rudolph bl.a.: *"...at vi gøre Fordring paa at denne kirkelige Handling ikke behandles som en personlig Gunstbevisning, ligesom vi alle sætte saamegen Pris paa vor borgerlige Ære og Agtelse, at vi skulle vide at affordre Dem Benifals for de ubestemte Beskyldninger som De har fremført paa en saa taktløs Maade mod Deres Landsmænd, der alle føle at de lige siden Deres Velærværdigheds Ankomst hertil, have vist Dem al den Venligsindethed og Velvilje som de formaaede uden nogensinde at undersøge hvorvidt De var værdig dertil!"*⁴⁵ (IN:RBGM m.fl. 1864-1866) Herefter skriver missionær Sørensen et 8 sider langt klagebrev til Inspektøren, hvor Rudolph udpeges som hovedskurken. Sørensen anfører, at han allerede før sin tiltrædelse, havde fået beskrevet Rudolphs slette natur af sin for gænger Pastor Anthon. At Anthon er blevet stoppet af Rudolph da han forsøger at bedrage sig til kreditter ved de forskellige handelssteder i distriktet, har formodentlig bidraget til at Anthon har udtalt sig så hadsk om ham. Hvorom alting er, lykkes det for inspektøren at få bilagt striden, ihvertfald at få lagt låg på den, men allerede i 1868 bliver Sørensen forflyttet til Holsteinsborg. Iøvrigt er Missionær Sørensens breve renskrevet af overkateket Tobias Mørch, til stort held for eftertiden, da Sørensens håndskrift er temmelig svær at læse.

Jacob Lynge og Ludvigs klagebrev er skrevet d. 27. juli 1867 og der opstår en betydelig mistanke om, at missionæren har haft en vis indflydelse på deres handling, idet beskyldningerne mod Rudolph og hans ansvar for det usædelige liv der føres i kolonien, er af samme ånd, som Sørensens.

---

⁴⁴ Thøger Sørensen 1835-1917 læste i 2 år på Jakobshavn seminarium til kateket. Han er den eneste dansker der har gået på et grønlandsk seminarium og missionsselskabet havde planer om, at han skulle være kateketformand og derefter ordineres til præst. Han vælger dog at vende tilbage til Danmark for at læse teologi og rejser i 1866 efter sin ordination til Upernavik som missionær, hvor han virker i 2 år. (Wilhelm 1997:113)

⁴⁵ Om hele forløbet kan læses mere udførligt i N. H. Frandsens "Herrens bord og Djævlens"

Det er efter dette møde, hvor det må stå klart for Jacob Lyng og Ludvig at de ikke kan forvente forståelse for deres problemer, at de forfatter og afsender brevet. Praksis er, at sådanne skrivelser går over inspektøren, det vil sige Krarup-Schmidt og det er da også ham som behandler problemet, formodentlig med en orientering til indenrigsministeriet. Som det fremgår tager han sagen meget alvorligt og han skriver bl .a. ”...og forsaavidt De ikke maatte finde de i Klagen indeholdte Besværinger ganske ubegrundede, er Inspectoratet overbevist om, at De vil lade Dem det være magtpåliggende, at tildele vedkommende Handelsbetjente fornøden Tilrettevisning og overhovedet iværksætte det fornødne, for at det rette Forhold mellem de Indfødte og de i Handelens tjenesteværende Danske kan blive iagttaget”.(KMB 21. juli 1868)) Brevet må anses som en reprimande til Rudolph, idet det er rettet til ham personligt med hans militære grad, og ordvalget levner ikke meget tvivl om, at Krarup Smith mener, at han ikke har røgtet sit hverv som formand for forstanderskabet ordentligt. Ved hverken at anvende titlen som formand for forstanderskabet, eller som kolonibestyrer, antydes det at ingen af de 2 hverv, må komme frem for det andet. At der ikke er rekvireret de forstanderhuer som enhver forstander er berettiget til i.h.t. § 6, er endnu en fejl som Krarup-Smith påpeger og gør Rudolph ansvarlig for. Alt i alt er det et brev, som det ikke har været behageligt at modtage. At klagebrevet er afsendt kan næppe være en hemmelighed i et så lille samfund, i særdeleshed ikke, når handelen havde ansvaret for postbesørgelsen. Dette, samt muligheden for at Rudolph faktisk mente at handelsforvalterne ikke opførte sig som de burde, medførte at forstanderne på mødet i marts 1868 blev opfordret til at anmelde det til formanden, hvis der var anledning til klage over dem, altså før reprimanden fra inspektør Krarup-Smith er modtaget.

Der skal afholdes et årligt møde med mulighed for ekstra møder. I foråret 1866 afholdes 3 møder i forbindelse med Rudolphs besøg ved udstederne Tasiussak, Prøven og Sdr. Upernavik. I referatet skrives ”under formandens Besøg...” hvilket vel må siges, at være en upræcis anvendelse af titlerne, da Rudolph var på stederne i sin egenskab af kolonibestyrer og de så lige, en passant, varetager forstanderskabsforretningerne. Bl.a. får en enke med 4 børn tildelt en understøttelse på grund af sin sociale situation og ”...som forøvrigt er skikkelig”, hvilket ikke er et kriterium for at få hjælp i.h.t. § 10. Det ved Forstanderne formodentlig, men det *kan* give et indtryk af partiskhed, hvis afskaffelse jo netop er en af bevæggrundene til oprettelse af forstanderskaberne. Det er også derfor at det årlige møde med deltagelse af alle forstandere er så vigtigt, således at alle hjælpeforanstaltninger kan vurderes og bevilges udfra fælles kriterier. Da det sædvanlig årlige møde afholdes d. 2. juli, møder af forstandere fra distriktet kun Ludvig fra Augpalartok op, så han og Jacob Lyng fra

kolonien er de eneste repræsentanter for de grønlandske forstandere. I referatet står: ”...*men man antog at Grunden hertil lå i Vejr og Isforholdene*”. En anden mulighed ligger vel også lige for, -at der for så forholdsvis kort tid siden havde været holdt møder på stederne, hvor de presserende problemer var løst og det var en lang og besværlig tur i kajak til kolonien. Det praktiske hensyn er indlysende, når kolonibestyreren alligevel er tilstede, men det sker på bekostning af de grundlæggende ideer. I efteråret s.a. afholdes endnu et ekstra møde, denne gang igen i Prøven, hvor anledningen ifølge protokollen er en præsentation af den nye missionær Pastor Sørensen, som opfordrer forstanderskaberne til at medvirke til en bedre undervisning. Udover formanden, missionæren og den lokale udligger Mathiesen, deltager forstanderne Lorenz, Frederik Christiansen og Zacharias.

Det vedtages på dette møde, at der skal udtages nogle unge grønlændere, der skal opdrages af præsten på kolonikassens regning, hvilket der er hjemmel til i ”Foreløbige bestemmelser...” § 12. De 2 unge grønlændere som bliver udvalgt, bliver i 1870 færdig med deres kateketuddannelser, under vejledning af missionærene og i særdeleshed af overkateket Mørch, i hvis hus de bor under hele uddannelsen. De bliver ansat som skolelærere i h.h.v. Tasiussak og Søndre Upernavik, hvor der opføres skolehus og bolig til dem.

Da referaterne som nævnt er ret kortfattede er det ikke nemt at vurdere hvordan man når frem til de afgørelser der træffes. Det hidtil beskrevne kan give indtryk af, at forstanderskabet styres med fast hånd af formanden, men det fremgår også af referaterne (når man har vænnet sig til formen, og lærer at vurdere dem), at de grønlandske forstandere har en aktiv rolle, når det skal vurderes hvem der i deres område er ”værdige” til at få støtte til anskaffelse af fangstredskaber, hvorledes enkerne og de forældreløse klarer sig o.s.v. Tilliden til forstandernes selvstændighed er så stor, at det i september 1868 ved forstandermødet vedtages, at man som forsøg vil anvise hver forstander nogle penge til fattigunderstøttelse og udborgning i trangtid. Baggrunden er, at 3 skibe med varer er udebleven det år og der derfor kan forudses mangel. Provianthandelen vil blive indskrænket til det mest nødvendige og det indskræpes at grønlænderne skal være flittige og spare af deres fangst, for at imødegå at de kommer til at lide nød.

D. 7. januar 1869 indkaldes der til forstandermøde, foranlediget af efterretningerne om den store nød der hersker i distriktet. Den lokale forstander Jacob Lynge, samt Villads fra Tasiussak møder op, desuden formanden Rudolp, overkateket Mørch og assistenten. Som årsag til nøden skrives der i protokollen; ”*Grunden til den nuværende Trang ligger tildels i den store LigeGYldighed, hvormed de i det 2. Kvartal behandlede deres Erhverv, idet de da de kørte Spækket hjem, tildels lod Kødet ligge og drive bort med Isen; dernæst at de aldrig*

tænker paa Fremtiden, men anvende deres daglige Erhverv til Kaffe og Tobak, og endog forsømmer at holde deres Fangstredskaber vedlige, i hvilken henseende Forstanderen viser sig fuldt saa ligegyldig som hans Landsmænd." I efteråret havde vejrforholdene været fine og der havde været rigelig fangst og dermed gode muligheder for at samle forråd, hvad man jo netop alvorligt havde indprentet dem på efterårsmødet. Sidst på året var der indtruffen mildning, jagten var slået fejl og der var ingen reserver at trække på. Man ville nu beslutte hvorledes man bedst kunne komme befolkningen til hjælp, *"da det har vist sig at Distriktsforstanderne i Utide havde forbrugt de Penge, som var stillet til deres Raadighed, og ikke altid havde anvendt dem saaledes som det var bestemt."* Som eksempel nævnes Villads, som havde uddelt 10 Rd. blandt befolkningen, som derefter havde brugt dem til anorakstof, kaffe og tobak. Han havde forlangt proviant udleveret til forældreløse børn, som han beholdt til sig selv, og da al proviant og andre fornødenheder var opbrugt på stedet, begik han sammen med andre grønlandere småtyverier hos udliggeren. Denne udligger havde ellers uddelt, hvad han selv havde samlet sammen af grønlandsk proviant og de havde vist deres utaknemmelighed, ved samme dag som han havde uddelt halvdelen af kødet fra en bjørn han havde nedlagt, at stjæle hans hundefoder.

Som tilføjelse til ovenstående, skriver Formanden lakonisk: *"Saaledes som Tilstanden er ved Tassiussak, er den omtrent ogsaa ved de andre Steder."*

Ny Inspektør – Nye Tider.

Efter krisemødet i januar 1869, skal der gå mere end et år, før der atter afholdes forstanderskabsmøde. Situationen har ændret sig for forstanderskabet på den måde, at der er kommet en ny inspektør, til afløsning for Olrik (Bolbroe fungerede 1866-1867), Krarup-Smith, som i sin tid var med til at udforme "Foreløbige Bestemmelser", og hans påvirkning er ved at slå igennem i distriktet. Tilsyneladende har forstanderne ikke fået megen støtte fra deres foresatte, da der ikke i kopibogen er indført et eneste brev, før Krarup-Smith bliver inspektør, og der er ejheller nogen kommentarer i forhandlingsprotokollen, som efter "Foreløbige Bestemmelser", hvert år skal sendes til inspektoratet. Dog ser vi kopier af enkelte skrivelser i protokollen "Brevene til Betjentene" som omhandler forstanderskabet. Det drejer sig hovedsagligt om *"Forholdsregler til nærmere iagttagelse ved Forfatningsovergangen"* (IN:BTB 1863-1868), d.v.s. den fremtidige bogføring og om regnskabsvæsenet, samt en vejledning i anvendelse af "Foreløbige bestemmelser". Endvidere finder vi i samme protokol et cirkulære til forstanderskaberne i Nordgrønland, med anvisning på oprettelse af kajakskoler, ved hvert større handelsetablisement, idet man åbenbart frygter, at kontakten med

handelen bevirker, at de unge ikke bliver oplært som kajakroere. Særlig pålægges det de i handelens tjeneste stående mandskab (under strafansvar), at sørge for at deres sønner lærer kajakroning fra det fyldte 12. år. Det ses dog ingen steder, at dette cirkulære bliver efterlevet i Upernavik distrikt, formodentlig fordi forstanderskabet skønner, at der intet behov er herfor. Det første cirkulære er skrevet af kolonibestyreren for Egedesminde, Zimmer, som er konstitueret Inspektør under Olriks vinterpermissioner (som han er på hver vinter, indtil han bliver Direktør for KGH) og det andet af Bolbroe, da han er konstitueret i et år, efter at Olrik er blevet direktør. Der er således ingen grund til at tro, at det skyldes lokal uvilje mod indførelse af forstanderskaber, at det i de første år går trægt med at omstille sig til. Der har i Nordgrønland ikke været nogle indkøringsperiode som i det sydlige inspektorat og inspektørembedet har ikke fungeret optimalt p.g.a. Olriks fravær i halvdelen af året, samt den 1-årige konstitution. Det er således først da Krarup-Smith bliver inspektør at der gives en samlet oversigt over forstanderskabernes funktion i perioden, i ”Meddelelser vedkommende Forstanderskaberne i Nordgrønland 1863 til 1868”. Det må have været et kærkomment redskab for de forskellige forstanderskaber, at få en vurdering af deres egen funktion, og at kunne sammenligne den med de andre distrikter og det har formodentlig indgivet dem en fornemmelse af, at det ikke er ganske ligegyldigt hvad de foretager sig.

Krarup-Smith er fra starten særdeles entusiastisk og udsender i februar 1868 et cirkulære med forskellige betragtninger over økonomien, og forskellige forslag til initiativer man kan igangsætte, men understreger dog, at det kun er forslag, da man i de forskellige distrikter bedst selv kan vurdere hvordan man skal gribe tingene an, til størst mulig gavn for grønlænderne. Han skriver ligeledes at han vil lempe handelsinstitutionen efter, hvad der kan tjene forstanderskabernes muligheder for at leve op til intentionerne i ”Foreløbige Bestemmelser”, så længe det ikke går ud over handelens råderum, og ikke volder videre tab. Krarup Smith lever til fulde op til den omdefinering, der sker af Inspektørembedet i 1849 i forbindelse med ændringer i Inspektørlønningerne. *”Det nye Princip for Inspektørlønnen er maaske det bedste Udtryk for den Ændring i Opfattelsen af Inspektørens Opgaver, der gradvis foregik i denne Periode. Inspektøren var ikke længere i saa høj Grad som tidligere Repræsentant for Ønsket om det størst mulige Udbytte, men skulle i stigende Grad varetage Grønlændernes Tarv overfor Handelen og bidrage til at løse de sociale og kulturelle Opgaver, som man fra dansk side havde sat sig.”* (Sveistrup og Dalgaard 1945:41)

I et brev af 29. marts 1869 (KMB) fra inspektøren til Rudolph fremgår det, at Rudolph gentagne gange har bedt sig fritaget for formandsskabet, men Krarup Smith afviser dette og gør helt klart, at *”Da Befolkningens Aand i dette Distrikt kun er lidet udviklet, kan der endnu*

lettere der end andetsteds forledes til Konflikter af forskellig Art... ”anser han Rudolph som den eneste, der har de egenskaber der skal til for at udføre det hverv. Det er ganske klogt at inspektøren således gyder lidt olie på vandene og erklærer Rudolph sin tillid, for udover det krasse brev i forbindelse med Jakob Lynge og Ludvigs klage, har han også udtalt hårde ord over forstanderskabets funktion hidtil. (Brev af 25. august 1868 KMB).

Der spores da også en ganske anden sprudlende stemning over forstandermødet i marts 1870. Der fremkommer en del nye initiativer. Det er her det besluttet at påbegynde opførelsen af et skolehus i Augpilagtok, som allerede var besluttet i 1868, man beslutter at gøre forsøg med at bryde kul i Inneritfjorden, der indkøbes hunde til fordeling blandt driftige fangere, der foretages de sædvanlige tildeling af understøttelse og fangstredskaber og det besluttet at der skal foretages valg af nye forstandere for første gang, til hvilket referenten (Rudolph) kommer med den salut at *”valgene have hidtil ikke svaret til de Forventninger man gjorde sig. Dog har Frederik Christiansen (fra Prøven) stedse været en hæderlig Undtagelse.”*

På mødet i april 1871 slår Jacob Lynge til igen (udover tidligere nævnte klager har han på mødet i 1869 givet udtryk for, at dårlige Forstandere burde afskediges), idet han beskylder distriktsforstander Thomas Amerkatuk for at have stjålet kød fra en anden mands kødgrav. Det viser sig at være en ubegrundet anklage, som ses på med stor alvor, således skriver Inspektøren i brev af 21. september 1871 følgende: *”Man har med Beklagelse erfaret at Forstanderen Thomas fra Augpilagtok er blevet gjort til Genstand for en uhyggelig og ubeføjet Sigtelse af en anden Forstander. Det har (ulæseligt) at man uden Varsel har tilladt en sådan Episode i Forhandlingerne og man må udtale sin skarpe Misbilligelse af, at Forstander Jacob Lynge, tillige uden skellig Grund og paa et saadant Sted har villet udslynge en saa saarende Beskyldning, ligesom man ønsker Thomas Amerkatuk givet Oprejsning ved næste Forstanderskabsmøde... ”.* (KMB)

Det er en særdeles ubehagelig situation Jacob Lynge endnu engang har skabt, men samtidig kan han ikke uden videre affejes og sættes på plads. Han er en dygtig fanger og et samvittighedsfuldt medlem af befolkningen. Han har danske aner, desuden er han gift med en datter af tidligere kolonibestyrer Cortzen og ikke mindst er han svigerfar til Overkateket Tobias Mørch,(1840-1908)⁴⁶ denne af både danskere og grønlandere dybt respekterede mand, som senere vil vise sig at være ”hovedpersonen” i Upernavik distrikts forstanderskabs

---

⁴⁶ Tobias Mørch blev overkateket i Upernavik 1859. 1872-1874 under uddannelse i Danmark, hvor han blev ordineret i 1874. Præst i Upernavik 1874-1871. Præst i sydligere kolonier indtil 1887. Igen i Upernavik 1887 indtil pension i 1908. Formand for forstanderskaberne da han bliver præst.

historie. Disse faktorer giver ham en ganske høj status i Upernavik hierakiet, som måske forklarer, hvorfor han ikke ganske simpelt bliver afskediget fra sit hverv som forstander.

Udover den alvorlige sag, hvor en forstander uberettiget har beskyldt en anden forstander for tyveri har forstanderskabets medvirken til afgørelse af lovovertrædelser i perioden 1863 til 1872 været begrænset. Der har været enkelte sager med drab på hunde, som er afgjort ved bøder og småtyverier som den lokale forstander har taget hånd om. Ane, som er enke efter grønlænderen Søren har stået i et usædeligt forhold til den gifte mand Alexander Olsen og forstanderskabet dømmer hende til at forlade Tasiussak og bosætte sig på grønlænderpladsen (bopladsen) Kasersuak, en straf hun modtager, hvis hendes bror godtager det.⁴⁷ Fangeren Alexander Olsen idømmes en mundtlig irettesættelse ved flaget i kolonien⁴⁸ i grønlændernes påhør, med trussel om at en gentagelse vil medføre en langt alvorligere straf.

Ved visse handelssteder har grønlænderne ved tvang forsøgt at få kredit ved handelen, i sådanne tilfælde besluttet det at distriktsforstanderen skal irettesætte de skyldige.

Sygdomme i perioden 1870 til 1872.

Fra december 1870 til april 1872 døde 50 mennesker i Upernavik distrikt. Det var et stort indhug i en befolkning der 1869 bestod af 649 personer. (Indfødte). Af disse, døde de 33 af ”Sting”, 6 personer af ”hævelser”, 6 var omkommet, 1 døde af barselsfeber og 4 af andre sygdomme. (ukendte, 1 rygsvagthed). Alle de døde var voksne, pånær 2 børn under 1 år og en 11-årig dreng. ”Sting” og ”hævelser”, har formodentlig været smitsomme sygdomme, og tilfældende af ”sting” kan ganske givet beskrives som en epidemi, da den var udbredt over hele distriktet og fordelte sig ligeligt mellem voksne kvinder og mænd. Hvilken sygdom det er, er det ikke muligt at sige præcist, men formodentlig drejer det sig om lungetuberkulose (Rønsager 2002:94). De personer der døde af ”hævelser”, kom alle fra den samme plads. Hvilken sygdom ”hævelse” er, ved jeg ikke. Selvom man umiddelbart tænker på fåresyge, blev denne sygdom først set i Grønland i 1913 (Rønsager 2002:99). Det er bemærkelsesværdigt, at ingen af de døde tilhørte de blandede husstande, som var børn eller efterkommere af danske ansatte ved KGH., som havde giftet sig med en grønlænder. Formodentlig skyldes det, at deres levestandard, det vil sige bedre boligforhold og hygiejne, gav dem større modstandskraft mod smitsomme sygdomme.⁴⁹

⁴⁷ Iflg. Traditionen overtager broderen forpligtelserne, når ægtefællen dør.

⁴⁸ Det er skik at højtidelige handlinger, såsom oplæsning af vigtige nyheder, afstraffelser m.m. foregår i kolonibyen, under det officielle flag.

⁴⁹ Oplysninger om hvem der er døde og opgivne dødsårsag er fundet i Ministrialbog (kirkebog) for Upernavik.

Sammenfatning af forstanderskabets første år.

I de første år efter indførelsen af forstanderskabet herskede der naturligt nok en del usikkerhed i forvaltningen af de ”Foreløbige Bestemmelser.” Et af forstandernes væsentligste hverv, var at forvalte §§ 10 og 11. Efter § 10 kunne tildeles hvad der var absolut nødvendigt for at overleve d.v.s hjælp til syge, enker og gamle og hjælp i tilfælde af misfangst og man kunne efter samme § hjælpe arbejdsdygtige folk, som manglede de vigtigste redskaber til erhverv, navnlig forældreløse drenge. Denne § gav på grund af sin uklarhed mange vanskeligheder hos forstanderne, for hvad gjorde man hvis en fanger ved ikke at samle forråd, eller ved at bruge alle sine penge så snart han erhvervede dem til tobak og kaffe, ikke havde til underhold for sig og sin familie? Man kunne ikke nægte hjælp og lade folk dø af sult, derfor blev der givet hjælp, hvor man vurderede om hjælpen skulle betales tilbage. Man er så tilbage ved det forhold, som gang på gang er blevet påvist som en af årsagerne til dårligdommene, - at der bliver givet på borg, men denne gang af forstanderskabets kasse og ikke handelens. For at afværge sådanne situationer havde man § 11, som skulle belønne og opmuntre de driftigste og mest forsynlige af fangerne, ved at man uddelte præmier af kolonikassens overskud. Problemet i Upernavik distrikt var, at man ikke brugte denne § i særlig vid udstrækning og måske ikke helt forstod at udnytte den som en æresbevisning, der var værd at stræbe efter. Dette samspil, der bør være mellem §§ 10 og 11 forklares nøje af Krarup Smith i ”*Cirkulaire til Forstanderskaberne i Nordgrønland, navnlig Rittenbenk, Umanak og Upernavik februar 1868*” (KMB), hvori han også understreger vigtigheden af det forebyggende element i forstandernes arbejde, som f.eks. kan bestå i omhyggelige drøftelser, dels af de enkelte familiers kår, dels gøre sig klart, hvornår de sandsynlige tidspunkter i løbet af året indtræffer, hvor der kan opstå trang og på baggrund af det, gøre sig klart, hvilke foranstaltninger man kan iværksætte.

I § 14 står der at man *så vidt muligt* skal lave lister over de som skal modtage hjælp efter § 10 og hvem der skal have præmier efter § 11. Selve formuleringen devaluerer dens værdi til en gummiparagraf, og det fremgår da også af den måde der bliver bevilget understøttelser og præmier på.

Men når disse kritiske bemærkninger er fremsagt, skal det også nævnes, at hovedtankerne som de 4 herrer i Godthåb i 1856 nedfældede, i løbet af disse første år er ved at slå rod i forstanderskabet. Der sidder nu grønlændere som medansvarlige og med medbestemmelse over deres egen velfærd og den tilfældighed, der hidtil har rådet ved uddeling af hjælp er nu væk. Man må formode at der ikke længere er gamle, syge, eller enker

med små børn på afsides steder, hvis situation ikke er blevet drøftet omkring bordet ved forstandermøderne.

5. De nye ”Foreløbige Bestemmelser” 1872.

På baggrund af de erfaringer man har indhøstet i Nord- og Sydgrønland, afløses de hidtidige ”Foreløbige Bestemmelser”, i 1872 af nye ”Foreløbige Bestemmelser”. (Foreløbige Bestemmelser om Grønlændernes Kasse og Forstanderskaberne i Grønland) I Upernavik distrikt introduceres de på ”*det almindelige Efterårsmøde*” d. 9. og 10. september 1872. Her ses med det samme to af de ændringer der er sket. Der skal nu afholdes forstandermøder om foråret og efteråret, og der skal afholdes et forberedende møde hvor de grønlandske forstandere deltager under ledelse af kateketen, hvorefter der holdes et hovedmøde, hvor også de faste medlemmer deltager. Upernavik forstanderskab *har* dog afholdt møde mindst to gange om året, men det er nu lovfæstet med faste rammer for, hvad der skal behandles under møderne.

På forårsmødet sker fordelingen af det beløb, der er til repartition. Repartitionsbeløbet er den sum der bliver tilovers, efter at alle årets øvrige udgifter er bestridt og efter at et vist beløb, der i regelen udgør 16 sk. for hver indfødt indbygger i kolonidistriktet, er henlagt som reservebeholdning. Dette beløb skal deles mellem de indfødte sælfangere, som ikke i årets løb har modtaget fattighjælp efter § 11 B og som ikke er ansat i handelens tjeneste. Fangerne inddeles i 3 klasser efter duelighed og bådejere, slædeejere og fangere med penge i sparekassen belønnes også. (FB 1872:§12)⁵⁰ Dette foregår under det indledende møde, hvorefter det gennemgås og endelig vedtages på hovedmødet. På efterårsmødet laves der på det forberedende møde lister over de som er uforskyldt trængende, f.eks. syge, gamle og enker, som kan gives hjælp efter § 11A og der skønnes hvor meget der skal udgives til folk der af egen forsømmelighed er kommet i nød, efter § 11B, hvorefter det forelægges til endelig drøftelse og godkendelse på hovedmødet. Som eksempler se bilag 2 og 3. Bestemmelserne er således blevet meget mere specificerede, og der hersker nu en hel anden orden i protokollerne, med omhyggelige optegnelser og henvisning til hvilke paragraffer man træffer beslutninger

---

⁵⁰ Som et eksempel kan tages repartieringen i forårsmødet 1878. Her blev repatieringssummen 1151kr. 25 øre. Fangernes parter udgjorde 307 og for hver part udbetaltes derfor 3kr. og 75 øre. Hvis en fanger er i 1. kl., har hundeslæde med hunde, en konebåd og over 2 Rd. i sparekassen får han 11 parter, d.v.s. 41kr. og 25øre. En riffel koster ca. 48 kr. (Rigsdaleren blev i 1874 ombyttet med kronen. 1 Rd. = 2 kr. Der var en overgangsperiode på nogle få år, før kronesystemet var helt indarbejdet).

efter.⁵¹ Udover disse faste punkter behandles diverse andre problemstillinger vedrørende befolkningen.

En af de første handlinger efter de nye "Foreløbige Bestemmelser" er at gennemgå "grønlændergælden" (en betegnelse som anvendes officielt). *"Efter at Grønlændergælden herpaa var gennemgaaet vedtages det at eftergive hele pr. 31. marts s.a. (samme år) udestående Grønlændergæld saaledes, at Halvdelen af det enhver Skyldner har indbetalt paa sin Gæld, reserveres ham som sin Ejendom til Hjælp for den trange Tid medens Forstanderskabet forbeholder sig at disponere over den anden Halvdel efter § 12"* (UFF d. 21. august 1872). Der satses med andre ord på, at *alle* skal have en mulighed for en ny start. Ingen behøver at opgive tanken om repartition, fordi en gæld først skal afvikles og det dermed kan forekomme uoverskueligt; nu er der lige muligheder for at blive præmieret for flid og dygtighed, man er ikke længere afhængig af den vilkårlighed, der tidligere herskede. Fremover er det i princippet ikke muligt at stifte gæld. Hvis man som fanger kommer i uforskyldt nød, kan man få hjælp efter § 11A og alligevel få del i repartitionen, eller ved egen forsømmelighed komme i nød og få hjælp efter § 11B og blive udelukket fra repartitionen.

Forstanderskabets rolle ved en katastrofe.

I februar 1873 bevises igen hvor stor betydning det har for distriktet at der findes en institution som forstanderskabet. *"I en Storm d. 13. og 14. januar foraarsagede et Isbrud ved Søndre Upernivik ikke blot at en Fanger ulykkeligvis omkom efterladende sig Kone og 5 Børn, men også 11 andre Grønlændere blev først efter store Anstrengelser og Lidelser fra Døden og i overmaade forkommen Tilstand, frelste"*. (UFF 14. februar 1873). Ulykken betød udover en forsørgers død også uarbejdsdygtighed for 11 andre forsørgere. Tabet af fangstredskaber og hunde var betydeligt og fangsten havde derudover været meget dårlig hele efteråret.

Da assistent Elberg,(1843-1885) som var assistent ved Prøven, havde overbragt disse nyheder til kolonibestyrer Rudolph⁵², blev der straks indkaldt til ekstraordinært møde ved kolonien, hvor Rudolph, Elberg, Jacob Lyng og Pastor Jensen deltog.⁵³ Da de havde dannet

⁵¹ Ved repartition og lister over understøttelsesberettigede er der omhyggelige paragrafhenvisninger. Med hensyn til den hjælp der gives udover disse lister, er der stadig en vis lemfældighed i de kommende år.

⁵² I et brev dateret d. 23 januar 1873 beretter Elberg udførligt om de dramatiske hændelser der udspillede sig, og hvorledes 5 fangere satte deres eget liv på spil, for at gå ud i konebåd og redde fangerne på isen. Disse 5 blev af Rudolph overfor Inspektøren indstillet til en opmærksomhed. (IN:RBGM m.fl. 1872-1873)

⁵³ Pastor Jensen er nu formand for forstanderskabet. Da Rudolph i august 1871 rejser til Danmark i et år p.g.a. tiltagende svagelighed, overdrages bestyrelsen af kolonien til assistent Elberg og Pastor Jensen har velvilligt

sig et skøn over den nød der var opstået, vedtog man en foreløbig bevilling til indkøb af nye fangstredskaber og hunde og besluttede at de grønlandske forstandere ved Prøven og Sdr. Upernavik, en grønlænder til fra Søndre Upernavik, samt assistent Elberg, skulle varetage fordelingen og anvendelsen af bevillingen. Desuden vedtoges understøttelse til en tilskadekommen fanger og fast understøttelse til kvinden, der var blevet enke og alene med 5 børn med den, efter ved sidste efterårsmøde, fastsatte takst til enker. Referenten har i protokollen ikke henvist til en paragraf, men alle disse ydelser er formodentlig ydet efter § 11A, da ordet ”understøttelse” anvendes og der er hjemmel for det i tilfælde, hvor erhververne er sat tilbage ved forlis eller sygdom. Fangerne har hermed mulighed for at komme på ret køl igen, uden at have gæld hængende over hovedet.

Før forstanderskabets indførelse ville det have været handelens repræsentant ved Søndre Upernavik, der skulle vurdere hvilken hjælp der var behov for og iøvrigt have ansvaret for de penge der skulle udgives til hjælp, og de der havde modtaget hjælp ville have fået det på borg. Enken og de faderløse børns skæbne, ville formodentlig have været afhængig af familiens lyst og evne til at hjælpe.

Administrationen af de nye bestemmelser.

Efter de første år, hvor der ikke er blevet afholdt de påbudte valg til forstanderskaberne, er der nu også ved at komme orden på det spørgsmål. Således udfærdiger forstanderskabet nu omhyggelige lister over hvem der er valgbare og hvem der kan afgive stemmer.

Det fremgår tydeligt af protokollerne, hvor ihærdigt man forsøger at overholde de ”foreløbige Bestemmelser”. Der henvises til §’er og beslutningerne begrundes omhyggeligt. Alt styres med fast hånd af inspektøren, både ved de cirkulærer han jævnligt udsender til alle forstanderskaber i Nordgrønland, ved svar til individuelle forespørgsler fra de enkelte forstanderskaber og ved kommentarer til referaterne af forstanderskabsmøder, som bliver tilsendt ham i kopier. I en kommentar til referatet af forstanderskabsmødet d. 20. og 21. april 1874 indskærper han større omhu med de understøttelser der anvises i.h.t. § 11 A. Ved tildeling af repartitionsparter under mødet, havde forstanderne besluttet, at visse af fangerne skulle have et tillæg til de parter de var blevet tildelt, så de var i stand til at indkøbe rifler, træ til kajaker m.m. Inspektøren understreger, at en sådan praksis ikke er mulig. Når årets udgifter, samt et beløb der svarer til 16 sk. pr. indbygger er taget fra, skal al anden overskud

---

overtaget formandsposten for forstanderskabet. (IN:RBGM m.fl. 1872-73) Rudolph slipper endelig for sit formandskab og det er i resten af forstanderskabstiden indehaveren af missionær/præsteembedet, som er formand.

repartieres i.h.t. §12 og må ikke anvendes i andet øjemed. Man ser her den væsentlige forskel fra de tidligere ”foreløbige bestemmelser”, hvor man havde mere frit spil med anvendelsen af overskuddet. Formålet med de nye bestemmelser var bl.a. at opdrage erhververne til at være så fremsynede, så de kunne spare op og ved egen flid og fortjeneste kunne dække deres behov. Dette behov var ikke blot redskaber, mad og klæder, men også f.eks. husbygning, kakkelovne m.m. I princippet kunne der ydes tilskud til husbygning og kakkelovne i.h.t. § 11A, men med Inspektørens skrappe fortolkning, har der næppe været penge til ret megen hjælp til husbygning, eller til anskaffelse af kakkelovne.

At være forstander er ikke blot en ære, hvor man af myndighederne bliver godkendt til at besidde de dyder der kræves for at bestride hvervet, man bliver også valgt af sine landsmænd. I et samfund med få indbyggere, hvor mange er i familie med hinanden, kan det være udover æren være en byrde, når man skal være med til at afgøre hvem der kan få hjælp. I særdeleshed fordi man formodentlig stadig til en vis grad havde regler der bundede i det traditionelle samfund.⁵⁴ Efter indførelsen af de nye ”Foreløbige Bestemmelser” i 1872, skulle man udover at beslutte, hvem der kunne modtage hjælp, også i forbindelse med uddeling af repartition inddele fangerne i 3 klasser, efter deres duelighed. Man ser da også gang på gang i referaterne, at der henstilles til forstanderne, at de er mere omhyggelige i deres vurderinger. F.eks læses m.h.t. klassedeling følgende i brev fra inspektoratet i UFF d. 16. september 1874: *”... hvis Affattelse det var lagt Distriktsforstanderne på Sinde, at de måtte være meget varsomme med Klasseinddelingen, og navnlig sørge for, at ingen kom i 1.kl., som ikke var eller havde været en dygtig Harpunfanger.”*

Jakob Lynge – for sidste gang.

I 1874 sker et væsentlig skift blandt forstanderskabets medlemmer. Forstander Jacob Lynge omkommer i kajak og efterlader sin enke Sofie Mathilde med 7 uforsørgede børn. Krarup-Smith skriver i den anledning: *”...Man beklager meget Tabet af den dygtige Forstander Jacob Lynge; som en Anerkendelse af hans Bestræbelser for at udføre et for ham efter de Foreløbige Bestemmelser §11 påhvilende Pligter, må der udbetales hans Enke et Beløb af 50 kr. på Fælleskassens Regning.”*(UFF 1875)⁵⁵Ganske vist var Jacob Lynge ikke altid lige vellidt af hverken danskere eller grønlandere, idet han ikke gjorde forskel når han kom med kritik eller anklager. Udover de hidtil nævnte klager/anklager, anklagede han en reservebødker

⁵⁴ Formodentlig også en byrde, fordi rejse og mødedagene gik fra de dage, man kunne gå på jagt.

⁵⁵ Fra 1875 indføres korrespondance fra Inspektoratet ikke længere i kopibogen for modtagne breve (KMB), men i forstanderskabets forhandlingsprotokol (UFF).

(blanding), ansat ved handelen og 2 andre (blandinge) for at stjæle kul fra handelen. Reservebødkerens sag blev behandlet ved et retsmøde administreret af kolonibestyreren (Rudolph) med deltagelse af to andre ansatte ved handelen.⁵⁶ De to andres sag blev behandlet med deltagelse af forstandere og dommen blev tiltrådt af Jacob Lynge i sin egenskab af forstander. De var skyldige i anklagen. (IN: RBGM m.fl.1864) Man kan ikke andet end beundre Jacob Lynges ihærdighed i rollen som lovens vogter, omend han ikke altid havde ret og ligeledes hans mod, da det formodentlig ikke var uden sociale omkostninger i så lille et samfund.

Nye mennesker – tobak- Mørch vender hjem.

Kolonibestyrer Rudolph tager i 1874 sin afsked og bliver efterfulgt af J. K. N. Thygesen (1843-1880), som fungerer som kolonibestyrer i Upernavik indtil 1878. Thygesen bliver første gang omtalt i UFF d. 9. april 1875: *"Kolonibestyrern meddelte derpaa Forsamlingen, at det var hans Agt, dels ved Indstilling til Autoritationen og dels ved passende Indskrænkninger i Rekvisitionerne fra Danmark af det stærke Engelske og Hollandske Rulletobak at søge foranlediget, at den store Misbrug af Tobak navnlig bland Fruentimmere og Børn, hvis muligt kunne afskaffes eller formindsket og skulle meget bede de tilstedeværende Forstandere om, - hvis de i det hele taget var enige med ham i, at det var usømmeligt at saagodt som alle Koner, Piger, Børn, ja selv mange Pattebørn røg – at have deres Opmærksomhed henvendt paa denne Sag, der er af saa meget større Betydning, som det aabenbart er røgningen af navnlig den engelske Tobak,- thi den hollandske er som bekendt ikke stærk nok for Grønlænderinderne og deres Børn – der foranledigede alle de mange Tilfælde af Blodspyt og Brystsyge, som vi alle hver Dag have for Øje..."*.

Man får her et ganske levende billede af nogle forhold ved kolonien, som normalt ikke bliver beskrevet i UFF. Vi er i mange sammenhænge vant til at høre om det store forbrug af tobak (og kaffe), men her bliver det visualiseret i hvor vid udstrækning det bliver brugt og får tilmed oplysninger om sundhedstilstanden i omtalen af blodspyt og brystsyge, omend årsagen til det ikke nødvendigvis er tobakken. Thygesen har udtrykt bekymring for, om han har været for hård i sin fremstilling, men forstanderne giver ham ganske ret, og anbefaler enhver bestræbelse for, at tilvejebringe mildere tobaksorter end den engelske og hollandske rulletobak.

---

⁵⁶ Som ansat ved Den Kongelige Grønlandske Handel, bliver en grønlander dømt efter dansk lov.

Pastor Jensen forlader også distriktet og bliver afløst af Pastor Tobias Mørch. Mørch er ikke den første grønlænder der ordineres til præst i Grønland⁵⁷, men den første der er teologisk uddannet i Danmark og ordineret i maj 1874 i Frue Kirke i København. Desuden er han den første med den officielle titel af præst, da alle teologer i Grønland var missionærer indtil 1905, hvor det ændredes i forbindelse med den nye lov om kirke og skole. Han havde tidligere virket som overkateket i Upernavik distrikt fra 1859-1872 og var fast medlem af forstanderskabet. Det er derfor ikke ganske fremmed for ham, da han tiltræder som formand i 1874. På trods heraf, er det ikke umiddelbart en nem position han træder ind i. Det kan formodentlig forekomme unaturligt i hans landsmænds øjne, at han indtager en Qallunaqs (danskere) stilling, og samme holdning kunne være indtaget af de danske embedsmænd. Dog viser det sig allerede i de første referater af forstanderskabsmøderne, at han er overordentlig kompetent. Blandt forstanderne hersker der tilsyneladende en vis forvirring om kriterierne for uddeling af hjælp, både hvad angår fattighjælp og understøttelse, samt reglerne omkring repartitionen. Mørch benytter de indledende møder til grundigt at sætte forstanderne ind i §§ 11 og 12, på selve mødet gennemgås så de uddelinger der er foretaget, der vurderes hvilken form for hjælp det er, og de der har modtaget i.h.t. § 11B (fattighjælp), kan ikke modtage repartition. (UPP april 1875) Af de første referater efter at Mørch er tiltrådt kan det udledes at den tidligere formand Pastor Jensen, enten ikke helt har forstået indholdet af de ”foreløbige Bestemmelser”, eller ikke i tilstrækkelig grad, har formået at formidle dem videre til forstanderne, evt. p.g.a. sproget.⁵⁸

I årene fremover kan man i forstanderskabets mødereferater se, at der er langt mere styr på tingene. På efterårsmødet besluttet hvad der skal udgives i hjælp og i forårsmødet vurderes det om budgettet er overholdt. Der forekommer overskridelser, men der er for det meste en rimelig forklaring på det. F.eks. er der i 1876 uddelt megen hjælp i Kingiktok, men det skyldtes at 3 fangere var døde under en epidemi og det havde medført megen nød. Der var overvejelser om hvorvidt denne boplads skulle opretholdes, og det viser, hvor sårbart samfundet var, at blot 3 fangeres død truede en boplads’ livsbetingelser. Ved forstanderskabets hjælp, blev forholdene dog tålelige igen. (UFF maj 1878) I Upernivik havde man også en del overforbrug på understøttelsesbudgettet, hvilket mest skyldtes enken efter

⁵⁷ Den første var Frederik Bertelsen (1750-1827). Under Danmarks krig med England 1807-14, var præstemangelen så stor, at man i 1814 ordinerede F. B., som på det tidspunkt var kateketformand, til præst. (Ostermann 1936:30)

⁵⁸ Pastor Jensen er også usikker på kompetencefordelingen mellem handelen og forstanderskabet, hvilket kan skyldes at det ikke længere er kolonibestyreren der er formand. I et brev af 11. august 1873 til inspektøren, søger han afklaring på visse spørgsmål vedr. dette, men stiller tillige spørgsmål vedr. hjælp ved øjeblikkelig nød i.h.t. § 11, et spørgsmål han kunne have fået afklaret ved at læse i §14. (IN:RBGM m.fl. 1874-75)

Jacob Lynge, som sad uforsørget tilbage med sine børn. Der var nogen utilfredshed over at hendes familie i Umanak ikke støttede hende mere, men man vedtog altid understøttelsen, da man mente samfundet var i gæld til Jacob Lynge, som havde arbejdet hårdt for samfundet. Hvorvidt det spillede nogen rolle, at Tobias Mørch var svigersøn, kan man ikke se, men han undlader ikke at notere den nævnte utilfredshed. Forstandernes ansvarsfølelse overfor deres hverv fremstår ofte tydeligt i referaterne og de er ikke bange for at gå imod øvrighederne i deres fortolkning af hvorledes deres hverv skal udøves. I efteråret 1877 anker inspektøren f.eks. over de midler, der er brugt ved Augpalartok, hvortil forstanderen meddelte at *"...han havde ikke brugt så mange Penge, dersom det ikke havde været nødvendigt, men at han havde brugt flere end de der var bestemte, da Befolkningen ved Augpalartok i den forløbne Vinter havde lidt Nød p.g.a. Misfangst, fordi han ansaa det for en større Skam at lade dem sulte end at bruge de i en saadan Trangtid ikke for mange Penge."* (UFF 1877) Man tildeler nu også i højere grad fattighjælp efter §11B, hvor man tidligere anvendte § 11A, så hjælpmodtagerne ikke forpassede deres ret til repartition.

Udover fra starten at sætte sig i respekt som formand for forstanderskaberne, ved at bringe mere overskuelighed i udøvelsen af de "foreløbige Bestemmelser", ⁵⁹indtræffer der i Mørch's første år også en hændelse, som sætter respekten for hans virke som præst på prøve. En ung kvinde, Jonassine Annine Amalie, kaldet Inequnarneq, som boede i Tasiussak, havde i januar måned, alene til fjelds født et dødfødt barn, som hun havde begravet under nogle sten. Det døde barn var spist af hunde. Efterfølgende hævdede Inequnarneq, at det døde barn havde talt til hende i drømme, hvor det sagde at det var Jesus' søn og at hun skulle modtage penge til sit underhold og bosætte sig blandt danskerne. I breve til Tobias Mørch, som er dikteret af Inequnarneq og nedskrevet af den lokale læser,⁶⁰ beskrives hendes syner. De fleste af beboerne i Tasiussaq troede på Inequnarneqs åbenbaringer, men ved pastor Mørchs hurtige indgriben, erkendte hun at det ikke var sandt og bevægelsen blev stoppet, før den bredte sig til andre beboede steder. I et brev til inspektøren fra Mørch af 10. februar 1875 medsendes de oversatte breve, samt et referat af afhøringerne af hende, hvor forstander Elias Enok fra Tasiussaq, i hvis hus hun boede, udligger underassistent Jensen ved Tasiussaq, kateket Niels Olsvig og Pastor Mørch deltager. Hvorvidt kolonibestyrer Thygesen deltager er uvist, han er ikke nævnt som deltager i afhøringen, men er medunderskriver af brevet. Vedrørende straffen for Inequnarneqs gerninger *"... kunne vi for vort personlige Vedkommende og i den offentlige*

⁵⁹ I et brev fra inspektøren af 29. juni 1875, roses Mørch, idet Inspektøren mener, at han allerede kan spore gavnlige følger af hans virksomhed. (UFF 1875)

⁶⁰ ikke uddannet, men dog så kundskabsrig, at han kan undervise.

Menings Navn ikke undlade at indstille hende til den strengeste straf", men iøvrigt overlades det til inspektørens overvejelse og afgørelse. (IN:RBGM m.fl. 1874-1875)

Inequnarneqs gerninger forelægges på forstanderskabsmøde d. 9. april 1875, hvor der orienteres om afhøringen og om indstillingen til en streng straf. Forstanderne er enige om indstillingen til en streng straf, og forstanderen fra Prøven Frederik Christiansen foreslår at hun skal prygles. Indstillingen samt forslaget om prygl, sendes til Inspektøren, som i.h.t. § 24 har den endelige afgørelse p.g.a. sagens alvor. I et brev af 29. august 1875 skriver inspektøren: *"...tildeles en meget alvorlig legemlig Straf for sit nyligt forargelige Forhold, men man formaner derfor, at hun i et længere Tidsrum (2 af 3 Aar) bør udpeges paa en nedsættende Maade for sine Omgivelser f.eks. ved at hendes Haar holdes meget tæt afskaaret, hvilket De anmodes om at foranstalte."* (UFF 1875) Formuleringen m.h.t. strafudmålingen er ikke ganske klar, men tilsyneladende mener inspektøren med "alvorlig legemlig afstraffelse", at hårtoppen skal skæres af og pryglene undlades. Senere referater i forstanderskabsprotokollen bestyrker denne udlægning. Dermed desavoueres Frederik Christiansens forslag om prygl, men hertil kan siges, at dette ønske om straf ikke udspringer af et ønske om at straffe Inequnarneq for hendes syndefulde liv, men formodentlig er et ønske om hævn, fordi Inequnarneq da hun var kiffak hos Frederik Christiansens yngre bror Karl i foråret 1874, havde været skyld i, at dennes 5 årige søn døde af forbrændinger, efter at hun havde tabt det i en gryde. Dette forhold må antages at være velkendt for alle i forstanderskabet, i særdeleshed fordi Frederik Christiansens familie er meget respekteret i distriktet.

Frederik Christiansen (1831-1890), er medlem af forstanderskabet fra dets oprettelse i 1864 til sin død. Han er søn af tidligere assistent ved Prøven Hans Christiansen (1787-1867), som ved sin død har 10 børn, der arver 300 kr. hver. (IN:Bgm 1863-1864) Af repartitionslisterne kan ses at mændene er dygtige fangere, 1 var ansat ved handelen (drukne med sin søn under sejlads med handelens båd i 1871). Kvinderne er gift med dygtige fangere, 1 var gift med voluntør Blytmann (som omkom i april 1874). Det er således ikke alene en særdeles agtet familie Inequnarneq har lagt sig ud med, men også en familie, som netop i disse år har oplevet flere tragedier. Derfor må det siges at være en sejr for en retfærdig retspleje, at Inequnarneq blev straffet for det hun var anklaget for, og ikke som en hævn for en gerning der ikke var en forbrydelse, men et uheld.

Om Frederik Christiansen skrives iøvrigt i designationsprotokollen 1882: *"F. C. har et godt nyt Hus. En Kajak med Kajakredskaber. Har en Konebåd og Hundeslæde med Hunde. Har Garn til Hvidhvaler og Sæler. Har Gevær og Laksegarn og Telt med Tilbehør. Har et lille Hus som han benytter om Sommeren. Han er en dygtig Fanger og passer godt på sine*

Ting. Han har Penge, som får Renter. Passer godt på sin Krop. Han er Forstander og har fået Repartition siden 1874 og har hele tiden været blandt dem der har fået Repartition.”⁶¹

Tobias Mørch består således prøven både som formand for forstanderskabet og som præst. Den kristne mission i Upernavik er ikke så grundfæstet som i det øvrige Grønland og den kristne tro lever side om side med den hedenske tro (Ostermann 1921:232), så Inequnarneqs åbenbaringer kunne have skadet missionen betydeligt, hvis ikke Mørch havde grebet så effektivt ind. Profeter og sværmerier var ikke ukendte fænomener i Grønland, så sent som i vinteren 1853-54, udgav en ung mand i en hernnhutisk menighed i Friedrichsthal sig som profeten Gabriel og anrettede stor røre og uro i en talrig tilhængerskare, inden det lykkedes missionærerne at opløse bevægelsen. (Ostermann 1921:243)

Forstanderskabets pragmatik mod bureaukratiets rigiditet.

I forstanderskabsmødet d. 9. april 1875 anmoder det samlede forstanderskab formanden om, overfor inspektøren at foranledige, at repartitionsfordelingen fremover skal foregå om efteråret for Upernavik distrikts vedkommende, da den efter de tilstedeværendes formening ellers aldrig ville komme til at anstifte den tilsigtede nytte for Grønlændernes økonomi. I september afholdes det almindelige efterårsmøde, men først i juni 1876 samles forstanderskabet igen, da Mørch har været på tjenesterejse i Umanakdistriktet. Repartitionerne uddeles og tilsyneladende besluttet også på dette møde, uddelingen af hjælp efter § 11. I december s.å. afholdes et ekstraordinært møde, p.g.a. uforudset nød. Forårsmødet bliver udsat fordi man venter på svar på skrivelsen vedrørende ændring af tidspunktet for uddeling af repartitionsandele. Da det ikke kommer, afholdes forårsmødet d. 11. august 1877. Formanden spørger forsamlingen hvornår man skal holde efterårsmødet og det vedtages ensstemmigt, at holde det med det samme, p.g.a. de vanskeligheder isen giver om efteråret. Der foretages derfor uddeling af repartition og hjælp efter § 11 på samme tid.

D. 24. august s.å. modtager Mørch i sin egenskab af formand for forstanderskabet, et brev fra inspektøren, som kort meddeler, at indenrigsministeriet ikke finder anledning til at ændre på bestemmelsen om, at kolonikassens overskud skal fordeles på forårsmødet. D. 2. oktober samme år, affatter inspektøren et cirkulære til alle forstanderskaber i Nordgrønland, hvor det indskræpes at afholde forårsmødet i begyndelsen af april, under hensyn til handelsåret. Forstanderskabet i Upernavik modtager derefter en regulær reprimande af

---

⁶¹ Tobias Mørch har nedfældet denne beskrivelse i designationsprotokollen, som må siges at være et billede af noget nær den perfekte grønlandske mand, både set med grønlandske og danske øjne.

inspektøren, som er forfattet d. 4. oktober s.å. I den skrives: *"Inspektoratet har med Beklagelse erfaret, at Upernaviks Forstanderskab for indeværende Aar har holdt Forårs- og Efterårsmøde på en Gang og således har tilladt sig en Omgaaelse af de Foreløbige Bestemmelser, som skulle være Grundlaget for dets Virksomhed, hvorved tilmed den Drøftelse af Understøttelsesindholdet i Distriktet, som skulle foregå i Efteraarsmødet, sågodt som er bortfalden. Man håber at Forstanderskabet vil handle rigtigere i Fremtiden."*(UFF 1877).

D. 4. maj 1878 afholdes det ordinære forårsmøde. Her meddeler Mørch, at han på forstanderskabets vegne har modtaget en meget alvorlig tilrettevisning fra inspektøren. I referatet (som Mørch har skrevet) skinner hans indignation igennem, da han mener at han har gjort ganske grundigt rede for, hvorfor møderne var udsat, især da resolutionen (om ændring af uddelingstidspunktet) kunne ventes. Forstanderne giver udtryk for, at de ikke havde forventet at deres anmodning ville blive afslået og da de er enige om, at der må være tale om en misforståelse, enes man om at skrive et andragende til indenrigsministeriet. Heri står bl.a.: *"Der bør, saavidt vi skønne, tages noget Hensyn til de særegne Forhold i dette Distrikt..."* *..."Mindst Halvdelen af de herværende Grønlænderes aarlige Indkomster tjener han i April Kvartal og skal han desuden have sin Del af Overskuddet fra forrige Aar paa den Aarstid, gaar det som det hidtil er gaaet: Grønlænderne sulte naar Efteraaret kommer – og det behøves ikke naar blot Repartitionen var henlagt til Efteraaret. Idet vi Undertegnede altsaa vedblivende fastholder vort Ønske denne Sag betræffende, maa vi i altfald underdanigst udbede, at der gives Forstanderskabet Myndighed til at tilbageholde de Beløb, som det efter bedste Skøn synes, for at indsætte i Nordgrønlands Sparekasse, til den trange Tid indfinder sig. Kan intet af disse Ønsker indrømmes os, skønner vi ikke rettere, end at § 12 i de "Foreløbige Bestemmelser" ialtfald her i Distriktet, vil virke mere til Skade end til Gavn."* (UFF 1878) Endvidere gjordes der opmærksom på, at man i mødet i august, meget grundigt havde behandlet de emner, der var befalet til efterårsmødet og at det ville have været uansvarligt atter at indkalde til efterårsmøde p.g.a. de vanskeligheder isen giver i september måned.

Forstandernes ønske om at ændre tidspunktet for repartiering forekommer yderst fornuftigt, og det forekommer som en særdeles ansvarligt tankegang hos forstanderne, men i august meddeles forstanderskabet afslag, dog gives der tilladelse til i en periode på 3 år, at en del af repartieringen for visse af modtagerne kan tilbageholdes i sparekassen, og udbetales når forstanderne bestemmer det. Rink skriver i *"Oversigt over Forstanderskabs-Indretningens Virksomhed i Grønland 1868 til 1878"*, at : *"Ved en enkelt Koloni har man anmodet om at maatte henlægge Repartitionen til om Efteraaret; men herved vilde endogsaa denne Udgift*

kunne smelte sammen med Fattighjælpen, som den netop skulde være en Modvægt imod.” (Rink 1878:7) På baggrund af indholdet af forstandernes brev, forekommer det som en tam begrundelse. Der levnes ikke megen tiltro til, at fangerne rent faktisk er stolte af at optjene repartitionen og at det betragtes som skamfuldt at modtage fattighjælp; med andre ord om hele ideen med forstanderskaberne og selvforvaltning har haft nogen påvirkning af holdningen til egen og offentlig forsørgelse. Da afslaget kommer fra indenrigsministeriet, har Rink formodentlig ikke haft nogen indflydelse på den. Grønlandsrelaterede sager blev i indenrigsministeriet ret enerådende afgjort af Hugo Hørring, som gennem alle Rinks år som direktør for KGH (1872-1881) lagde ham hindringer i vejen. (Andersen 1979:13 og 14) Det ville forekomme rimeligt, at man fra de besluttende myndigheders side, havde lagt øre til et forstanderskabs erfaringer, i særdeleshed, da det formodentlig er Rinks undersøgelser i *Sydgrønland* i begyndelsen af 1850’erne der er erfaringsgrundlaget for beslutningen om tidspunkterne for uddeling af h.h.v. repartition og understøttelse/fattighjælp, og det dermed ikke nødvendigvis er de bedste tidspunkter for andre geografiske områder i Grønland. Begrundelsen for afslaget, står i nogen modsætning til det skrevne i Rinks oversigt, hvor der bl.a. kan læses: *”Det vil formentlig fremgaa af efterstaaende Oversigt, at Forsøget, hvor ufuldkomment det end i Begyndelsen kan have været, maa have vakt saamegen Eftertanke og Indsigt hos Grønlænderne selv, at man for Fremtiden rolig kan betro at varetage visse af deres i og for sig kun ringe, men for dem selv dog vigtige Anliggender.”* (Rink 1878:1)

Hjælp og forebyggelse i trangstider.

De beløb som hvert efterår afsættes til hjælp efter § 11 A og B, beregnes efter hvad man forventer der vil være behov for, hvis forholdene er ”normale”. D.v.s. at isen lægger sig på de tidspunkter den plejer, at der ikke er for meget storm, at der ikke er unormal stort udbrud af sygdom o.s.v. De år hvor beregningerne ikke holder stik indkaldes til partielle møder, d.v.s. møder udover det faste forårs- og det faste efterårsmøde. Som eksempel kan nævnes partielt møde i februar 1879, hvor forstanderne fra Augpadlartok, Kingiktok, og Karsok indfinder sig ved kolonien og overfor formanden melder, at de i efteråret bevilgede penge er utilstrækkelige fordi islægget er udeblevet. I mødet, hvor udover formand Mørch og de nævnte forstandere, regnskabsføreren (kolonibestyreren) og assistenten ved kolonien deltager, bevilger man hjælp i.h.t. § 11 A og B, men da det forlyder at der ved pladserne Tasiussak, Sdr. Upernivik og Prøven hersker lige så stor nød, bliver der tilligemed bevilget hjælp til dem. Dette møde og de

beslutninger der træffes, bekræfter i hvor høj grad de ”fire mænd i Godthåb”⁶² havde ret i deres tanker. Det var nu ikke blot de indfødte, som var i nærheden af indhandlingsstederne og hvis nød var synlig som fik hjælp. Ved hjælp af forstanderskabssystemet havde man nu et overblik over et helt distrikts situation, og man havde mulighed for at afværge de hungerkatastrofer, som tidligere i perioder havde hærget Grønland.

Dog hændte det stadigvæk, at fangere forsøgte at få på borg, undertiden med trusler og voldelig adfærd. Der nævnes flere tilfælde i perioden 1878-1881 og de bliver, udover erstatning og mulkt (bøde som betales til kolonikassen) idømt forbud mod at vise sig i butikken. En sådan straf kan umiddelbart virke ligegyldig, man kan sende en anden til butikken for at handle, men det er en social straf, da butikken er samlingspunktet, hvor man mødes, snakker og udveksler nyheder. Årsagen til at man forsøger at få på borg kan være, at man ikke ønsker at modtage hjælp efter § 11B, da man derved mister retten til at få repartition og det desuden er skamfuldt at få fattighjælp.⁶³

Af skrivelserne fra inspektøren fremgår det gang på gang, at han er bekymret over, at der bruges for mange penge efter § 11, da det vil gå fra den sum der vil blive at repartiere. Han ser det som en art ond cirkel, at jo mindre repartition, jo mindre er man i stand til at klare sig selv og må have fattighjælp og han frygter at forstanderskabet år efter år vil blive bebyrdet med flere fattiglemme. Udover de moralske opsange, yder han dog også praktisk støtte, idet han f.eks. flere gange bevilger penge af fælleskassen som tilskud til repartitionsbeløbet og hjælp til indkøb af geværer, og tillader indkøb af hunde i.h.t. §11 A. Inspektørens bekymringer om fattighjælp og repartitionsydelser udtrykker han i et brev skrevet d. 13. juli 1880. (UFF:1880) Tilsyneladende gør hans skrivelse indtryk på forstanderskabet og de vedtager enstemmigt på forårsmødet d. 23. april 1881, at repartieringen fremover skal foregå fuldstændig efter bogen i.h.t. §12. Tilsyneladende har visse af udliggerne givet på borg (uden trusler), som ikke tidligere er nævnt i referaterne af forstanderskabsmøderne. At man fremover ville holde sig til loven, skulle bekendtgøres på borglisterne, sådan at befolkningen fremover kunne afholde sig fra det skadelige lånesystem. (UFF 1881).

---

⁶² Kleinschmidt, Rink, Janssen og Lindorff

⁶³ Mathias Storch skriver i ”En Grønlanders Drøm” om de forhold der medfører, at man søger kredit eller fattighjælp. (Storch 1915:41-45) Storchs roman er fiktiv, men formodentlig baseret på hans egne erfaringer. Ungaaraklak, fra Sydgrønland, skriver i sine beretninger, som bliver trykt i Atuagagdliutit i sidste halvdel af 1870’erne og begyndelsen af 1880’erne, om sine egne tanker og følelser, da han er nødt til at modtage fattighjælp. (Nielsen 1995:81-82)

Sammenfatning af perioden 1872 til 1881.

Med de nye ”Foreløbige Bestemmelser” i 1872, indføres repartitionsordningen. Der strammes op på hvornår forstanderskabsmøderne skal afholdes, og der skal nu afholdes et forberedende møde, hvor kun de grønlandske medlemmer deltager. Her skal de foreløbig forhandle de sager der skal behandles på hovedmødet, såsom fordeling af repartitionsparter. Der sker en mærkbar stramning af § 11 A og B, da belønningen for at være en god fanger som ikke ligger samfundet til byrde, nu er modtagelse af repartition og ikke som tidligere mere eller mindre tilfældig tildeling af præmier. Rink får således gennemført sin oprindelige ide om, at størstedelen af det beløb, der tilfalder kolonikassen af overskuddet, skal anvendes til repartiering, men gennemførelsen af denne kongstanke sker på bekostning af hjælp til erhververe som p.g.a. sygdom, ulykker o.a. får forringet deres erhvervsmuligheder, på hjælp til husbygning m.m. Det kan forekomme som en uklog disponering at gå bort fra princippet om hjælp til selvhjælp, men tilsyneladende finder man andre løsninger end at tage beløb direkte fra repartieringssummen som hjælp til anskaffelse af erhvervsredskaber, da antallet af repartitionsmodtagere ikke falder.

Blandt forstanderne er man tilsyneladende tilfredse med de nye bestemmelser om repartition, men man er ikke tilfredse med tidspunktet den bliver uddelt på. Man anmoder om at der reparteres om efteråret, da det p.g.a. de specielle fangstforhold i distriktet, vil være det mest gavnlige, i forhold til at begrænse anvendelsen af § 11. Forstanderskabet er så overbeviste om at de højere myndigheder vil anerkende deres større kendskab til distriktet og respektere deres dømmekraft, at de mener at der må være tale om en misforståelse, da de får afslag på det og derfor forfatter et brev til indenrigsministeriet. Men deres anstrengelser nytter ikke noget og de må erkende, at ganske vist er de betydningsfulde mænd i deres eget distrikt, hvor de kan træffe bestemmelser indenfor visse rammer, men udover det har de ingen myndighed, hvor fornuftige deres argumenter end måtte være.

Da kolonibestyrer Rudolph rejser på sygeorlov i et år, bliver præsten formand for forstanderskabet og den siddende præst er i resten af forstanderskabsperioden formand. Pastor Jensen bestrider som den første posten fra 1871 til 1874, hvor han afløses af Pastor Mørch, som sidder der så godt som uafbrudt, indtil sin pensionering i 1908. Han sætter sig hurtigt i respekt både overfor danske og grønlændere, da han effektivt sætter en stopper for et religiøst sværmeri i Tasiussaq. Han formår også, i modsætning til sin forgænger, at bibringe forstanderne en forståelse for de nye ”foreløbige Bestemmelse” og måske vigtigst, viser at han ikke er en mundlam grønlænder overfor de danske myndigheder, da han bakker fuldt op omkring fangernes forslag om ændringen af repartitionstidspunktet. Dette er uden tvivl et

meget vigtigt punkt, da Mørch sidder enten som medlem, eller som formand i det meste af forstanderskabsperioden og dermed i indbyggernes øjne bibringer institutionen en vis grad af kontinuitet og respekt. I de sidste år i perioden er vejrforholdene meget ugunstige for fangererhvervet og der hersker stor nød næsten overalt i distriktet. I kraft af forstanderskabsinstitutionen har man et overblik over behovet for hjælp, og man viser at man er i stand til at efterleve § 10 efter hensigten: at virke for, at hungersnød og mangel *forebygges* ved hensigtsmæssig anvendelse af §§ 11 og 12 og dermed også forebygger andre følger af trang, såsom eskalerende tyverier og vold.

6. De sidste ”Foreløbige Bestemmelser” 1881.

D. 31. januar 1881 genudsendes de ”Foreløbige Bestemmelser” fra 1872, ”*med den ved Indenrigsministeriets Resolution af 21. april 1881 fastsatte forandrede Affattelse af §§’erne 10, 11 og 12.*” Da netop disse tre paragraffer umiddelbart er dem som påvirker den indfødte befolkning mest i deres dagligdag, kan ændringerne få en ganske mærkbar betydning for dagliglivet fremover.

Hvad tidligere lå implicit i lovgivningen og i befolkningens levevis, bliver nu formuleret og nedskrevet i de nye ”Foreløbige Bestemmelser...”. I.h.t. § 10 bør erhververne efter gammel skik selv sørge for de hjælpeløse og trængende blandt deres slægtninge. Således står der i § 11 A, at understøttelse kan gives til enker og forældreløse, som ikke have slægtninge, som efter gammel skik bør forsørge dem og have evne hertil. De få ord ”have evne dertil”, bløder lidt op på en ellers rigid tekst. Understøttelsen skal være sparsom og gives efterhånden som den bliver nødvendig. Før 1881, aftalte man på efterårsmødet, hvad man formodede ville blive nødvendigt og bevilgede en fast ugentlig udlevering af fornødenheder til værdigt trængende. De erhververe som tidligere kunne få hjælp ved forlis eller sygdom kan stadig få hjælp, medmindre de har slægtninge der kan hjælpe dem. Hvis folk lider nød p.g.a. egen forsømmelighed, skal man nu ikke gøre noget ved det, med mindre folk ligefrem er ved at dø. Tidligere kunne man ved misfangst, eller sygdom i enkelte tilfælde få hjælp efter § 11 A, men nu skulle al den slags hjælp bevilges efter fattighjælpsparagraffen.

Som en konsekvens af slægtnings nu lovfæstede betydning i.f.t. hjælpudmåling, indsættes der en ny bestemmelse i § 12, som nu udover de tidligere kriterier for at få en part, giver fangeren en part for hver person han forsørger.

Den nye formand med de nye bestemmelser.

Da Tobias Mørch rejser fra Upernavik i 1881, for at virke i andre byer i Nordgrønland⁶⁴ afløses han af pastor Kristian Kristensen (1851-1886). Pastor Kristensen blev cand. theol. i 1876, blev missionær i Egedesminde i 1877, i Jakobshavn i 1879 og skal så virke her i Upernavik som en relativ ung og nyuddannet præst. Denne præsenterer sig selv og de nye ”Foreløbige Bestemmelser” på et ordinært efterårsmøde i forstanderskabet d. 19. september 1881 og meddeler at de skal træde i kraft med det samme. Pastor Kristensen mener, at dette ikke bør være et problem, da forstanderne forud skulle være underrettet om bestemmelsernes indhold.

Ifølge Frederik Christiansen, som taler på vegne af forstanderne, kommer disse nye bestemmelser helt uforberedte for befolkningen. De protesterer mod bestemmelsen om, at man først må hjælpe grønlænderne når nød og elendighed havde kastet dem på sygelejet, da det vil være for sent. Iøvrigt mener de, at det er umuligt at lade bestemmelserne træde i kraft allerede samme år, hvis dette krævedes, ville de nedlægge deres hverv. Hvis de gamle bestemmelse kunne være i kraft i endnu et år, ville de blive på deres poster indtil videre. Ved således at få kniven på struben, blev formanden nødt til at give efter for kravet og støttedes heri af regnskabsføreren, kolonibestyrer Elberg. (Elberg er kolonibestyrer i Upernavik 1878-1884).

I dette første møde som Kristian Kristensen deltager i, skriver han et meget udførligt referat. Udover en beskrivelse af forstandernes reaktion på de nye bestemmelser, forsøger han også at forklare dem, hvordan de nye bestemmelser ville opmuntre forstanderne til endnu større sparsommelighed og samvittighedsfuld anvendelse af forstanderskabets midler og han beder dem inderligt om at holde måde med understøttelserne. Han forklarer hvordan man kan skade sine medmennesker på to måder: ved at yde al for rundelig hjælp, hvorved erhvervslysten og selvvirksomheden udsættes for farlige fristelser, og ved al for sparsom hjælp, som let kunne svække befolkningens erhvervs- og arbejdsdygtighed. Han opfordrer forstanderne til at enhver forstander forsøger at finde en mellemvej mellem disse 2 farer.

Den velmenende nye unge præst er tilsyneladende kommet skævt ind på forstanderne, og man forstår udmærket at de protesterer, når de på denne pludselige måde bliver præsenterede for nye bestemmelser, hvor essensen af det de hidtil har arbejdet efter, ændres. I særdeleshed fordi de efter at have opponeret mod visse elementer i de gamle, nu tilsyneladende har accepteret dem, i alt fald erkendt at det ikke er i deres magt at ændre dem.

---

⁶⁴ Da Tobias Mørch føler sig fagligt isoleret i Upernavik og føler et stort behov for samvær med andre gejstlige, virker han i h.h.v. Jakobshavn og Egedesminde indtil 1887, hvor han vender hjem til Upernavik.

Der modtages flere skrivelser fra inspektør Krarup-Smith i sommeren 1881. Et er affattet d. 25. juni 1881 og er formodentlig modtaget i Upernavik kort derefter. Heri står at indenrigsministeriet efter indstilling fra direktoratet (KGH) har billiget, at hvert forstanderskab udvælger 3-5 passende indfødte og en kateket, som skal nedskrive deres ytringer om eventuelle forandringer, som de ønsker foretaget, af en i Danmark samlet og udarbejdet vejledning i grønlandske skikke og vedtægter. Tilsyneladende anses dette arbejde som uhyre vigtigt, da der skal udpeges suppleanter, hvis de oprindeligt udpegede skulle falde fra, en foranstaltning som ikke engang anvendes ved forstandervalg. Endvidere skal udgifter i forbindelse hermed, betales af Nordgrønlands fælleskasse. Underbetjente som er indlevede i forholdene, skal ligeledes have mulighed for at komme med bidrag. Ytringer fra overbetjente og missionærer, vil også blive påskønnet. Materialet skal sendes hurtigst muligt i det nye år. Som bilag til brevet, medsendes et eksemplar af denne vejledning i grønlandske skikke og vedtægter på h.h.v. dansk og grønlandsk. Da den har været trykt som et tillæg til Atuagagdliutit, formoder man, at den vil være lettilgængelig for alle, som kan have noget at bidrage med. Hvorvidt de bidrag og kommentarer, der formodentlig fremsendes fra udvalget og eventuelt andre bliver benyttet af direktoratet, ved jeg ikke, men må dog tvivle på det, da ”Om grønlandske Skikke og Vedtægter” i 1881 bliver trykt og udgivet i København, men det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at de er blevet benyttet i en anden anledning. I forordet til ”Om grønlandske Skikke og Vedtægter” (Rink 1881) kan læses, at overkateket Rasmus Bertelsen⁶⁵ sammen med 9 andre erhververe til inspektøren for Sydgrønland har indgivet en betænkning om, hvad de mente der kunne være til gavn for deres landsmænd, nemlig de skikke som vedrører familie, husfæller og pladsfæller, samt børnenes opdragelse og undervisning. Desuden har en lang række andre personer bidraget om dette emne, bl.a. Tobias Mørch, som har skrevet om disse ting i sin dagbog til sine foresatte. At det er Rink, der er primusmotor i indsamlingen og redigeringen af alle disse optegnelser kan der ikke herske nogen tvivl om, og han står således også som udgiver af skriftet i 1881. Tilsyneladende er han her i slutningen af sin embedstid som direktør for handelen besluttet på, at grønlænderne i så vidt omfang som muligt skal leve efter ”de gamle skikke og vedtægter”, hvilket afspejler sig i de sidste ændringer der foretages i ”Foreløbige Bestemmelser...” i 1881.

Et andet brev fra inspektøren er affattet d. 12. juli 1881. Heri gøres bekendt at §§ 10, 11 og 12 er ændret og i et bilag kan ses indholdet af ændringerne. Der vil med et senere skib ankomme et større antal *trykte* eksemplarer (det medsendte bilag må således være et

---

⁶⁵ Rasmus Bertelsen (1827-1901) var fra 1848 hjælpelærer ved Iliniarfissuaq og kateket. Fra 1861 redaktør på Atuagagdliutit og i 1868 udnævnt til overkateket.

håndskrevet eksemplar). Missionær Rasmussen i Jakobshavn har velvilligt oversat §§ 11 og 12 til grønlandsk. Til slut i brevet udbedes at hr. Formanden i forstanderskaberne og kolonibestyreren vil søge forandringerne bekendtgjorte, således at de kan træde i kraft uden mere ophold end nødvendigt, senest fra efteråret samme år. I endnu et brev fra samme tidsrum, udtrykker inspektøren sin tilfredshed med, at huslejhjælp og særskilte huse for fattige, som man beklageligvis er kommet ind på, med de nye bestemmelser, efterhånden kan komme bort igen. (UFF 1881)

Det første tidspunkt hvor alle medlemmer af forstanderskabet er tilstede, er på det ordinære efterårsmøde i september 1881. Muligvis har forstanderne *hørt* om de nye bestemmelser, men de har ikke haft mulighed for en samlet drøftelse af dem. Det kan se ud som om pastor Kristensen efterfølgende har indset, at forstanderne ikke havde andet valg end at nægte at gå med til ændringer med det samme, taget i betragtning, hvor dårligt de var blevet informeret. Det er endvidere let at forestille sig, at forstanderne har følt sig krænkede over at få nye bestemmelser præsenterede, uden at der på nogen måder er tilstilet dem nogle forespørgsler.

D. 8. februar 1882 indkalder formanden forstanderne til et ekstraordinært møde i Upernavik, idet de grønlandere, der er udvalgt til at overveje grønlandernes skikke og vedtægter, er samlet i kolonien. Formanden skriver i referatet, at han og kolonibestyreren nærede en begrundet tvivl, om de tilfulde havde opfattet meningen af de forandrede ”foreløbige bestemmelser”. De gennemgås derfor grundigt, således at de efter 31. marts 1882 kunne finde sig til rette med dem.

Om overgangen til de nye ”Foreløbige Bestemmelser” af 1881.

I løbet af den et-årige frist der er givet forstanderskaberne før de nye bestemmelser træder i kraft, fremgår det af forstanderskabsreferaterne, at man er indstillet på en ”blid” overgang. Således ser man i referatet af mødet d. 13. april 1882, at 8 fangere forsynes med de nødvendige fangstredskaber i.h.t. § 11 A ”inden de forandrede ”Foreløbige Bestemmelser” blev gældende i hele deres strengthed”. Missionær Kristensen mener endnu, at kærlige ord og lovning på straffrihed, kan få en forhærdet tyv til at angre og erkende sin skyld, men skuffes og må videresende den formastelige til forstanderskabet, overfor hvilket han straks erkender sin skyld, og bliver straffet med tamp. Det er præsten der har skrevet referatet og ordvalget og formuleringerne viser, at han ikke er presset af det øvrige forstanderskab m.h.t. uddeling af fangsredskaber, men er enige med dem i, at de nye bestemmelser er *for* strenge, og at de derfor med god samvittighed kan udnytte den respit de opnåede på efterårsmødet. At han

beskriver forstanderskabets evne til straks at få en tilståelse fra en tyv, i modsætning til sin egen manglende succes med at omvende en synder, giver et godt billede af autoritetsforholdene i distriktet. Kristian Kristensen er ganske vist præst og dansker, men han er en fremmed og Kristensen tager dette forhold til sig og accepterer det, hvilket må siges at være ganske prisværdigt. Det sætter Tobias Mørchs vellykkede håndtering af Inequnarneqs ”åbenbaringer” i relief. (se side 52-53).

Ved efterårsmødet 1882 er overgangsperioden slut og der er nu endelig modtaget oversættelser af de nye ”foreløbige Bestemmelser”, som omdeles og gennemgås og det indskræpes forstanderne så vidt muligt at overholde hvad der deri er fastsat. I referatet noteres at der stilles de fornødne penge til rådighed for forstanderne i tilfælde af trangtid, så man er klar over, at på trods af de nye forpligtelser med hensyn til forsørgelser, kan det ikke undgås, at der skal uddeles hjælp efter § 11 og man ved at nok så strenge regler, ikke kan forhindre, at der vil blive mennesker der sulter, hvis fangsten bliver dårlig.

I de efterfølgende år fremgår det af referaterne, at man strammer op på tildeling af hjælp efter både §11 A og § 11 B, men der er ikke altid enighed mellem forstanderne og formanden. Selvom han ved en afstemning har 2 stemmer, bliver han f.eks. i en sag med en blind mand ved Augpalartoq, der i sin tid har været en driftig fanger, stemt ned, da de øvrige medlemmer, inklusive regnskabsføreren, (kolonibetyrer Elberg) tildeler ham et gratiale på 15 kr. i.h.t. § 11 A, samt understøttelse i vinterens løb efter samme paragraf. Præsten har ret, den blinde har ikke krav på hjælp efter den paragraf og der bevilges andre ting i disse første år efter den nye bestemmelse, som forekommer at være en overtrædelse af bestemmelserne. Man kan af referaterne udlede, at forstanderne vurderer ud fra deres kendskab til personer og bevilger redskaber, endog hjælp til husbygning. De anvender faktisk Bestemmelserne fra 1872, i en mere skrabet udgave. Dog ser vi et helt kontant afslag på en ansøgning om hjælp, hvor de nye bestemmelser bliver anvendt. På et forstandermøde i juni 1884, gives der afslag på en ansøgning om hjælp til husbygning fra enken Marie Jonasine, med den begrundelse at forstanderskabet derved blot ville få forøgede udgifter til fattighjælp til hende og anså det for bedre, at hun boede i huset hos en fanger. Man kan vel sige at det var bestemmelserne der blev brugt, men ikke ånden, idet det var pengespørgsmålet der afgjorde sagen, og ikke ideen om slægtnings pligt til forsørgelse. I de aktuelle situationer, når formanden bliver nedstemt i forstanderforsamlingen, er der ikke meget han kan udrette, han må vente på en vurdering fra højere sted, fra inspektøren.

Inspektør Krarup-Smith er død i Godhavn i maj 1882. På baggrund af det arbejde han har udført i sit embede kan hans eftermæle, set i relation til Upernavik distrikt, karakteriseres

ved, at han var en mand som samvittighedsfuldt arbejdede efter de direktiver, der var givet ham fra Danmark, og samtidig qua den store viden og forståelse han havde for forholdene i distriktet i lige så høj grad arbejdede for indbyggerne. Hans efterfølger i embedet bliver N. A. Andersen (1883-1898), som har virket som kolonibestyrer i Egedesminde i et år. Den nye inspektør er formodentlig ikke særlig fortrolig med de krav, der stilles til ham i hans nye embede. Hvis Krarup-Smith, havde søgt sin afsked i behørig tid, ville man i direktoratet have haft mulighed for, at udpege en efterfølger som kunne få en passende introduktion til embedet og det er formodentlig årsagen til, at der i de nye bestemmelsers første år, ikke rigtig kommer nogen reaktioner på de beslutninger der træffes i forstanderskabet.

I 1886 vender missionær Kristensen tilbage til Danmark, formodentlig p.g.a. sygdom, idet han dør samme år. Den nye kolonibestyrer E. C. Fencker (1844-1904) varetager formandshvervet, indtil Tobias Mørch vender hjem i 1887.

I anden halvdel af 1880'erne hersker der i flere perioder stor nød i distriktet. Der afholdes ekstraordinære møder for at bedømme trangen og bevilge hjælp, visse af de ordinære møder udsættes eller aflyses helt, et enkelt år uddeles der ikke repartition, idet store beløb var brugt til afhjælpning af nøden. I et udskrift af "Kommissionen for grønlandernes Anliggender" som er indført i UFF (forår 1889), skriver kommissionen således: "*I dette Distrikt har der været almindelig Nød, vistnok i større grad end andetsteds og der er derfor ogsaa udgivet Fattighjælp i større Maalestok, man vil haabe, at det vil lykkes Forstanderskabet, naar Erhvervsforholdene have bedret sig, at indskrænke Anvendelsen af Fattighjælp indenfor rimelige Grænser.*" (UFF 1888-1908/forår 1889)

Inspektør Andersen og forstanderskabet.

I et brev skrevet af inspektør Andersen til forstanderskabet d. 30. oktober 1889, kritiserer han anvendelsen af kolonikassens midler. Han skriver at man næsten overalt støder på misforståelser af og omgøelse af de "foreløbige Bestemmelser...". Han advarer på det alvorligste forstanderskabet mod at bebyrde kassen med fattighjælp efter sådan en målestok som man har gjort i den forløbne vinter, og kommer ud fra kolonikassens regnskaber med eksempler på tildelinger af hjælp, som han mener er helt utilstedelige. Iøvrigt kritiserer han også de beløb, der er anvendt på rejseudgifter for forstanderne, herunder især 3 forstanderes rejser til forårsmødet og bekendtgør, at dette ikke oftere må finde sted.

Muligheden for at inspektøren tidligere har kommenteret forstanderskabets virke er naturligvis til stede, men det fremgår ikke af UFF, hvori man har indskrevet breve fra inspektøren, som omhandler forbud mod grønlandske kvinders omgang med søfolk på

fremmede skibe o.l. , men ingen der direkte beskæftiger sig med forstandernes dispositioner over kolonikassen. I protokollen ”Breve til Betjentene” (BTB) ses heller ingen breve om forstanderskabet. Inspektøren har siddet i sit embede i 3 år, da brevet af 30. oktober 1889 skrives, så muligheden for, at hans foresatte på baggrund af kommissionens rapport har reageret og kommenteret forstanderskabets virke ligger lige for. De får jo tilsendt kopier af alle forhandlingsreferater. Formodentlig er det på den baggrund, at han efter så lang tids tavshed, afsender dette temmelig krasse brev.⁶⁶ I protokollen ”Breve til Betjentene” kan man finde et brev, som er skrevet til forstanderskabet. Det er skrevet i august 1887, hvor inspektøren er på sommerinspektion for at efterse koloniens beholdninger. Da han ser befolkningens elendighed, bevilger han 1000 kr. af fælleskassen, hvoraf han anbefaler at størsteparten af beløbet anvendes som repartition til de fangere, som i vintertiden havde været til væsentlig støtte for deres hus- og pladsfæller. (IN:BTB 1884-1887) Årsagen til at dette brev ikke er indført i forhandlingsprotokollen er, at der på dette tidspunkt ingen præst og formand for forstanderskabet er, til at tage sig af indskrivning af korrespondancen.

Ved at læse inspektørens korrespondance i BTB kan man se, at han i hele aspektet omkring handelen og dens administration er meget aktiv. Men indtil kommissionen kommenterer indbyggernes tilstand, har inspektør Andersen ikke levet op til den omdefinering af inspektørembedet der sker i 1849, hvor inspektøren ikke længere i så høj grad som tidligere skulle være repræsentant for ønsket om størst mulig udbytte, men også varetage grønlændernes tarv overfor handelen og bidrage til at løse de sociale og kulturelle opgaver. (Sveistrup og Dalgaard 1945:41) Årsagen skal formodentlig findes i hans baggrund, han er købmand og i sin løbebane indenfor KGH, har han været beskæftiget som sådan. Direktoratet har ikke reageret på hans manglende tilsyn med forstanderskabets virke, da han tilsyneladende klarer købmandssiden udmærket.⁶⁷

På det ordinære forårsmøde i 1890 forelægger formanden, pastor Mørch, inspektørens brev, som var stilet til formanden og regnskabsføreren.. Da disse ud af brevet forstod, at de to blev gjort ansvarlige for de dispositioner som et samlet forstanderskab i enighed havde besluttet, ”ville man ikke undlade at bringe disse Ankeposter til Forstandernes Kundskab for om muligt derved at bidrage til, at en bedre Tilstand indføres.” Når man læser referater fra

---

⁶⁶ I § 9 i foreløbige Bestemmelser kan bl.a. læses: ”En Udskrift af Forhandlingsbogen bliver hvert Aar med de almindelige Foraarsposter af formanden at tilstille Inspektøren, som skriftlig meddeler de Bemærkninger hvortil han maatte finde Anledning.”

⁶⁷ Da Krarup-Smiths efterfølger skal findes, er Rink også afgået som direktør for KGH, og muligheden for at den nye direktør Hørring, prioriterer inspektørens købmandsevner højere end evnerne til at føre tilsyn med forstanderskabsinstitutionerne, er formodentlig tilstede. Da Hørring har stor indflydelse i indenrigsministeriet, kan man næppe forestille sig, at nogen vil protestere hvis han peger på en ny inspektør.

disse møder, tænker man ofte ikke over, at referenten hele tiden må have i baghovedet, at der sidder en højere instans og vurderer det skrevne. Men når man læser de kursiverede linier jeg har medtaget, kan man nærmest føle skribentens blandede og formodentlig ikke særlig positive holdning, til afsenderen af det revsende brev. Referatet er skrevet således, at forstanderne skal gøre rede for de penge de har brugt og deres svar bliver indskrevet i protokollen. At udgifterne har været rimelige, vil selv den skrappeste vagthund formodentlig være enig i, efter at have læst begrundelserne. F.eks. svarer forstanderen fra Tasiussa: *"i Maanederne november, december, januar og februar var fanget paa Pladsen der i 1889 havde 42 Personer, ialt 8 Sælhunde, hvoraf de 4 Stk. i Udliggers Hus og saaledes ikke kom Grønlænderne til gode"*. Han svarer endvidere for at uddybe de forhold de har levet under: *"Nøden havde i virkeligheden været endnu større end det foregaaende Aar, da alle de penge som Fangerne havde opsparet, var medgaaet allerede det første Aar Nøden herskede. Han turde ikke garantere, at Befolkningen ikke omkom af Sult, naar han ikke maatte, hvor han ansaa det nødvendigt, hjælpe. Der havde det foregaaende Aar været 2 Dødsfald, som den almindeligste Mening antog stammede fra utilstrækkelig Ernæring. Han kunne ikke anse 3 kr. og 96 øre for overdrevent til en Person at leve af i 4 Maaneder, naar der slet intet andet er at erholde."* Til dette notere referenten: *"Hertil maatte forstanderskabet give ham Medhold."* Man må sandelig sige at upernavikkerne har fået deres præst tilbage, som uden vaklen og ganske snedigt i den form han har skrevet referatet, bakker op omkring de beboere, som har brug for hjælp. Han og hans medforstandere har anvendt forstanderskabsinstitutionen på en måde, som netop var en af intentionerne hos de "4 mænd i Godthaab". Det skulle være muligt at forhindre dødsfald i trangstider, hvilket ikke ganske lykkedes i Upernavik, da 2 var døde, men hvis ikke forstanderskabet havde eksisteret, ville antallet af døde formodentlig have oversteget de 2, da de hårde tider havde hersket siden 1886.

Med hensyn til de store rejseudgifter påpeger forstanderne at de grundet det dårlige vejr måtte bruge lang tid på at nå frem i kajak, og de 3 forstandere som specifikt var fremhævet af inspektøren udtalte, at de efterhånden var så gamle, at de p.g.a. det dårlige vejr, der havde hersket i distriktet, ikke ville have kræfter til at nå frem til møderne i Upernavik, hvis de skulle ro i kajak. Hertil fremfører kolonibestyrer Fencker at det var udgiften til at disse 3 forstandere måtte rejse i hvalfangersluppen, som især øger rejseudgifterne. Da det var ønskeligt at de 3 forstandere fortsatte deres virke, da man ikke nu kunne indsætte nogen med deres erfaringer og skrivefærdigheder, besluttede et enigt forstanderskab, at alle forstandere

fremover, hvad enten de rejste med kajak eller hvalfangerslup, skal aflønnes efter de i ”De Foreløbige Bestemmelser”⁶⁸ normerede betaling, som var de gældende regler for ekspresser.⁶⁹

Kritikken af den dyre transport af de ældre forstandere, eller de som ikke kan ro i kajak (der har været 1 enkelt) har tidligere været fremført af Frederik Christiansen, uden at der i protokollen er nævnt nogen debat herom. Ved dette møde bliver det slået fast, at det er evnerne og de øvrige betingelser, der stilles for at blive forstander der har betydning; man kan således ikke blive diskvalificeret p.g.a. alder eller manglende evner som kajakroer.

Ovenstående kan give det indtryk at inspektør Andersen siden sin tiltrædelse ikke har involveret sig i distriktets anliggender. Det har han, omend ikke i det økonomiske. På forårsmødet i 1889, har der i forstanderskabet udspundet sig en livlig debat om, *hvem* man kunne kalde for fangere, i forbindelse med uddeling af repartition. Nogle af medlemmerne, heriblandt kolonibestyrer Fencker, assistent Myhre, forstander Frederik Christiansen og pastor Mørch anså det som en betingelse for at kunne kaldes fanger, at vedkommende kunne ro i kajak og jage med harpun, hvorimod det øvrige forstanderskab mente at det var tilstrækkeligt at være garn- og utokfanger. Da man stod lige ved afstemningen, blev man enige om at lade inspektøren afgøre dette spørgsmål. Denne svarer i et brev i oktober 1889, at der i.h.t. de ”Foreløbige Bestemmelser” ikke var hjemmel for at udelukke de fangere fra repartition, som ved sælfangst anvendte garn eller skydevåben, ”...men at der selvfølgelig altid ved Fangernes ansættelse i Klasser altid maa tages tilbørligt Hensyn til, paa hvilken maade de driver deres Fangst og skal man udtale som Regel at ingen bør opføres som 1. kl. Fanger, uden at han er i stand til at fange med Harpun uden Hjælp af Skydevaaben.” Der sættes ved denne diskussion focus på et af de værdigrundlag, som ideen om forstanderskabsinstitutionen hviler på, som tidligere er beskrevet under gennemgangen af de 4 mænd i Godthaabs ”manifest”. I de 3 udgaver af ”Foreløbige Bestemmelser” Upernavik distrikt har arbejdet under, er det kun i forbindelse med valgbarhed til forstanderembedet, at der er nedfældet noget om hvilke egenskaber som fanger der kræves. I ”Foreløbige Bestemmelser” for 1863 står at han skal være en ”dygtig” fanger, (§5) i 1872 at det skal være ”en Indfødt, som enten endnu er en dygtig Kajakfanger eller i alt Fald har været en saadan og kun formedels Legemssvaghed har opgivet Fangsten”(§5); disse krav er stadig gældende i 1881-udgaven.(§5) Det skal bemærkes, at det er de danske medlemmer af forstanderskabet, præsten og den mest

⁶⁸ Regler for vederlag og rejsegodtgørelser kan læses i Foreløbige bestemmelser § 6

⁶⁹ Den første officielle meddelelse om ekspedition af postbesørgelse i Grønland sker i instruks af 2. januar 1873, hvor der i § 55 står, at udover de regelmæssige 3 forsendelser om året, kan der uden særlig ordre fra inspektøren sendes *ekspresser* i særlige tilfælde, f.eks. ved overbetjentes dødsfald, lægehjælp i særlige tilfælde o.s.v. Disse ekspresser betales til højere takst end de ordinære postbesørgelser (Fynbo 1959:1)

fremtrædende af forstanderne, som advokerer for at definitionen på en rigtig fanger, er den som repræsenterer de oprindelige grønlandske værdier, harpunen og kajakken og formodentlig har dønningerne fra det store værdislag som har foregået mellem Rink og Hugo Hørring forplantet sig op til Upernavik.⁷⁰ De øvrige medlemmer af forstanderskabet er mere pragmatiske,- geværet vinder jo frem i større og større udstrækning og i det nordlige Grønland, har man ikke som i Sydgrønland i så vid udstrækning brug for kajakken i sæljagten, da en stor del af de fangne sæler, skydes på isen ved utokfangst. Det er således første gang, at man i Upernavik forstanderskab drøfter hvad præmisserne for ”en dygtig fanger” er, en diskussion som fortsætter i den fremtidige grønlandshistorie, med variationer over, hvad en ”rigtig grønlænder” er; en diskussion jeg ikke vil komme yderligere ind på her. I ”De Foreløbige Bestemmelser” stilles der ikke specifikke krav til fangerne om, hvilke fangstredskaber de skal anvende, for at kunne modtage repartition. Her er kriterierne, at de inddeles i klasser efter duelighed, klasse 1 får tildelt 3 parter, klasse 2 får 2 parter og klasse 3 1 part. Derudover får de parter efter, hvorvidt de ejer en konebåd (3 parter, efter 1881 4 parter), et godt spand hunde med slæde (2 parter), den som i hele det forløbne år har haft over 2 Rd. i sparekassen (1 part) og efter 1881 får man 1 part for hver person man forsørger. Det er således ikke hvor meget man fanger, der giver de fleste parter, det kan kun bruges til at vurdere ens duelighed i.f.t. hvilken klasse man skal henhøre under, men evnen til at forsørge sig selv og sine slægtninge, efter gammel skik.

Sommeren 1890 rejser inspektør Andersen på tjenesterejse til Upernavik distrikt og tilsyneladende har den personlige kontakt haft en positiv indflydelse på forholdet mellem inspektøren og forstanderskabet, for fremover ser vi ikke en lignende kras udveksling af skrifter som ovenfor beskrevet.

Ved det ordinære efterårsmøde s.a. byder man velkommen til den nye inspektør og meddelelsen om at forstanderen gennem 26 år Frederik Christiansen er afgang ved døden p.g.a. sygdom bringes. Tabet af den mest markante af de folkevalgte forstandere, som har virket under hele forstanderskabets eksistens afstedkommer mange smukke ord til hans eftermæle. Han og tidligere nævnte Jacob Lynge er de 2 forstandere som har markeret sig stærkest i distriktsanliggender i.h.t. mødereferaterne og han er ofte af inspektoratet blevet belønnet for sin gerning, både med sølvur og med pengepræmier. Kolonibestyrelsen Fencker er

---

⁷⁰ Rink udgiver i 1882 det stærkt følelsesladede skrift ”Om Grønlænderne, deres Fremtid, og de til deres Bedste sigtende Foranstaltninger”, som Hørring besvarede med ”Bemærkninger om Grønlænderne m.m.” og de 2 udsendte yderligere skrifter mod hinanden, hvor Rink stod for det demokratiske og gjorde sig til talsmand for nye initiativer og med progressive ideer for Grønlands styre, hvor Hørring stod som repræsentant for det konservative og statiske danske styre. (Rink går ind for udvikling, men anser sæljagten for en grundsten for grønlændernes overlevelse).

blevet afløst af H.V.H. Beyer (f.1856, hans dødsår er ikke opgivet i de biografiske oplysninger i ”Grønland. Tohundredaaret for Hans Egedes landing).

Sammenfatning af perioden 1881 til 1890.

Ved indførelse af nye bestemmelser og når nye personer indtager vigtige poster som har betydning for Upernavik distrikt, har det hver gang medført røre i samfundet. Før Rinks afgang som direktør for handelen får han gennemført en stramning af ”De Foreløbige Bestemmelser”, så grønlænderne i endnu højere grad kan leve efter principperne i de gamle skikke, idet han mener, at Grønlands geografi og beliggenhed gjorde jagten på sæler til landets reelt enerådende erhverv, så hvis grønlænderne skal overleve som folk, må de ikke civiliseres udover et meget begrænset niveau, da de ellers vil miste deres traditionelle erhvervsduelighed. (Marquardt 98/99:22) Formodentlig fordi Rink følte sig presset af indenrigsministeret/Hørring, ønsker han ændringerne gennemført med det samme, hvilket medfører noget nær åbent oprør i forstanderskabet, hvor den ellers besindige forstander Frederik Christiansen fører an i protesterne, og får gennemført en udsættelse på et år; et år de udnytter til forskellige bevillinger, før den nye strengere lov træder i kraft. At formanden samtidig udskiftes med en ny ung præst, som ikke har Mørchs myndighed og den respekt, der står om ham, vanskeliggør en mere smidig overgang. De (fornemmes det) febrilske aktiviteterne i København mærkes også således, at der meget hurtigt skal udpeges personer, som skal kommentere et skrift indeholdende en vejledning i grønlandske skikke og vedtægter. Dette kan ligeledes ses som markør for, hvor hårdt Rinker arbejder for at styrke de ”nationale værdier”.

Der kan sættes spørgsmålstegn ved det hensigtsmæssige i, at der strammes så meget op på kriterierne for uddeling af hjælp i trangtider, som der sker med ændringen af de ”Foreløbige Bestemmelser” i 1881, når muligheden for ”hjælp til selvhjælp” allerede i bestemmelserne af 1872 er reducerede og de nye stramninger muligvis resulterer i 2 sultedødsfald. Muligvis er det et incitement til ikke at forfalde til hjælp fra kolonikassen, når muligheden for selvforsørgelse er til stede, men det betyder også, at der tilsyneladende ikke kan gives den hjælp der er nødvendig, når mulighederne for fangst bliver umuliggjort p.g.a. vejret.

Man ser, at kriterierne for en ”rigtig fanger” bløder op. Det erkendes at tiderne skifter, og at geværet med sin større effektivitet nødvendigvis må fortrænge harpunen som det vigtigste fangstredskab. For dog at understrege det *moralske* aspekt, at det er de gamle skikke

og vedtægter der skal sikre det grønlandske folks overlevelse, bibeholdes kravet om at man er i stand til at fange med harpun.

Den mangeårige inspektør for Nordgrønland Krarup-Smith afgår pludseligt ved døden i 1882 og han bliver året efter efterfulgt af N.A. Andersen, som tiltræder sin stilling, formodentlig uden særlig stort kendskab til hvad hans embede indebærer. Alle disse genvordigheder, som udskiftning af personer i deres stillinger og ændringer i bestemmelserne medfører, bliver uhyggeligt forstærkede, da der er misfangst og heraf følgende trang, det meste af tiden i den anden halvdel af 1880'erne. Lokalt har ledelsen i de første år været slap og ligededes i det næste trin i hierakiet, inspektoratet. Tilsyneladende er det kommissionen der får rusket op i inspektøren, som på klassisk maner, lader kritikken gå videre til forstanderskabet. Men Mørch er tilbage, der kommer en dialog igang imellem Inspektoratet og forstanderskabet og der er således grobund for, at forstanderskabet kan fortsætte deres virke blandt befolkningen, i en bedre harmoni end de senere år.

7. Perioden 1890 til 1900.

Den første grønlandske ungdomsinstitution.

På det ordinære efterårsmøde i september 1891, forelægges ideen til et initiativ, som ikke tidligere er set i Grønland. Formanden og kolonibestyreren foreslår at der bevilges 25 kr. til 4 unge mænd/store drenge, *"...som vil blive at anvende til at forsørge disse, anbragt på en saadan Maade og under Forhold, saa at de kunne blive nyttige Medlemmer af Samfundet"...* *"disse Beløb stilledes til Udligger Kleemans⁷¹(1844-1901) disposition, som godhedsfuldt har paataget sig at forskaffe, at der ved Augpilagtok, hvori de nævnte, samt (her nævnes yderligere 3 unge som har opdragelseskontingent indestående i sparekassen) ville under hans Formynderskab blive søgt uddannede til dygtigere Mennesker. Det er en selvfølge at Udligger Kleemann vil indsende Regnskab for de anvendte Beløb, ligesom at han er villig til at finde sig i forstanderskabets Formands Tilsyn, hvorimod der overgives ham Ret til ikke at finde sig i andre forstanderskabsmedlemmers Indblanding. Den fornødne Myndighed overdrages ham saaledes, at han kun staar det samlede Forstanderskab til Regnskab for sin Adfærd."* (UFF)

---

⁷¹ Heinrich Kleemann var født i Prøjsen, hvor han lærer hustømrer og snedkerprofessionen. Efter at have deltaget i krigen mod Østrig som soldat, rejser han til Danmark hvor han arbejder som tømrer- og snedkersvend til 1870, hvor han gør tjeneste i den tysk-franske krig 1870-71. Derefter bliver han igen snedker i København. Han bliver i 1874 ansat ved KGH, først i Ritenbenk, derefter 1876 ved Godhavn, 1877 ved Upernavik, 1873 i Godhavn og 1881 ved Upernavik, hvor han bliver udstedsbestyrer i Tasiussak. I 1876 bliver han gift med Agathe Maria Birgithe Willumsen. Han dør d. 16.juli 1901 i Sdr. Upernavik.

Initiativet benævnes en opdragelsesanstalt,⁷² og er tydeligvis inspireret af lignende institutioner i Danmark. Tilsyneladende har der været en del unge mænd/drenge, som havde behov for at blive taget hånd om, idet man allerede på det næste møde i foråret 1892 udpeger yderligere 3 unge, som kan henvises til Kleemanns opdragelsesanstalt. Hvor dårlig deres tilstand har været kan ses af, at Kleemann kan oplyse, at *"de Anbragte var blottede for alt og maatte udstyres fra inderst til yderst"...* og endvidere at *en Enkelt af de lidt Ældre i længere Tid havde været svagelig.* De unge opfylder i forstanderskabets øjne lovens ord om, at der ikke er slægtninge der kan hjælpe dem og bevilger 2 af dem en kajak i.h.t.11 A og 3 af de unge bevilges halvdelen af beløbet til et gevær i.h.t. §12, hvilket er muligt hvis kassebeholdningen er god og de selv kan erlægge den anden halvdel af beløb. Udligger Kleemann påtager sig at betale den anden halvdel.

Blandt forstanderne, hvoraf flere allerede havde taget den i øjesyn, er der iflg. UFF stor og udelt begejstring over oprettelsen af opdragelsesanstalten. I forårsmødet skrives bl.a.: *"Størst Interesse knyttede sig naturligvis til de til Forsørgelsesanstalten bevilgede beløb..."* ... *"kan man dog kun med den varmeste Tak til udligger Kleemann for hans udviste Arbejde, omhu og og flid som han til det naaede resultat, som i faa ord kan beskrives som en noget større Retssikkerhed over hele Distriktet."* På samme forårsmøde besluttet, at der skal ansættes en grønlanderinde, som kunne forestå syarbejdet. Kleemann udtaler på mødet, at med de bevillinger der er givet kan anstalten i den kommende tid bære sig, så der ikke behøves større bevillinger på efterårsmødet.

Da forstanderskabet modtager brev fra inspektoratet vedrørende deres initiativ om oprettelse af en opdragelsesanstalt for unge mænd/drenge, er der gået næsten et år, siden beslutningen om at iværksætte projektet. Brevet fra inspektøren er skrevet d. 21. juli 1892 og da der står p.t. Upernivik, må man formode, at inspektøren har skrevet det under en sommerinspektion og således på dette tidspunkt, have gjort i mindstemål formanden og kolonibestyreren sin holdning klar. I brevet står bl.a. at læse: *"Hvorvel der muligen vil kunne paavises spor af, at det anstillede Forsøg ikke har været helt uden Nytte for enkelte Individer, maa man dog – som ogsaa af hr. Formanden erkendt – anse Forsøget som saa lidet afpasset efter den indfødte Befolknings Tænkemaade og Levevis, at det ikke bør fortsætte, saameget mindre som Forstanderskabet ingensomhelst Hjemmel har i de "Foreløbige Bestemmelser" til at afholde Udgifter i deslige Øjemed."*

---

⁷² Institutioner benævnt "opdragelsesanstalt" er af gammel oprindelse. Således ses at Sorø Akademi i 1586 af Frederik d. 2 blev oprettet som opdragelsesanstalt og skole for 30 adelige og 30 ikke adelige elever. Efterhånden fik betegnelsen en mere odios klang, idet opdragelsesanstaltbegrebet knyttedes til fattige, forsømte og forældreløse børn, som man kunne frygte ville vokse op til at blive forbrydere og voldsmænd.

På efterårsmødet 1892 orienteres forstanderskabet om inspektørens afgørelse. Forstanderskabet gør gældende at man ikke var uvidende om at der ikke stod noget herom i de ”Foreløbige Bestemmelser”, *”...men ved Oprettelse i sin tid af Anstalten, var Kolonibestyreren i den Grad forvisset om Nyttens og Nødvendigheden af en saadan Anstalt og anbefalede sit derom stillede Forslag saa varmt, at man mente at kunne forsvare at gaa ind herpaa, som et Forsøg. Det samlede Forstanderskab har med Glæde modtaget Inspektoratets Skrivelse og Resolution med Hensyn til Anstalten.”*

Et tilsyneladende velfungerende initiativ, der forventes at blive selv bærende, som afhjælper ikke alene elendigheden hos nogle unge mennesker, men også forbedrer retssikkerheden i hele distriktet, affejes efter knap et år af inspektøren, ovenikøbet med taksigelser fra forstanderne. Ifølge tidligere referat er drengenes forhold allerede efter kort tid forbedrede. Kolonibestyreren, som er rejst (en oplysning der gives ved efterårsmødet, han bliver fyret fra KGH i 1893), får tildelt al æren/skylden, og forstanderskabet vasker tilsyneladende i skøn samdrægtighed hænderne. Helt kan de nu ikke vaske dem, da de tidligere referater ikke blot kan slettes og det i dem klart fremgår, at de var ganske positive omkring initiativet og de resultater, der kunne fremvises af den foreløbige indsats. Muligheden for at Mørch er blevet presset af kolonibestyreren til at etablere opdragelsesanstalten forekommer ikke sandsynlig, da han tidligere har vist, hvor lidt autoritetstro han var overfor de danske myndigheder.

Inspektør Andersen begrundet sit afslag om en opdragelsesanstalt med følgende to argumenter, for det første at det er *”saa lidet afpasset efter den indfødte Befolknings Tænkemaade”*, hvilket jo siger sig selv, da lignende ikke er forsøgt tidligere, men samfundets ændrede tilstand er tidligere erkendt af inspektøren i spørgsmålet om hvad en ”rigtig fanger” er, så muligheden for at forholde sig til et problem, som så åbenlyst ikke bliver løst i.h.t. tidligere skikke, er tilstede. Naturligvis kunne man tage den yderste konsekvens af de gamle skikke og vedtægter, og lade drengene hutle sig videre, med muligheden for at dø hvis en ny vejrmæssig katastrofe indfinder sig, men inspektøren giver ingen skriftlige anvisninger på hvordan forstanderskabet alternativt skal forholde sig. Det andet argument er en henvisning til de ”Foreløbige Bestemmelser”. Der står ganske vist intet om hvordan man samlet kan løse et problem som omfatter flere unge mennesker, som er forsørgelsesløse, fordi ingen erhververe tilsyneladende vil tage ansvaret for dem. Men med lidt velvillighed, antager jeg, at de ”Foreløbige Bestemmelser” kunne anvendes. I § 11 A kan læses, at ”Forstanderskabet skal drage Omsorg for, at de Drengbørn, der nyde Understøttelse, i tide forsynes med Kajacker med Tilbehør” og i § 12 står at *”naar den til Repartiering bestemte Sum er nogenlunde*

rigelig, kan Forstanderskabet beslutte, at der deraf forlods skal udredes enkelte Beløb som Opmuntring og Udmærkelse til duelige ...(...)...eller til begyndende Kajakfangere, som ønsker at anskaffe sig Riffel” hertil skal den anden halvdel af summen kunne erlægges, hvilket Kleemann havde påtaget sig. Som det fremgår er der en mulighed for at godkende forstanderskabets disponering med lidt velvilje og kreativitet, men inspektøren afstår fra denne mulighed i enighed med forstanderne. Hvad man tidligere har bevilget tages ikke tilbage, men muligheden for at understøtte andre unge i samme situation findes ikke længere.

Der er en til sikkerhed grænsende sandsynlighed for, at der er andre faktorer der spiller ind og som har indflydelse på hændelsesforløbet. Formodentlig kan dette mysterium om et godt projekt, som bliver skudt i sæk uden en rimelig argumentation løses, ved at granske yderligere i diverse arkivalier, men jeg vil af hensyn til mine tidsmæssige og logistiske begrænsninger, udskyde det til et andet tidspunkt.⁷³

Befolkningen har i 1891 (hovedsagligt i sommerperioden) været hårdt angrebne af sygdom. Blandt de voksne er det en influenza-lignende sygdom og blandt børnene var det kighoste.⁷⁴ I 1891 kostede det 24 voksne og 27 børn under 5 år livet. På grund af sygdommene havde man ikke fået samlet det fornødne vinterforråd, men alligevel var tilstanden overalt god, da der havde været en rimelig jagt efter at isen havde lagt sig.

Om forstanderskabet og inspektoratets videre samarbejde i inspektør Andersens tid.

I maj måned 1893 udfærdiger inspektør Andersen et cirkulære til alle forstanderskaber i Nordgrønland.(UFF) Han har nu beklædt embedet i 10 år og mener tilsyneladende, at han nu har erhvervet et så grundigt kendskab til de enkelte forstanderskabers virke, at han kan evaluere deres funktion i forhold til lovbestemmelserne i ”Foreløbige Bestemmelser af 1881”. Generelt mener han, at forstanderskaberne lægger for lidt vægt på erhververnes forsørgelsespligt overfor slægtninge og husfæller. Det har medført at mange erhververe ikke opfylder de forpligtelser de har ifølge gammel skik, til at forsørge nærpåroende enker og forældrelose og istedet henviser dem til understøttelse af forstanderskabet. Inspektøren har

⁷³ I IN:BTB 1884-1887 kan læses, at Beyer i et brev fra inspektøren af 5. august 1887 får en alvorlig reprimande, fordi der fra flere sider har været stærke beklagelser over hans levevis med sin tjenerinde, under hans placering i Prøven (assistent 1885-1887). Hvis han indlader sig på lignende igen, vil man ikke nøjes med advarsler. Beyer er på permission i Danmark 1888-90, hvor han gifter sig. I et brev fra inspektøren skrevet d. 21. juli 1892, bliver Beyer efter ansøgning, bevilget aflevering af kolonibestyrerembedet i Upernavik distrikt, samt hjemgang i år, p.g.a. omstændighederne. (NI:BTB 1891-1894). Hans ægteskab bliver senere opløst. Muligvis har Beyer person indflydelse på håndteringen af opdragelsesanstalten, men det er foreløbig blot gisninger.

⁷⁴ Mørch benævner de voksnes sygdom for influenza i et brev (Ostermann 1936:83). Bertelsen skriver: ”*Som i det foregaaende Afsnit nævnt har der i ældre Tid blandt de grønlandske Læger været en Tilbøjelighed til at betegne enhver epidemisk Luftvejskatarrh i Grønland som Influenza*”. (Bertelsen 1943:25) og skriver i samme skrift, at man bør se bort fra skildringer af influenza i Grønland før 1900.

endog erfaret, at visse erhververe tager slægtninge der får understøttelse til sig i deres hus og samtidig lader dem medregne til de personer, efter hvis antal husherrens repartitionsparter bestemmes.

Inspektøren anmoder forstanderskaberne om nøje at afprøve hver enkelt af de forslag til understøttelse som forstanderne kommer med på de ordinære møder og nøje overveje enhver form for hjælp. Med hensyn til fattighjælp efter § 11 B mener han at den hidtil anvendte praksis med på efterårsmødet at anslå den sum som man forventer der vil være behov for *”bør ophøre, da fastsættelse af en saadan Sum i Regelen opfattes af Forstanderne som en Hjemmel til i Vinterens løb at udgive det nævnte Beløb, selv om der slet ingen Grund har været til at udgive Fattighjælp”*.

I cirkulæret gøres der meget ud af at forstandernes bistand til at modvirke den overhåndtagende private udborgning. Det fremgår af det skrevne, at det er en diskussion inspektøren har haft med forstanderskaberne og at han ikke kan godtage de argumenter, der fremføres for at give på borg. Han mener at årsagerne til långivningen er den enkeltes frygt for at stå alene overfor befolkningen og at långiverne ikke har kunnet stå imod tiggeriet og anmodningerne om lån.⁷⁵

Fremover skal enhver, der modtager lån udelukkes fra repartition og formændene for forstanderskaberne bliver pålagt at foranledige, at en på grønlandsk affattet bekendtgørelse bliver opslået i samtlige handelsudsalg til underretning for befolkningen om: **A.** - At ingen af handelens personale er berettiget til at gøre udlån til grønlænderne, samt **B.**- at der efter forstanderskabsbestemmelserne ophviler de indfødte forstandere som pligt at udelukke sådanne fra repartition, som falde andre til besvær ved tiggeri og anmodning om lån.

Dette cirkulære indledes med ordene: *”Under den udvikling, som forstanderskaberne i Aarenes Løb har taget...”* og går så over til de ovennævnte kritikpunkter. Man kan undre sig over, at inspektøren ikke indser, at han med en sådan indledning indirekte påtager sig skylden for den uorden, der hersker i hans inspektorat. Den *udvikling* er han den eneste der har kunnet standse i opløbet. Han nedgør endvidere de enkelte forstanderes ansvarlighed i.f.t. deres kompetance til uddeling af understøttelse i.h.t. § 11 A og B.

Umiddelbart læses ingen reaktion på dette cirkulære i refaterne af møderne, omend de er temmelig kortfattede. I det første møde efter modtagelsen (d. 11. april 1893) noteres, at der bevilges understøttelse til et antal enker i.h.t. § 11 A som var uden forsørgere og til et antal enker, der havde forsørgelsespligtige, men uduelige sønner. Forstanderskabet forsøger

---

⁷⁵ En af årsagerne til at administrationspersonalet gerne vil give på borg, kan muligvis være, at aftalerne for tilbagebetaling kan være ganske indbringende for långiveren. (Andersen 1979:31-32)

tilsyneladende at gøre opmærksom på, at selv om man har sønner i den fangstduelige alder, betyder det ikke nødvendigvis, at de er i stand til at forsørge deres mødre og at man derfor ikke blot slavisk kan henvise til en forsørgelsespligt. Med hensyn til uddeling af fattighjælp efter § 11 B, foreholdes forstanderne at udvise mest mulig sparsomhed. Der blev således ikke afsat et beløb, som man antog ville svare til den trang der altid opstod på bestemte tidspunkter af året.

Det anes at bureaukratiseringen er stigende i disse år. Der bruges *år* på at afgøre spørgsmål, som med lidt smidighed kunne løses umiddelbart. Indenrigsministeriet bliver i 1895 opmærksom på en bødesag, hvor man er af den mening, at forstanderskabet ikke har fulgt proceduren. Derefter følger en korrespondance mellem inspektoratet og forstanderskabet, hvor forstanderskabet gør opmærksom på, at de har anvendt samme regler i årevis og frygter at befolkningens respekt for institutionen kan mindskes, hvis der sættes spørgsmål ved deres autoritet. I 1897 afgør konstitueret inspektør Joensen (Andersen er på permission) sagen til forstanderskabets fordel. Der er andre lignende sager, hvoraf en er ganske interessant. En forstander påtaler på forstanderskabsmøde d. 16. september 1896, at konebådene bygges så små som det er muligt at bygge dem, og han mener at dette kun skete for at få repartitionsandel. Forstanderen foreslår at inspektoratet fastsætter den mindste længde en konebåd skal have for at ejeren kan opnå repartition. På dette svarer inspektøren i en skrivelse af 3. august 1897, at *"Inspektoratet fremfører at de nu oftere ejes af en enkelt Familie og man maa konkludere at Sammenholdet er mindre nu. Inspektoratet vil ikke fastsætte en Længde da man kan frygte at gøre Uret, men som almindelig Regel maa man fastsætte, at Baaden vedligeholdes og benyttes til Erhverv"*. Det er bemærkelsesværdigt, at inspektøren i dette tilfælde erkender og acceptere en ændring blandt befolkningen, bort fra de gamle skikke og vedtægter, men er meget stålfast i sine holdninger til forsørgelsespligten efter *"gammel skik"*.

Sammenfatning af perioden 1890 til århundredskiftet.

I efteråret 1891 fremkommer formanden for forstanderskabet og kolonibestyreren med et usædvanligt og i grønlandsk sammenhæng, ganske nyt initiativ om en opdragelsesanstalt, som forekommer at dække et presserende behov, da der tilsyneladende er en gruppe drenge/unge mænd, som ikke bliver forsørgede, på trods af de strammere krav til forsørgelse af slægtninge efter *"gammel skik"*. Initiativet afvises af inspektør Andersen, med begrundelser, der ikke virker overbevisende.

I foråret 1893 beviser inspektøren, at han følger de enkelte forstanderskaber i Nordgrønland og deres forvaltning af de ”Foreløbige Bestemmelser” ganske nøje, ved i et cirkulære at kritisere deres foranstaltninger meget kraftigt. Han mener at forstanderskaberne lægger for lidt vægt på de ”Foreløbige Bestemmelser” krav, om forsørgelse af familie og husfæller og fremkommer med græsselige eksempler på misbrug af kolonikassens midler. Nu skal man ikke blot bevilge understøttelse fordi en person f.eks. er enke, men nøje granske hvert enkelt tilfælde og ligeledes i hvert enkelt tilfælde vurdere omfanget af hjælp. Han beskylder direkte (desværre, en mildere udlægning af hans sprogbrug vil ikke være rigtig) forstanderne for, at de ved at estimere den trangsmæssige hjælp efter § 11 B (fattighjælpen) forud hvert efterår, legitimerer at alle pengene bruges, selvom der måske ikke er et behov.

Alle argumenter for at give på borg fejes af bordet, selv om der tilsyneladende hos visse af forstanderne eller de ved handelen ansatte ses tilfælde, hvor man mener der kan gøre undtagelser. Man erindrer her de tidligere diskussioner, der har været vedrørende tidspunktet for uddeling af repartition, da Upernavik distrikts indtægter for fangst hovedsagligt ligger i foråret.

Der sker en stigende bureaukratisering af sagsgangene vedrørende afgørelse af forhold, som det har været en årelang tradition for at forstanderskaberne selv afgør, og der ses flere tilfælde af at der føres en slingrekurs med hensyn til afgørelser om hvad der fuldstændig rigtigt skal afgøres indenfor rammerne af ”Gammel Skik” og hvor man accepterer, at samfundet forandrer sig.

Som tidligere nævnt handlede inspektør Andersen som købmand i sine første år og da han begynder at forholde sig til forstanderskabernes virke, sagsbehandler han med argumenter, hvor nye initiativer afvises, og der indtil bevidstløshed henvises til gamle skikke og vedtægter, hvor det ikke forekommer at ske ud fra et ønske om fremme indbyggernes velfærd, men som et middel til at begrænse kolonikassens udgifter.

De resultater Rink har opnået i sin årelange kamp for at skille handel og administration ser ud til at miste fodfæste. Kommissionen som skulle sagsbehandle for indenrigsministeriet er nedlagt, alle tråde samles igen i KGH’s direktorat, idet det ”overlades Direktoratet ved behandlingen af de pågældende sager, forinden disse forelægges indenrigsministeriet, at konferere med de under direktoratet her ansatte embedsmænd, som tidligere have tjent i Grønland og således er særlig kendt med forholdene der, samt med de grønlandske inspektører og ældre erfarne kolonibestyrere, som måtte opholde sig her.”(citeret fra Andersen 1979:15)

Formanden for forstanderskabet, Tobias Mørch, har tilsyneladende opfanget ændringen i holdningen overfor forstanderskabets funktioner, idet han på et forstanderskabsmøde i september 1896 ifølge referatet *"formanede Forstanderskabet til ikke at være Forstandere kun i Trangstid da der udgives Fattighjælp, men at være Forstandere til alle Tider, idet de i henhold til "Foreløbige Bestemmelser" § 6 fører Tilsyn med hvad der foregaar i deres Distrikt, overholde god Orden og være deres Landsmænd til et godt Eksempel, samt anvende Forstanderskabets Midler med Sparsommelighed. Dernæst udtalte han det Haab, at alle Forstandernes Arbejde maatte blive til Gavn for Befolkningen, hvad vi alle gerne skulle arbejde paa."* Mørch er trofast mod den oprindelige ånd i forstanderskabsinstitutionen og er, som i tidligere tilfælde, ikke bange for at fremkomme med sin mening overfor autoriteterne.

8. Forstanderskabets sidste år.

Nye strømninger i Grønland og i Danmark.

Spørgsmålet om kriterierne for at være en "rigtig fanger" og være værdig til at modtage repartition dukker atter op i år 1902, da direktoratet udsender en meddelelse nr. 1901, hvor der på side 140 fastsættes, at de garnfangere, som ikke fange fra kajak udelukkes fra repartition. Dette diskuteres i et forstanderskabsmøde i april 1902, hvor et flertal af forstanderne mener, at de garnfangere der bidrager væsentligt til kolonikassens indtægt skal have andel i repartitionen. Formanden og kolonibestyrer Kraul (1863-1915) mener at *"...Kajakfangsten, som den der bør være den grønlandske Nations Hovederhvervsmiddel, må være Vejen til at faa Andel i Repartitionen"*. Spørgsmålet forelægges den nye inspektør Daugaard-Jensen (1871-38)⁷⁶ som i en skrivelse af 17. september svarer: *"...skal Inspektoratet herved meddele, at det ikke mener at kunne fravige den hidtil fulgte Praksis, ifølge hvilken Repartition kan tildeles Personer, som var eller har været Kajakfangere, fordi man ikke kan fastsætte Adgangen til Repartition alene efter, hvorvidt den Paagældende bidragen væsentligt eller mindre væsentligt til Kolonikassens Indtægter. Afgørelsen heraf vil altid til Slut blive en Skønssag, som ofte vil give anledning til Misfornøjelse og som, når Tanken konsekvent gennemføres, vil resultere i, at ikke alene Garn- og Utoxfangere, men*

---

⁷⁶ Jens Daugaard-Jensen blev i 1892 færdiguddannet som jurist. Han påbegynder sin karriere i KGH i 1894 som volontør i Umanak, bliver assistent i København 1895, i 1898 udnævnes han til fuldmægtig samme sted og i april 1900 udnævnes han til inspektør for Nordgrønland. I 1912 bliver han direktør for Grønlands styrelse i hvilken stilling han sidder indtil sin død. (oplysninger fra Bent Nielsen 1996)

ogsaa hajfiskerne ville blive repartitionberettigede, da disse sidste ligesaavel som de Førstnævnte kunne siges ofte væsentligt at bidrage til Kolonikassens Indtægter”.

Vi er nu i begyndelsen af det 20. århundrede. I Danmark sker der i slutningen af det 19. århundrede en kraftig industriel og økonomisk vækst, - og i de danske kolonier i Grønland, skal man kunne ro i kajak og fange sæler med harpun, før man er værdig til at modtage repartiering. Denne totale stagnering i synet på administration og erhvervsforhold i Grønland, som denne afgørelse giver udtryk for, kan formodentlig henføres til at alle afgørelser vedrørende Grønland siden kommissionens nedlæggelse har ligget i direktoratet for KGH, som effektivt har skudt sig ind som et mellemlid mellem forstanderskaberne og indenrigsministeriet. Systemskiftet i 1901, hvor venstre kommer til magten er også indledningen på et mere liberalt syn på de danske kolonier i Grønland. I Danmark er der en voksende, og i visse kredse, voldsom kritik af direktoratet for KGH. Denne kritik udgik først og fremmest fra journalisten Ludvig Mylius-Erichsen. (1872-1907) I forbindelse med ansøgningen til indenrigsministeriet om tilladelse til at foretage ”den litterære ekspedition”⁷⁷, blev direktoratet forespurgt. De afslog idet de mente, at ekspeditionens formål var uvidenskabeligt og hvilede på et for løst grundlag. Den kritik ekspeditionen måtte fremkomme med, ville kun blive til skade for grønlænderne. Men med støtte fra ”kyndige grønlandsfarere” gik indenrigsministeriet imod direktoratets afgørelse og tillod ekspeditionen. Ekspeditionens formål var fortrinsvis indsamling af materialer til *”en almen læselig skildring af natur og mennesker...særligt af grønlændernes opfattelse af deres stilling overfor kolonisationens administrative og kulturelle virksomhed”* og skulle danne baggrund for en diskussion om det *”stadigmere presserende spørgsmål om Grønlands fremtid som dansk besiddelse.”* (citeret fra Andersen 1979:24)

Blandt de grønlandske forstanderskaber ses også enkelte forsøg på at kommunikere direkte med indenrigsministeriet, hvor der forsøges at sætte spørgsmålstejn ved direktoratets kompetance. Præsten Schultz-Lorentzen (1873-1951) forsøger, da han sidder som formand for forstanderskabet i Egedesminde, i en sag der behandles i forstanderskabet i 1898/99, at anfægte direktoratets kompetance til at omstøde en beslutning truffet af forstanderskabet, idet han henviser til ”Foreløbige Bestemmelser” § 9. Heri står, at pålæg fra inspektoratet skal tages til følge, *”...men Forstanderskabet er berettiget til igennem Inspektøren at indbringe Sagen til Afgørelse af Indenrigsministeriet”*. (FB 1881 §9) Inspektøren pålægger Schultz-

---

⁷⁷ I den litterære ekspedition (1902-1904) deltog foruden Mylius-Erichsen, Knud Rasmussen, Harald Moltke og Jørgen Brøndlund. Ekspeditionen besøgte flere byer på vestkysten, drog i 1903 i hundeslæde over Melvillebugten og fik i marts måned kontakt med polareskimoerne (Inughuit). Da Moltke blev syg måtte de oversomre og rejste først i februar 1904 sydpå igen.

Lorentzen at tage direktoratets afgørelse til efterretning, som anmoder om at sagen bringes for indenrigsministeriet. Dette nægter inspektøren, idet det samlede forstanderskab skal være enige heri og da de tilsyneladende ikke er det, fuser sagen ud.

Da Schultz-Lorentzen i 1901 blev udnævnt til missionær og seminarieforstander i Godthåb i 1901, udspillede atter et handlingsforløb, som i princippet drejede sig om det samme. Nogle fangere ved Grædefjorden ønskede at deres boplads skulle have status som udsted, således at KGH kunne oprette et varedepot. Inspektoratet afslog anmodningen, hvorefter de danske medlemmer af forstanderskabet tog sagen i egen hånd og oprettede et for egen regning. Der udspandt sig derefter en livlig korrespondance mellem inspektøren og direktoratet med efterretninger til indenrigsministeriet. Der var flere aspekter i denne sag. KGH's monopol blev brudt og deres autoritet blev svækket, inspektørens autoritet overfor de indfødte blev ligeledes svækket, da beslutninger blev truffet på forstanderskabsmøderne; men det væsentligste i sagen er formodentlig, som i Egedesmindesagen, spørgsmålet om forstanderskabernes kompetance og udstrækningen af deres selvstyre. Denne sag endte med, at direktoratet gav sig og accepterede oprettelsen af et varedepot ved Grædefjorden. Baggrunden for at tilladelsen blev givet, skal formodentlig ses i lyset af den polemik og stærke kritik af KGH som foregik i den danske presse i begyndelsen af 1904 og direktoratet frygtede endnu mere negativ omtale af KGH, hvis de stod fast på deres afslag.⁷⁸

Der er formodentlig ingen grund til at antage at direktionen har forbrudt sig mod nogle bestemmelser i den måde de har håndteret de ovenfor refererede sager, idet forstanderskabssager var underlagt direktoratet før og efter kommissionen. Det er sandsynligvis den meget stramme sagsbehandling, som havde udviklet sig, og som indsnævrede forstanderskabernes handlemulighederne, man ønskede at sætte fokus på.

Formand Mørch skrivelse til indenrigsministeriet.

I et cirkulære til forstanderskaberne i Umanak og Upernavik skrevet af inspektør Daugaard-Jensen d. 12. juni 1903, fremgår det at formændene for forstanderskaberne har indanket særskilt til indenrigsministeriet, uden at det ses at medlemmerne har haft lejlighed til at udtale sig, hvorfor han ikke vil videresende deres skrivelser.

Formodentlig drejer det sig om spørgsmålet vedrørende hvem der kan modtage repartition som blev drøftet på forstanderskabsmøde d. 8. april 1902 som tidligere er refereret, men det kan muligvis være andre emner formanden har ønsket at tage op udenom

---

⁷⁸ Egedesmindesagen og Grædefjordsagen er refereret fra Jens Peter Andersens speciale i 1979: "Baggrunden for den grønlandske nyordning i 1905."

inspektøren. Det har ikke været muligt at bestemme nøjagtigt på det forelæggende kildemateriale. I det tilfælde, at det drejede sig om reglerne for modtagelse af repartition, kan det muligvis være fordi alle medlemmer af forstanderskabet, undtaget formand Mørch og kolonibestyrer Kraul, var uenige i inspektørens afgørelse og der derfor var ønske om at få prøvet afgørelsen ved højere instans; denne udlægning skal blot læses som en mere eller mindre kvalificeret gisning. Efter modtagelse af cirkulæret høres ikke yderligere til sagen.

At jeg medtager ”gisningen” skyldes, at det på baggrund af sagerne i Egedesminde/Godthaab, kunne være interessant at vide, om der blandt befolkningen i Upernavik også er en begyndende kritik af direktoratets stramme styring. Det er endnu en undersøgelse som må henligge, indtil det er muligt at læse andre kilder end de som er til rådighed for mig. En eventuel kritik kan imidlertid udelukkes at stamme fra formanden og kolonibestyrer, som i de senere år ved flere anledninger har udtrykt deres støtte til, at fravigelser fra at leve efter ”gamle skikke og vedtægter” i henhold til de ”Foreløbige Bestemmelser” skal straffes.

Det virker som om der her i forstanderskabets sidste år er visse kræfter i distriktet, som ønsker nogle forandringer og som ser en vis fornuft i, at afvige fra de bestemmelser som har deres udgangspunkt i de gamle skikke og vedtægter. F.eks. fremkommer der på efterårsmødet i 1907 forslag om, at der anskaffes en pram til transport om sommeren til dem der ikke har konebåd, som man har gjort i Sydgrønland. Forstanderskabet mener *”at dette var en uheldig Sag at begynde paa, og at det var bedre at disse Mennesker gik tabt af deres Fangst og dermed muligvis indsaa det fordelagtige ved at anskaffe sig en Konebaad.”* Her er forstanderskabet ifølge protokollen helt enige, så man kan vist forsigtigt konkludere, at med hensyn til kritikere af den stagnerede styreform, er de der ønsker fornyelser tilsyneladende i mindretal i forhold til de, som fastholder at grønlænderne skal leve som de altid har gjort, tilsyneladende for enhver pris.

Lovovertrædelser og straf.

I forstanderskabsperioden er langt hovedparten af de lovovertrædelser der finder sted, tyverier, mishandling og drab af hunde og børn født uden for ægteskab, hvor faderen ofte i forvejen er gift. Forstanderskaberne har i de allerfleste tilfælde selv gennemført undersøgelser, afhøringer, strafudmålinger og sørget for at straffene blev effektueret. Straffene har været bøder, udelukkelse fra repartition, udelukkelse fra butikken, forflytning til andre steder for ”usædelige” kvinder. Hvis en forstander har forbrudt sig, er han blevet fyret

fra sit hverv og i ganske få tilfælde har man fået pisk ”under flaget” med oplæsning af ens synder. Inequnarneqs tilfælde, hvor hun får klippet håret af, var en engangsforeteelse.

I 1905 begås en forbrydelse af en art, som ikke tidligere er anmeldt i distriktet. En forstander modtog en anmeldelse om, at en fanger havde begået en sædelighedsforbrydelse, idet han havde gjort sig skyldig i et uterligt forhold mod 2 små piger på henholdsvis 4 og 12 år. Da forstanderskabet, ved behandlingen af anmeldelsen på forårsmødet 1905, anser forbrydelsen for at være af en så alvorlig beskaffenhed og de foreliggende oplysninger så belastende, beslutte det, at den anklagede allerede ved anmeldelsen fratages sin repartition, selvom undersøgelsen ikke er tilendebragt. Ved forårsmødet er den anklagede og vidner blevet afhørt. Den anklagede erkender sin skyld og hans straf består i, at han udelukkes fra repartition i 3 år, han bliver udelukket fra butikken ved alle handelspladser i 1 år og han idømmes en bøde på 18 kroner til kolonikassen, som skal betales over 3 år.

I en sag om en ”usædelig” kvinde, ser man i 1909 at der er uenighed i holdningen til afstraffelse af den som udlægges som synderen, nemlig kvinden. En enke er for 3. gang gravid med den samme gifte mand, og da dette forhold, i henhold til forstanderen fra Upernavik, vækker offentlig forargelse, ønsker han at få de to adskilte, hvorfor han foreslår at enken sendes til en anden boplads. Kolonibestyrer Kraul mener ikke at man kan bortvise en kvinde som for 3. gang er gravid med den samme, når man tog i betragtning i hvor stor udstrækning samleje udenfor ægteskab forekommer. På grund af uenigheden beslutter forstanderskabet, at høre inspektørens mening om sagen. Svaret fra inspektøren er, at tvangsforflyttelser må ske hvis det er nødvendigt for at overholde lov og orden, og han mener at sagen om enken måtte henhøre under en sådan bestemmelse. Enken er frivilligt indstillet på at flytte til et andet udsted hvor hun har familie.

Som det fremgår af sagen, er det ikke en tilfældig mand som enken har børn og er gravid med, men der er ingen muligheder for at de kan lovliggøre deres forhold, selvom det tydeligvis er et ”stabilt forhold”, ved at han lader sig skille og de indgår ægteskab, da skilsmisser først bliver lovlige i Grønland i 1954.

Om hunde.

Slædehunden er et af de vigtigste ejendele en fanger i Upernavik distrikt skal have for at kunne overleve i sit erhverv. Forhold omkring hundene nævnes i adskillige af referaterne af forstanderskabsmøderne. Det kan være p.g.a. sygdom blandt dem, eller fordi de er blevet mishandlet, stjålet eller slået ihjel.

Tobias Mørch nævner i et brev til en ven skrevet d. 10. august 1889 ”...at Hundene døde hvert Aar i de nordlige Kolonier af den slemme Sygdom, som begyndte i 1859”. (Ostermann 1936:78) Hundesygen er gennem tiderne (helt op i vore dage) et tilbagevendende problem og i særdeleshed inspektør Krarup-Schmidt var behjælpelig med at bevilge penge til indkøb af hunde fra fælleskassen, når sygdommen havde raseret for slemt. I 1890’erne forsøger man forskellige tiltag, såsom forebyggende at slå hundene ned og med isolering af pladser, hvor der er konstateret hundesyge. Inspektør Andersen meddeler i et brev af 10. august 1898, at der vil blive betalt erstatning til hundeejere som forebyggende slår deres hunde ned, men dør hundene af hundeepidemien, er det en national ulykke, som fælleskassen ikke kan råde bod på. Logikken er ikke ganske indlysende og forstanderskabet reagerer da også skarpt på brevet, og vedtog ”uden at meddele deres tak” (UFF april 1898) at der kun i ganske særlige tilfælde, skal gøres indstilling til inspektoratet om nedslagtning af hunde, da det vil være en uretfærdighed mod de fangere hvis hunde sidst fik sygdomme og de for dem ingen erstatning kunne få. Desuden mente de, at erstatningen alligevel var alt for lav og kun svarede til en tiendedel af det tab de havde lidt. Forsamlingen udtalte sin beklagelse af, at fælleskassens natur ikke tillod, den ringe erstatning af 75 øre pr. hund, særlig da det havde været fordret, at alle hunde skulle henligge uflåede.

Da hundesygen fortsat huserer, meddeler Inspektøren i august 1905, at direktoratet har ansat en dyrlæge til at undersøge hundesygen og alle grønlandere anmodes om at være behjælpelige og følge de forskrifter, der vil komme.

Det vigtigste middel imod hundesygen bliver skrappe afspærrings –og karantæneeregler indenfor distriktet ved mistanke og konstatering af hundesyge, endvidere forbud mod at der indføres fremmede hunde i alle danske kolonier inklusive Ammassalik. Bestemmelsernes overholdelse bliver meget nøje fulgt af inspektoratet, som kræver uddybede udredninger, hvergang bestemmelserne bliver overtrådt. Og det sker jævnligt. Da dyrlægen selv overtræder karantænebestemmelserne, kan det måske ikke undre, at også befolkningen overtræder dem nu og da. Forbudet mod fremmede hunde i danske kolonier mærkes i Upernavik distrikt, da der efterhånden etableres kontakt med Thule beboerne i den nordligste del af Grønland efter den litterære ekspedition⁷⁹ og senere efter Knud Rasmussen (1873-1933)

---

⁷⁹ Efter at have overvintret og holdt jul i Jakobshavn 1902/03 på deres rejse nordover fra Godthåb rejser de videre til Upernavik i februar-marts, hvorfra de afrejser d. 24. marts mod Melville bugten og det nordligste Grønland. I bogen ”Grønland 1902-1904 (Mylius-Erichsen, L. og Moltke, H:1905) kan man i beskrivelsen af opholdet i Upernavik, få et indtryk af Upernavik og dets beboere, som er et godt supplement til de oplysninger der kan indhentes i de officielle kilder. Omend Mylius-Erichsen kun har lovord om kolonibestyreren (Kraul) og udliggeren i Tasiussaq, kommer der hvasse kommentarer om Inspektører (Daugaard-Jensen) idet denne har krævet skriftlige kontrakter med de grønlandere fra distriktet der skal rejse med (på en del af turen) om løn og

og Peter Freuchen (1886-1957) i 1910 etablerer handelsstationen i Kap York, hvor der bliver faste postruter.

Anvendelsen af paragrafferne 11 og 12 efter år 1900.

Indholdet af forhandlingsprotokollen er efter år 1900 stærkt præget af de skrivelser inspektøren har tilsendt forstanderskaberne, både i antal og indhold. Det fremstår klart af indholdet, at inspektøren er en juridisk uddannet embedsmand, som kræver at alle dispositioner i henhold til paragrafferne 11 og 12, er klart og korrekt begrundede *hver gang* de benyttes. Det antydes ikke, at der foreligger mistanke om misbrug af kolonikassens midler, der skal bare være orden i sagerne. Selvom der i denne tid er røre om direktoratet og dens kompetance, som inspektøren naturligvis må være fuldt orienteret om, så er det de ”Foreløbige Bestemmelser” der gælder og der ændres ikke på mindste måde på praksis. Tværtimod strammes der op, og alle bemærkninger om forstanderskabets sagsbehandling begrundes og forklares klart og koncist i henhold til de gældende bestemmelser.

At forstanderskabet i de tilfælde hvor de bliver retledt i anvendelsen af de ”Foreløbige Bestemmelser”, ikke vurderes til overlagt at have misbrugt dem, kan ses i konsekvenserne for formanden for Christianshåb forstanderskab, som dels under afstraffelsen af en grønlanderinde med 27 piskeslag, hvor han i sin egenskab af formand giver tilladelse til at handlingen bliver fotograferet, så kvinden bliver påført en uberettiget ydmygelse og handlingen derfor ikke foregik på en passende højtidelig måde, og dels ved at han skriver forkerte oplysninger i protokollen om afhøringen af de tre mænd der har voldtaget kvinden, bliver fyret som formand.⁸⁰(UFF 1905) De to forhold bliver tilsyneladende vægtet med lige stor alvor, så vi kan uden megen tvivl udlede, at inspektøren vurderer de i Upernavik forstanderskab trufne beslutningen, som værende truffet i god tro, da der ellers ville have været alvorligere konsekvenser end en vejledning i den rette måde, at fortolke bestemmelserne på.

Inspektøren lægger stor vægt på, at der ved alle bevillinger gøres grundigt rede for, at der ikke findes pårørende som efter ”gammel skik”, kan træde til. Det gælder lige fra drenge,

---

forsikringer. Han skriver bl.a.: *Fra Administration i Danmark var saadanne Tvangsforskrifter om Lønnens størrelse og Livsforsikring ikke medgivne os eller blot omtalte for os. Men her i dette af skaarne Fjerne, hvorfra der var uoverkommelig langt til Czaren, maatte vi finde os i ethvert embedsmyndigt Forlangende*”. (Mylius-Erichsen og Moltke 1905:31) Samtidig udtrykker han stor forståelse for, at de gifte erhververe er bange for at rejse med, da de er forsørgere. Hvad end han måtte have at kritisere KGH for, er denne bestemmelse dog en rimelig beskyttelse af befolkningen.

⁸⁰ Sagen har været for indenrigsministeriet, som alvorligt fordømmer formandens udviste forhold (den danske kolonibestyrer er formand), og pålægger direktoratet at sætte de grønlandske forstandere i kendskab om det således passerede.

der skal have kajakker og fangstredskaber, at der ikke er en far, plejefar, onkel eller andre nærtstående, - som erhververe der ønsker redskaber, og enker og syge der ønsker understøttelse. Der ses endvidere flere eksempler på, at ordningen i henhold til § 12, hvor det i princippet er muligt at yde hjælp til husbygning, redskaber o.lign. , hvis der er et passende overskud i kolonikassen, stort set ikke længere bliver benyttet.

De sidste stramninger i de ”Foreløbige Bestemmelser” fra 1881, bliver i Daugaard-Jensens inspektørtid fuldstændig gennemført, således at alle muligheder for at opnå hjælp efter de gamle skikke og vedtægter først skal være opfyldt, før man kan få understøttelse efter § 11 A. Fattighjælp efter § 11 B kan kun opnås i yderste nød og muligheden for bevillinger efter § 12 så godt som aldrig benyttes.

Belønninger til fortjenstfulde fangere og enkelte tilskud som hjælp til husbygning, bevilges af og til, men ikke i særlig stort omfang, fra fælleskassen. Nøjagtig i hvor stor udstrækning fælleskassens midler bliver brugt til befolkningen, har jeg ikke undersøgt, men den er ikke stor.

Optakten til nye lokale styreformer.

Ud fra referaterne i forstanderskabsprotokollerne, har forstanderne ikke modtaget megen informationen om det røre, der udspiller sig i Danmark og i enkelte af forstanderskaberne om administrationen af de grønlandske kolonier.⁸¹

Det første skriftlige materiale der tilgår forstanderskabet, er et brev fra inspektoratet af 4. september 1904 hvori der bl.a. står: ”*Det meddeles samtidig at den ved Cirkulære nr. 274 af 27. august f.a. bebudede Revision af Forstanderskabsbestemmelserne paa Grund af Omstændighederne har maatte udsættes et Aar.*” Baggrunden for denne meddelelse er, at Carl Ryberg(1859-1929), som er tiltrådt som direktør for KGH i 1902, i 1903 foreslår indenrigsministeriet at underkaste forstanderskabsbestemmelserne en revision. Planen var at forstanderskaberne straks skulle have meddelelse om det, og at de i det efterfølgende år, ville få et forslag forelagt til udtalelse.⁸² (Sørensen 1983:27 f.f.) De omstændigheder der henvises

---

⁸¹ For at forstå udtrykket ”de grønlandske kolonier” er det vigtigt at være opmærksom på, at indtil 2. verdenskrig (1940-1945) var hver enkelt koloni et temmelig isoleret område med sin egen administration, hvor f.eks. forsyninger fra Danmark kom med et skib fra Danmark, som besejlede de enkelte kolonier.

⁸² Rybergs forslag forelå i juni 1905. Forslaget tilsigtede ”at give de grønlandske forstanderskaber selvstyre indenfor visse grænser”. Forstanderskabet skulle fremover kun have grønlandske medlemmer, dog skulle kolonibestyreren forestå regnskaberne. Inspektørerne skulle fortsat være forstanderskabets nærmeste foresatte og våge over, at de foreskrevne bestemmelser nøje blev overholdt og de skulle påtale mulige fejlgreb m.h.t. midlernes anvendelse. Inspektøren skulle stå i direkte forbindelse med ministeriet og ikke lade alle forretninger gå gennem direktoratet som hidtil og da inspektøren fortsat skulle være ansat under KGH, kunne de være en garant for, at der blev handlet efter en for KGH acceptabel måde. (Andersen 1979:53-54)

til i inspektørens skrivelse, er det røre, der fortsat pågår i Danmark om bl.a. KGH's dominans, diskussioner om fremme af den grønlandske økonomi, om opdragelsen af grønlænderne til større selvstændighed og en højere kultur. Kort sagt en diskussion som berører visse elementer af de 4 herrer i Godthåbs visioner, som der var blevet lagt så grundigt låg på efter Rinks afgang som direktør.

Fra forstanderskabet i Godthåb modtages en skrivelse af 1.april 1905. (UFF) Den er udsendt til alle forstanderskaber, fordi man ønsker at opnå en ensartet behandling af de vigtige spørgsmål, der måtte foreligge ved en eventuel revision af de "Foreløbige Bestemmelser."Anledningen til affattelsen af brevet er, at det er direktoratet, som har taget initiativet til en revision og Godthåb forstanderskab mener at direktoratet for KGH ifølge de "Foreløbige Bestemmelser" er en institution, der står helt udenfor forstanderskabets virke. Der gives en beskrivelse af hvordan Rinks ideer om forstanderskaberne som en vej for grønlænderne til at opnå et kommunalt selvstyre uafhængigt af handelens administration og af missionen, hvor inspektoratet og i sidste ende ministeriet skulle være den overordnede instans, er strandet og nu helt styres af direktoratet. De forventninger der oprindeligt havde været til, at forstanderskaberne skulle være vejen til at skabe større fremskridt og at deres virksomhed efterhånden skulle udvides, var stoppet af direktoratet.

Forstanderskabet i Godthåb fremkommer endvidere med en kritik af, at grønlænderne kun har indflydelse på kolonikassen, selvom det udtrykkeligt står i "Foreløbige Bestemmelser" fra 1872, at de penge, der henstår i fælleskassen og fællesfonden, er grønlændernes egne penge. Med hensyn til forstandernes kompetance til bevillinger efter §§ 11 og 12, styres det alt for strengt af skrivelser og bestemmelser "hjemmefra", som alt for ofte stiller sig i vejen for en bedre anvendelse af midlerne til grønlændernes bedste. Retsplejen nævnes, hvor man først og fremmest mener, at pryglestraffen bør afskaffes, da den ikke er tidssvarende. Der kommer derefter forslag til en fremtidig forretningsgang for forstanderskaberne.

Svaret fra de indfødte forstandere i Upernavik, indskrives i protokollen d. 8. april 1906. De danske medlemmer har ikke deltaget i drøftelsen, eller i det skriftlige svar. I svaret giver de udtryk for at de mener at det, som Godthåb forstanderskab var blevet enige om, er meget godt og ordnet med eftertanke. Bortset fra denne indledning, skriver de i deres brev kun om rettergang, hvor de ikke er enige med forstanderne i Godthåb. *"Men hvad de har skrevet om Rettergang kan vi ikke billige, ej heller fuldstændig dele deres Mening herom, da vi ikke mene, at Pryglestraffen, der ved Rettergang er blevet anvendt som Straf mod dem der har begaaet en eller anden Forbrydelse bør ophæves, men at den bør bibeholdes".*(UPP

1906) Deres holdning uddybes yderligere og de skriver, at de nødig vil bruge pryglestraffen, da den bringer skam, men ofte er formaninger ikke nok. Da pengebøder ikke dur, fordi folk er fattige, mener de at pryglestraffen skal beholdes og foreslår endvidere at der bygges et fængsel.

Brevet fra Godthåb forstanderskab er skrevet på eget initiativ som reaktion på forlydende om at direktionen har indsendt forslag til en revision. Samtidig med at forstanderskabet i Upernavik modtager det, modtager de et andet fra ministeriet, hvori der står, at direktoratets forslag til indenrigsministeriet om nye bestemmelser om forstanderskabet har været forelagt en kreds af folk med kendskab til og interesse for Grønland. Deres bemærkninger har givet anledning til yderligere overvejelser hos ministeriet og vil derfor ikke nå Grønland i år. Dette skal meddeles forstanderskaberne, som hvis de ønsker noget dertil hørende spørgsmål til forhandling, kan sende dem til ministeriet via inspektoratet. (UFF efterår 1905).⁸³

Medens forstanderskabet i Upernavik således har drøftet og besvaret Godthåb forstanderskabs brev, har de ingen kommentarer til ministeriets. Det har derimod inspektør Daugaard-Jensen. I november 1905 sendte han en redegørelse med sit ”rent personlige syn” på forholdene i Grønland. Daugaard-Jensen går bl.a. ind for en adskillelse af handel og administration og at alle grønlandske sager skal henlægges direkte under indenrigsministeriet. Handelen skal drives ude fra merkantile principper, med en større handlefrihed. Grønland skulle deles op i kommuner, som stadig skulle ledes af forstanderskaber. I redegørelsen kommer Daugaard-Jensen meget detaljeret ind på adskillige forhold indenfor grønlandsproblematikken. Hans skrift skulle få en vigtig indflydelse ved udarbejdelsen af styrelsesloven af 1908. Redegørelsen blev sendt direkte til indenrigsministeriet, udenom direktoratet, hvilket kan ses som en indikator for, hvor stor en indflydelse de reformivrige som bl.a. talte mænd som Schultz-Lorentzen og Mylius-Erichsen, havde i forhold til det ellers så magtfulde direktorat. (Andersen 1979:62 f.f.)

I april 1908 trækker Pastor Mørch sig tilbage som præst og som formand for forstanderskabet. Denne handling kan næsten ikke være mere symbolsk, idet det er samme år ”Loven om Styrelse af Kolonierne m.m. af 27. maj 1908” udstedes. De ændringer det bl.a. medfører er, at handel og administration adskilles, forstanderskaberne bliver nedlagt og istedet oprettes 62 kommuner og 2 landsråd for h.h.v. Sydgrønland og Nordgrønland, hvis

---

⁸³ Rybergs forslag sendes ikke til drøftelse i forstanderskaberne. Ministeriet ønskede de enkelte forstanderskabers selvstændige vurdering af og forslag til en reformering af forstanderskabsbestemmelserne. (Andersen 1979:58)

medlemmer skulle være grønlændere. D. 27. juli 1909 indkalder inspektøren forstanderskabet til et ekstraordinært møde ved kolonien Upernavik. Da inspektøren fremlægger loven, meddeler han, at ministeriet ønsker at høre de nuværende forstanderes mening om det foreliggende forslag. Forstanderskabet gennemdrøfter indholdet grundigt, og er stort set tilfredse med det, dog er der et punkt som de ønsker skal tages op. Det er forslaget om, at repartitionen skal uddeles om efteråret og ikke om foråret. Det er ganske tankevækkende, at dette gamle problem, som tidligere forstanderskaber har kæmpet indædt for at ændre tilbage i 1870'erne, atter dukker op som et af de allersidste punkter, der bliver behandlet i forstanderskabet; heller ikke denne gang sker der ændringer. Loven bliver af inspektøren fremlagt som et forslag, men det må formodes at den på dette tidspunkt allerede er vedtaget.

Efter forårsmødet d. 8. april 1910 afholdes et festtraktement for alle forstanderskabets medlemmer og den 6. september afholdes det sidste ordinære efterårsmøde i forstanderskabets 46-årige virke.

Sammenfatning af perioden 1900 til 1910.

Når en ny inspektør tiltræder, har det haft en effekt på forstanderskabets arbejde. Således også da Daugaard-Jensen tiltræder. Ved hans tiltrædelse har der ganske vist ingen ændringer været i de "Foreløbige Bestemmelser", men hans juridiske baggrund, samt sandsynligvis også hans personlighed, sætter et mærkbart aftryk på Upernavik Forstanderskab. Alle bestemmelserne skal nøje følges og alle tildelinger af støtte af forskellig art, skal omhyggeligt begrundes, således at ingen tvivl kan herske om, at den hjælp der uddeles, er i overensstemmelse med bestemmelserne og efter de gamle skikke og vedtægter.

Der vogtes således nidkært over, at befolkningen lever efter gammel skik, selvom de ændrede livsforhold gør det vanskeligere. Hvor de ældre tidligere var en naturlig del af et hushold, bliver de pårørende nu straffet med bøder og inddragelse af repartition, hvis ikke de tager sig af dem. Et forslag til at også garnfangere kan få del i repartition afvises af inspektøren, på trods af at flertallet af forstanderne støtter det. Ifølge de "Foreløbige Bestemmelser" træffer inspektøren den rigtige afgørelse, men set i lyset af de ændrede forhold, har f.eks. fiskerne, som inspektøren også nævner som en gruppe, der ikke kan modtage repartition, i endnu højere grad end sælfangerne brug for de ekstra penge, da de ikke ved deres erhverv får skind, tran og kød. Et andet praktisk forslag vedrørende anskaffelsen af en pram til transport om sommeren, som man gør i Sydgrønland, bliver ligeledes afvist under henvisning til gamle skikke, men trods afslag indikerer disse forslag, at man i befolkningen

gør sig tanker om andre måder at indrette sig på, som er mere svarende til de ændringer der sker i leveforholdene.

Første gang forstanderskabet i Upernavik bliver direkte konfronteret med den utilfredshed der hersker over direktoratets tilsyneladende enevældige styre i Grønland er, da de modtager et brev fra Godthåb forstanderskab, som i et forsøg på at danne en fælles front med alle forstanderskaber, opridser de klagepunkter de har over de administrative forhold, og de forslag de har til en fremtidig forretningsgang i forbindelse med forstanderskabernes arbejde. Forstanderne i Upernavik mener at det er et fornuftigt og klogt brev, som de kan tilslutte sig uden at det uddybes nærmere, bortset fra retsplejen, hvor de ønsker afskaffelsen af pengestraffene, da folk er fattige, og man derfor skal bibeholde pryglestraffen, da der i yderste tilfælde ikke er andre muligheder, medmindre man bygger et fængsel, hvilket de foreslår.

Da der herefter også modtages officielle breve fra ministeriet om, at der påtænkes ændringer i styrelsen af Grønland, er forstanderskabet forberedt da en ganske ny styrelseslov højtideligt bliver præsenteret ved et ekstraordinært forstanderskabsmøde i sommeren 1909. Denne lov som afskaffer forstanderskabet og istedet indsætter kommuneråd kun bestående af grønlandske medlemmer der skal varetage understøttelse, fattighjælp og repartition, bliver vel modtaget af forstanderskabet, der dog har en vigtig indvending, at ændre tidspunktet for uddeling af repartition fra foråret til efteråret. Det er punkt som de allerede for mange år siden har taget op, da erhvervsbetingelserne i Upernavik distrikt betyder at størsteparten af deres fangst gøres om foråret og de ved at flytte repartitionstidspunktet ville have lettere ved at leve op til betingelserne for at modtage den. At denne uenighed atter bringes op, viser at forstanderne har en intakt tro på, at selvom de danske embedsmænd siger noget og det er skrevet ned i en bestemmelse, er det ikke sikkert at det er rigtigt eller fornuftigt. Forstanderskabets bemærkninger bliver behørigt noteret i protokollen, men formodentlig vil man tage lige så lidt hensyn til den nu, som i 1875.

Pastor Mørch, som har været medlem af forstanderskabet i størstedelen af den tid det har bestået, fratræder sit hverv i 1908, hvilket er symbolsk både på grund af tidspunktet, men også fordi han efterhånden også symboliserer de sidste års stagnerede styre. I alle årene op til århundredskiftet, var han en mand, der ikke holdt sig tilbage for at påvise urimeligheder og han var ikke underlagt nogen autoritetstro overfor danskere. Men da Daugaard-Jensen bliver inspektør forekommer det som om han har mødt en autoritet der er så stærk, at han må bøje sig og uden spørgsmålstegn accepterer de afgørelser der bliver truffet.⁸⁴

---

⁸⁴ Da jeg af et brev fra inspektøren af 12. juni 1903, som er indført i protokollen kan forstå at Mørch har indanket særligt til indenrigsministeriet, har jeg med hjælp af overarkivar Frandsen fra KNK, ledt efter denne skrivelse

Afsluttende bemærkninger og konklusion.

Forstanderskabet i Upernavik kolonidistrikt fungerede i 46 år, fra d. 1, april 1864 til d. 6. september 1910.

Det var den af de danske kolonier i Vestgrønland som senest blev kristnet og hvor dansk administration og dansk kultur var slået mindst igennem. I dette distrikt er der ikke sket den udbredte forarmelse som i de sydligere distrikter, og der har ikke været de sultkatastrofer med deraf følgende sultedød, som hærgede i første halvdel af 1800-tallet. I dette distrikt levede man efter alt at dømme i højere grad efter den traditionelle samfundsorganisation, end i de sydligere egne, hvilket bl.a. kan ses i den første designationsprotokol fra 1869, hvor de ældre og enkerne hovedsagligt boede hos slægtninge. At den gamle orden var i opbrud kan bl.a. ses i, at fælleshuset ikke længere var boligformen, selvom det skete relativt sent, omkring 1830'erne.

Forstanderskabets havde en lidt usikker start, hvor fortolkninger af bestemmelserne og kompetancefordelingen prægede arbejdet. Dette skyldtes til en vis grad, at den daværende inspektør var en del borte fra sit embede, som i hans fravær blev forvaltet af kolonibestyrere fra andre distrikter. Vejledningen var sparsom og man havde heller ikke den indkørings- og forsøgsfase som i det søndre inspektoratet. Alligevel betød forstanderskabet fra første møde en væsentlig forandring i distriktet. Hvor det hidtil kun havde været kolonibestyreren og missionæren der qua deres arbejde havde et overblik indenfor det handelsmæssige og det kirkelige, mødtes nu repræsentanter for den grønlandske befolkning fra hele distriktet, og man kunne danne sig et samlet overblik over befolkningens tilstand i alle aspekter, og yde den hjælp man skønnede der var behov for, straffe folk der begik ulovligheder etc. Vilkaarligheden i uddeling af hjælp er væk og man havde mulighed for at forebygge, ved at hjælpe med erhvervelse af fangstredskaber, afsætte midler til forudsigelig trang etc.

Gennem forstanderskabsinstitutionen knyttedes distriktet sammen, så horisonten udvidedes fra kun at føle ansvarlighed for ens familie og de nærmeste, til at gælde hele distriktet.

Efter de første års lidt usikre gang, fremtræder forstanderskabet mere selvsikkert og de enkelte forstandere kan ved hvert møde fremlægge en oversigt over tilstanden i det område han repræsenterer og forstanderskabet vedtager derpå samlet de foranstaltninger, der skal iværksættes.

---

uden held, da det ville være interessant i vurderingen af Mørchs holdninger i hans sidste år som forstander at vide, hvilket emne han ønsker skal gå direkte til ministeriet, udenom inspektorat og direktorat. Skrivelsen kan formodentlig findes i RA.

Ved repartitionens indførelse i 1872 strammes der op på bestemmelserne, således at der skelnes skarpt mellem underhold (værdigt trængende) og fattighjælp (erhververe der er i nød p.g.a. egen forsømmelighed) og der er ikke længere så let adgang til hjælp til anskaffelse af erhvervsredskaber, husbygningshjælp o.lign. Men de nye bestemmelser er lettere at administrere, og det er stadig muligt at give hjælp, hvis man uforskyldt var kommet i en trangssituation og det var stadig muligt fra forstanderskabets side at foretage vurderinger om mulige trangstider hvis der f.eks. havde været meget sygdom, eller vejret i perioder havde været meget dårligt.

Bestemmelserne bliver ændret i 1881 som en sidste indsats fra Rinks side, før han går af som direktør. Det gennemgående kriterium er at de retningslinier som er baseret på ”gamle skikke og vedtægter” lægges til grund for vurdering og tildeling af hjælp. I Upernavik ser man at flere ældre og enker bor for sig selv, hvilket må ses som en naturlig udvikling på grund af den ændrede økonomi hvor dele af fangsten bliver indhandlet og omsat i varer. Samfundet og familiens organisering ændres, men det afspejles ikke i lovgivningen, som tværtimod krampagtigt henholder sig til de gamle ”skikke og vedtægter” og endda går så langt som til at idømme bøder, hvis man ikke forsørger dem, som i ”gamle dage” hørte til ens hushold. Man må nu ikke længere give hjælp i trangtid, med mindre folk bogstavelig talt er ved at dø af sult. Rinks tanke med bestemmelserne var at styrke de egenskaber, som skulle hjælpe grønlænderne til at overleve som et folk, ikke at de skulle bruges som en spændetroje og et middel til at holde omkostningerne for kolonikassen nede på et minimum. Da de nye bestemmelser forelægges forstanderskabet, gør de oprør og med trusler om at forlade deres poster, får de gennemtvunget en udsættelse på et år. Forstanderskabets administration varetages efter kommissionens nedlæggelse i det store og hele af handelens direktorat og indtil århundredskiftet drives det ud fra principper om godt købmandskab. I de sidste år før den nye styrelseslov styres forstanderskabets handlinger også stramt efter bestemmelserne, men nu er det ikke så meget af hensyn til købmandskabet, men i højere grad udfra princippet om, at der skal være ”orden i sagerne”; bestemmelserne er der, ergo skal de følges til punkt og prikke, også selvom inspektøren Daugaard-Jensen i allerhøjeste grad er klar over kritikken af KGH og de nye politiske strømninger i Danmark, som ønsker en ny styreform i Grønland, med øget ansvar til grønlænderne i behandlingen af egne anliggender.

I stort set hvilken som helst fremstilling af forstanderskabet i Grønland, fremstilles det, sat på spidsen, som om forstanderskabet efter indførelse af repartitionen stivner og blot som en nærmest automatisk handling uddeler repartition, socialhjælp og varetager retsplejen og i øvrigt er helt underkuede af de danske embedsfolk, i hvis selskab de ikke tør fremkomme

med deres mening. Det mener jeg ikke kan siges om Upernavik distrikt. I hele perioden, uanset hvilken bestemmelse det drejer sig om, og hvem der er embedsmand i distriktet eller inspektoratet, forholder forstanderne sig til en lang række ting, sætter initiativer i gang, kommer med forslag og modsætter sig beslutninger fra højere instanser. De fremstår helt klart ikke som en flok kuede mænd, selvom de i mange tilfælde ikke har kompetancen til at gennemføre ting, hvor de har en anden mening.

Forstanderskabet betyder at distriktet nu fungerer som en enhed, hvor alle indbyggere har de samme forpligtelser, men også de samme rettigheder. En forstander i Sdr. Upernavik er ikke alene ansvarlig overfor indbyggerne i sit eget område, men i lige så høj grad overfor indbyggerne i Tasiussak. Qua forstanderskabet kan fællesforanstaltninger, som f.eks. karantæner og afspærringer i forbindelse med hundesyge, iværksættes.

At forstanderskabet i det store og hele har virket så selvsikker og ikke har holdt sig tilbage med kritik og forslag til foranstaltninger kan muligvis til dels skyldes, at Upernavik distrikt i det meste af perioden havde en grønlandsk præst som formand. Han var agtet af både danske og grønlandere og hans mange år som formand har uden tvivl bevirket en vis kontinuitet i distriktets forhold. At han var grønlandsk præst med familiemæssige rødder i distriktet, samt at han var respekteret af de danske embedsfolk, har sandsynligvis haft en pædagogisk effekt på forstandernes og befolkningens syn på sig selv. De beslutninger som forstanderskabet traf på møderne om forhold vedrørende indbyggerne, blev tydeligvis aldrig anfægtet af indbyggerne, og der er mange eksempler på, at de uden at kny, accepterede de pålæg som forstanderskabet besluttede.

Litteraturliste:

Amdrup, G.C., Bobe, L., Jensen, Ad.S., Steensby, H.P. (red.): Grønland i Tohundredeåret For Hans Egedes Landing. C.A. Reitzels Boghandel. København 1921.

Andersen, Jens P.: Baggrunden for den grønlandske nyordning i 1908. Speciale. Århus 1979.

Andersen, Vinnie: Speciale. Fra fangst til fiskeri – erhvervsskiftet og dets betydning for husstandsstruktur og bosættelse i Sydprøven distrikt i Sydvestgrønland 1900-1940. København 1993.

Atlanten: Medlemsblad for foreningen "De Danske atlantehavsøer". Særskilte artikler og foreningsanliggender. Bd. 1. 1904-1906. Kbh. 1906. Bd. 2. 1907-1910. Kbh. 1910.

Bertelsen, Alfred: Grønlands medicinsk Statistik og Nosografi. IV. Akutte infektionssygdomme i Grønland. København. C.A. Reitzels Forlag. 1943.

Bertelsen, Alfred: Navngivning i Grønland. Meddelelser om Grønland 56. 1918.

Bluhme, E.: Fra et ophold i Grønland 1864-64. Det Berlingske Bogtrykkeri 1952.

Bro, Henning: Grønland. Kilder til en dansk kolonihistorie. Det grønlandske Selskab. København 1993.

Dybbroe, Susanne og Poul Møller: Om betingelserne for Grønlands kolonisering- en skitse til en analyse. Moesgård 1981.

Dalager, L.: Grønlandske Relationer, indeholdende Grønlændernes Liv og Levned, deres Skikke og Vedtægter og Superstitutioner tillige nogle korte Reflectioner over Missionen. Det Grønlandske Selskabs skrifter, 2. 1915.

Egede, Hans: Relationer fra Grønland 1721-36 og Det Gamle Grønlands Ny Perustration 1741. Bobe', L. (red.) Meddelelser om Grønland 54.

Egede, Paul: Efterretninger om Grønland. Uddragne af en journal holden fra 1721 til 1788 af Paul Egede. Udgivet af Mads Lidegaard. Det Grønlandske Selskabs skrifter XXXIX.

Feldbæk, Ole (red.): Dansk identitetshistorie bind 3. C.A. Reitzels Forlag. København 1992.

Frandsen, Niels H.: Slægtsforskning i Grønland. Personalhistorisk Tidsskrift 1997:2

Frandsen, Niels H.: Herrens Bord og Djævlens. Tidsskriftet Grønland. 1997.

Fynbo, Jens: Grønlandsk Filateli. Særtryk af tidsskriftet Grønland. Det Grønlandske Selskab. 1959

Gad, Finn: Grønlands Historie I-II-III. Nyt Nordisk forlag Arnold Busck. København 1976.

Gad, Finn: Grønland. Politikens Danmarkshistorie. Politikens forlag A/S 1984.

Glahn, H.C: Glahns anmærkninger. 1700-tallets Grønlændere. Et nærbillede. Udgivet af Mads Lidsgaard. De Grønlandske Selskabs Skrifter XXX 1991.

Goldschmidt, Bentzon Ditte: Danmark –moder eller koloniherre? Fortid og Nutid 1987.

Gulløv, H.C. (red.): Grønlands Forhistorie. Forfatterne og Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag A/S, København 2004

Gulløv, Hans Christian og Kapel: Grønland 1771. Kolonistaion og kulturmøde

Hall. Henning: Solhverv i natten. Nordiske Landes Bogforlag. 1979.

Heckscher, Birthe: Traditioner for social forsyng i Grønland. Ministeriet for Grønland 1974.

Janssen, C.E.: En Grønlandspræsts Optegnelser 1844-49. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. København 1913.

Kanstrup, Jan: ”Det vendte spejlbillede. Kommunale institutioner som middel til samfundsreformer i Grønland”. I: Kommunal opgaveløsning 1842-1970. Odense 1991.

Kanstrup, Jan og Ousager, Steen: Grønlandsarkiver. Kalaallit Nunaata Toqqorsivia 1987.

Kanstrup, Jan:- om forstanderskaberne og tørveskærssagen i Jakobshavn. Kalaallit Nunaataa Toqqorsivia. Pilersuiffik 1984

Kring Lauridsen, Thomas og Lythans, Kasper: Det grønlandske kald. Speciale. Københavns universitet 1983

Manniche, Jens. Chr.: Civilisation og national forpligtelse. Grønlandsk kultur –og samfundsforskning 98/99. Forlaget atuagkat.

Marquardt, Ole: Grønlænderne og vestens civilisation – træk af Rink-tidens grønlandspolitiske diskussion. Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 98/99. Forlaget Atuagkat.

Mylius-Erichsen, L. og Moltke, H.: Grønland 1902-1904. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. 1905.

Meldorf, Gustav: Den grønlandske Befolknings Huse og deres Udvikling. Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1909.

Nansen, Fridtjof: Eskimoliv. Kristiania 1891

Nielsen, Bent: Forandring og fremsyn. Daugaard-Jensen og systemskiftet i Grønland. Det Grønlandske Selskab 1996.

Nielsen, Frederik: Livet på de yderste øer. Beretninger af den grønlandske fanger Johannes, kaldet Ungaaralak. Atuakkiorfik. Nuuk 1995.

Oldendow, Knud: socialforsorg i Grønland. Det grønlandske selskabs årsskrift 1929-30.

Oldendow, Knud: Træk af Grønlands politiske historie: Grønlændernes egne samfundsorganer. En oversigt i anledning af de grønlandske Landsraads 25 aars bestaaen. København 1936

Olsen Olaf (red): Danmarks Historien bind 10 og 11. Gyldendal og Politiken. 2004

Ostermann, H.: Et engelsk overfald paa et dansk etablissement i Grønland under krigen 1807-14. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1931-32.

Ostermann, H: Den Grønlandske Missions Og Kirkes Historie. O. Lohse. København 1921.

Ostermann, H: Fra Missionens Barndomstid ved Upernivik. Det Grønlandske Selskabs Åsskrift 1935.

Ostermann, H: Fra Missionens Barndomstid ved Upernivik. Det Grønlandske Selskabs Årsskrift 1936.

Ostermann, H: Uddrag af Breve fra Pastor Tobias Mørch. Det Grønlandske Selskabs Årsskrift 1936.

Pedersen, Ane Marie B. Pedersen: Sult og Trangstider i Vestgrønland fra år 1700 til 1900. "Tidsskriftet Grønland" nr. 6-7. November 1998.

Petersen, Robert: Fangst og bosættelse. Studie fra to grønlandske fangersamfund. Ilisimatusarfik. 1971.

Petersen, Robert: Den grønlandske organisation i det traditionelle samfund. Ilisimatusarfik 1992.

Petersen, Robert: Grønlandske hushold og deres opgaver i gamle dage. "Tidsskriftet Grønland" nr. 6. Oktober 1999.

Petersen, Robert: Grønlandsk – Inuit – syn på verden og livet. Odense 2003.

Rink, H.J.: Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel, udgivne paa Indenrigsministeriets Bekostning. KBH. 1856

Rink, H.J.: "Om aarsagen til Grønlændernes og lignende, af Jagt levende, Nationers materielle Tilbagegang ved Berøring med Europæerne." Dansk Maanedsskrift 1862 Extrahefte: 85-110.

Rink, H.J.: Om Grønlænderne, deres Fremtid og de til Deres Bedste sigtende Foranstaltninger. Høst og søn. København 1882.

Rønsager, Mette: Grønlændernes Sundheds- og Sygdomsopfattelse 1800-1930. Statens Institut for Folkesundhed. København 2002.

Sandell, Hanne Tuborg og Sandell, Birger: MOG, Man and Society 15. 1991.

Storch, Mathias: En Grønlænders Drøm. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. 1915.

Storch, Mathias: strejflys over Grønland. Levin og Munkgaards Forlag. København MCMXXX.

Sveistrup, P.P. og Dalgaard, Sune: Det Danske Styre Af Grønland 1825-1850. C.A. Reitzels Forlag København. 1945.

Sørensen, Axel Kjær: Danmark - Grønland i det 20. århundrede. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1983.

Thisted, Kirsten: Således skriver jeg, Aron. Kirsten Thisted og Atuakkiofik. 1999

Thomsen, Hanne: Ægte grønlandere og nye grønlandere. Den Jyske Historiker 1998.

Thuesen, Søren: Fremad, opad. Rhodos 1988.

Wilhelm, Henrik: De store opdragere. Det Grønlandske Selskab. København 1997.

Wilhelm, Henrik: "af tilbøielighed er jeg grønlandsk". Det grønlandske Selskab. København

Arkivalier.

Utrykte.

Breve til Betjentene 1857-1863 (KNK)
 Breve til Betjentene 1863-1868 (KNK)
 Breve til Betjentene 1872-1876 (KNK)
 Breve til Betjentene 1884-1887 (KNK)
 Breve til Betjentene 1887-1890 (KNK)
 Breve til Betjentene 1891-1894 (KNK)
 Designationer for forstanderskabet 1864-1869 (KNK)
 Designationer for forstanderskabet 1882-1892 (KNK)
 Kopibog for modtagne Breve 1868-1875 (KNK)
 Ministrialbog. Upernavik Præstegæld 1833-1881 (KNK)
 Registrerede Breve fra grønlandske Myndigheder m.fl. 1867-1868 (KNK)
 Registrerede Breve fra grønlandske Myndigheder m.fl. 1872-1873 (KNK)
 Registrerede Breve fra grønlandske Myndigheder m.fl. 1874-1875 (KNK)
 Underdanigst Forslag til Indenrigsministeriet. (RA 0003)
 Upernivik Forstanderskab Forhandlingsprotokol 1864-1887 (KNK)
 Upernivik Forstanderskab Forhandlingsprotokol 1888-1908 (KNK)
 Upernivik Forstanderskab Forhandlingsprotokol 1908-1910 (KNK)

Trykte.

Aarsberetning om Communalbestyrelsen i Sydgrønland. 1858-1859.

Meddelelser Vedkommende Forstanderskaberne i Nordgrønland 1863-1867. (cirkulaire fra Inspektoratet for Nordgrønland til Forstanderskaberne). Kolonien Godthåbs trykkeri 1868.

Meddelelser vedkommende Forstanderskaberne i Nordgrønland 2. 1868-1871 (cirkulaire fra Inspektoratet for Nordgrønland til Forstanderskaberne). Trykt i Kolonien Godthaabs Trykkeri af Lars Møller 1872.

Meddelelser vedkommende forstanderskaberne i Nordgrønland 2, 1868-1871. (cirkulaire fra Inspektoratet for Nordgrønland til Forstanderskaberne). Kolonien Godthåbs trykkeri 1872.

Foreløbige bestemmelser om Grønlændernes kasse og Forstanderskaberne i Nordgrønlands Inspektorat 1863.

Foreløbige bestemmelser om grønlændernes kasse Forstanderskaberne i Grønland 1872

Foreløbige bestemmelser om grønlændernes kasse og Forstanderskaberne i Grønland af 31. januar 1872, med den ved Indenrigsministeriets relation af 21. april 1881 fastsatte forandrede affattelse af §§ 10. 11 og 12.

Rink, H.J.: Oversigt over Forstander-Indretningens Indførelse og Virksomhed i Grønland 1857-1868. Kbh. 1869

Rink, H.J.: Oversigt over Forstanderskabs-Indretningens Virksomhed i Grønland 1868 til 1878. Kbh.

Rink, H. J.: Oversigt over Forstanderskabs=Indretningens Indførelse og Virksomhed i Grønland. København 1869

Rink, H. J.: Om grønlandske Skikke og Vedtægter. København 1881

